

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

KRONIEK : JEUGDBESCHERMINGSMAATREGELEN

1. De wet op de jeugdbescherming is nu twee decennia oud. Hoewel de rechtspraak over jeugdbescherming niet in overvloedige mate wordt gepubliceerd, kwamen er in de loop van de voorbije twintig jaren toch heel wat problemen aan bod. In deze bijdrage wordt enkel een overzicht gegeven van de rechtspraak over de jeugdbeschermingsmaatregelen. De procedure inzake het maatregelenrecht wordt niet behandeld.

I. MAATREGELEN TEN AANZIEN VAN DE OUDERS

2. *Algemeen.* Krachtens de artikelen 29 tot 35 van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming kan de jeugdrechtbank, telkens op vordering van het openbaar ministerie, drie soorten maatregelen ten aanzien van de ouders nemen: toezicht op gezinsbijslagen of andere sociale uitkeringen (art. 29 W. Jb.), opvoedingsbijstand (artt. 30 en 31 W. Jb.) en ontzetting van de ouderlijke macht (artt. 32-35 W. Jb.). De jeugdrechtbank is in haar keuze tussen deze maatregelen beperkt door de vordering van het openbaar ministerie (Brussel, Jk., 20 februari 1975, *D. Jb.*¹, 11-54). De jeugdrechter heeft dus — in tegenstelling tot de maatregelen die kunnen worden genomen ten aanzien van de minderjarigen — geen vrije keuze tussen de drie voornoemde maatregelen. Opdat een bepaalde maatregel opgelegd kan worden, dient deze ook uitdrukkelijk te zijn gevorderd door het openbaar ministerie. Dit blijkt uit de tekst van de wet zelf, waar bij *elk* van de maatregelen uitdrukkelijk vermeld is «op vordering van het openbaar ministerie». Niets echter belet het openbaar ministerie tegelijk een toezicht op de sociale uitkeringen en een opvoedingsbijstand te vorderen (toepassing: Jeugdrb. Kortrijk, 8 maart 1967, *R. W.*, 1967-68, 940, en *D. Jb.*, II-2). Ook kan een gelijktijdige toepassing van een maatregel van opvoedingsbijstand en een maatregel ten aanzien van een minderjarige op basis van artikel 36, 2°, van de wet worden gevorderd

(Brussel, Jk., 6 november 1969, *D. Jb.*, II-34; Piret, J.M., «Les mesures à l'égard des parents», *Ann. Dr.*, 1966 (141), 147).

A. Toezicht op gezinsbijslag of andere sociale uitkeringen

3. *Toepassingsvoorwaarden.* Artikel 29, eerste lid, van de wet van 8 april 1965 bepaalt: «Wanneer kinderen die recht geven op gezinsbijslag of andere sociale uitkeringen grootgebracht worden in omstandigheden die kennelijk en doorgaans niet voldoen aan de eisen inzake voeding, huisvesting en hygiëne, en wanneer het bedrag van de uitkeringen niet wordt aangewend in het belang van de kinderen, kan de jeugdrechtbank, op vordering van het openbaar ministerie, een persoon aanwijzen die ermee belast is het bedrag van die uitkeringen te innen en uitsluitend te gebruiken voor de behoeften van de kinderen en voor de gezinsuitgaven die hen betreffen.» Deze maatregel kan slechts worden aangewend wanneer de kinderen nog in het gezinsmilieu worden opgevoed en niet wanneer de kinderen zijn geplaatst (Jeugdrb. Brussel, 21 december 1967, *D. Jb.*, II-18; Jeugdrb. Luik, 4 juni 1970, *D. Jb.*, II-38). In geval van plaatsing zal — ook al worden de uitkeringen niet aangewend in het belang van het kind — nooit voldaan zijn aan het wettelijk vereiste dat de kinderen worden opgevoed in «omstandigheden die *kennelijk* en *doorgaans* niet voldoen aan de eisen inzake voeding, huisvesting en hygiëne» (Jeugdrb. Luik, 4 juni 1970, *D. Jb.*, II-38).

B. Opvoedingsbijstand

4. *Inhoud en aard van de maatregel.* Een tweede maatregel ten aanzien van de ouders is de maatregel van opvoedingsbijstand. Deze kan, op vordering van het openbaar ministerie, door de jeugdrechtbank worden opgelegd wanneer de gezondheid, de veiligheid of de zedelijkheid van de minderjarige gevaar lopen of wanneer de omstandigheden waarin hij wordt opgevoed gevaar opleveren (art. 30 W. Jb.). Er moet dus een reële gevaarssituatie bestaan, wat bv. niet het geval is wanneer een ouder enkel zijn bijdrage in de onderhoudskosten van zijn geplaatst kind niet betaalt

¹ *Documentatie inzake jeugdbescherming*, tot 1978 uitgegeven door de Dienst voor Jeugdbescherming van het Ministerie van Justitie.

(Jeugdrb. Dinant, 7 juni 1968, *Jur. Liège*, 1968-69, 238, *D. Jb.*, II-27).

De maatregel van opvoedingsbijstand verzekert de personen die de minderjarige onder hun bewaring hebben de hulp van het jeugdbeschermingscomité² of van een afgevaardigde bij de jeugdbescherming (art. 31, eerste lid, W. Jb.) en kan bovendien voor deze personen een aantal verplichtingen inhouden (zie nader art. 31, tweede lid, W. Jb.).

De maatregel is bedoeld als een hulpverlenende maatregel die een betere uitoefening van het ouderlijk gezag mogelijk dient te maken (Jeugdrb. Kortrijk, 8 maart 1967, *R.W.*, 1967-68, 940, en *D. Jb.*, II-2) of beter gezegd, die het familiale functioneren dient te verbeteren (Jeugdrb. Brussel, 16 januari 1967, *J.T.*, 1967, 152, en *D. Jb.*, II-1). De maatregel kan immers, zoals blijkt uit de tekst van de wet, ook worden toegepast op personen die t.a.v. de minderjarige niet met het ouderlijk gezag zijn bekleed. De overweging van een vonnis van de Jeugdrechtsbank te Brussel dat, na een ontkenning van vaderschap, de attributen van het ouderlijk gezag in de persoon van de moeder blijven voortbestaan (Jeugdrb. Brussel, 4 september 1968, *D. Jb.*, II-29), was dan ook overbodig om de oplegging van de opvoedingsbijstand t.a.v. deze laatste te rechtvaardigen. Andersom is het noodzakelijk dat diegene ten aanzien van wie een maatregel van opvoedingsbijstand is genomen, het kind onder zijn feitelijke bewaring heeft (Brussel, Jk., 6 november 1969, *D. Jb.*, II-34). Er dient evenwel te worden opgemerkt dat, wanneer de ouders gescheiden leven en er aan een van hen een bezoekrecht is toegekend, deze ouder bij het uitoefenen van zijn bezoekrecht de minderjarige onder zijn feitelijke bewaring heeft, zodat het nemen van een maatregel van opvoedingsbijstand t.a.v. hem mogelijk is (Verboven, E., en Piret, J.M., «Les mesures à l'égard des parents», *Ann. Dr.*, 1971, (89), 95-96; *Novelles, Protection de la jeunesse*, Brussel, Larcier, 1978, p. 263, nr. 788).

5. *Verplichtingen in het kader van de opvoedingsbijstand.* De jeugdrechtsbank kan, in het kader van de maatregel van opvoedingsbijstand, de ouders of diegenen die de minderjarige onder hun bewaring hebben, verplichtingen m.b.t. de minderjarige opleggen (zie art. 31 W. Jb.). De rechtbank is bij het bepalen van die verplichtingen niet gebonden door een vordering van het openbaar ministerie. Ze kan ofwel geen verplichtingen opleggen, ofwel vrij kiezen tussen de in artikel 31 van de wet betreffende de jeugdbescherming genoemde verplichtingen (Jeugdrb. Brussel, 16 januari 1967, *J.T.*, 1967, 152, en *D. Jb.*, II-1). Dit blijkt uit de vergelijking van de teksten van de artikelen 30 en 31 van de wet.

2 Krachtens artikel 5, §1, II, 6°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen behoort o.a. de sociale jeugdbescherming tot de bevoegdheid van de gemeenschappen. Door een in de Vlaamse Raad goedgekeurd maar nog niet in het Staatsblad gepubliceerd ontwerp van decreet (*Parl. Hand.*, VI, R., 27 juni 1985, 1368-69) worden deze jeugdbeschermingscomités afgeschaft en vervangen door «comités voor bijzondere jeugdzorg», zodat de hulpverlening in het kader van de opvoedingsbijstand, wat de Vlaamse Gemeenschap betreft, in de toekomst niet meer zal kunnen worden uitgevoerd door een jeugdbeschermingscomité.

Daar de wetgever door de maatregel van opvoedingsbijstand zo veel mogelijk het familiale functioneren wil verbeteren (zie supra, nr. 4), dient de verplichting tot plaatsen in het kader van een maatregel van opvoedingsbijstand zo veel mogelijk te worden beperkt (Jeugdrb. Brussel, 16 januari 1967, *J.T.*, 1967, 152, en *D. Jb.*, II-1). In de tekst van de wet wordt trouwens de term «uitzonderlijk» gebruikt.

In de rechtspraak ontstond er enige controverse over de juiste inhoud en aard van de verplichtingen die aan de ouders in het kader van een maatregel van opvoedingsbijstand kunnen worden opgelegd. Een eerste stroming stelde dat de jeugdrechtsbank enkel in abstracto verplichtingen kan opleggen en dat de concrete uitvoering ervan dient te worden overgelaten aan de ouders, in samenwerking met de afgevaardigde van de jeugdbescherming (Jeugdrb. Brussel, 16 januari 1967, *J.T.*, 1967, 152, en *D. Jb.*, II-1; Jeugdrb. Brussel, 3 juli 1967, *D. Jb.*, II-5; Jeugdrb. Brussel, 21 december 1969, *D. Jb.*, II-18; Jeugdrb. Brussel, 18 juli 1969, *D. Jb.*, II-33). Deze opvatting kon een zekere steun vinden in bepaalde passages van de parlementaire voorbereiding van de Jeugdbeschermingswet (zie *Parl. Hand.*, Senaat, 1964-65, 10 maart 1965, 974) en werd ook gehuldigd in een ministeriële circulaire van 12 september 1967 (bij uittreksel opgenomen in *Novelles, Protection de la jeunesse*, o.c., p. 268-269, nr. 797). Ook F. Vanheule was van mening dat de jeugdrechtsbank weliswaar criteria kan vaststellen aan de hand waarvan de ouders hun verplichtingen dienen uit te voeren, maar dat de rechtbank niet de instelling mag aanwijzen waar de minderjarige dient te worden begeleid of geplaatst (Vanheule, F., «De nieuwe wet op de jeugdbescherming», *R.W.*, 1967-68, (1635), 1643). Een tweede stroming in de rechtspraak stelde dat de jeugdrechtsbank ook de instelling mag aanwijzen waar de minderjarige dient te worden begeleid of geplaatst (Brussel, Jk., 23 maart 1967, *J.T.*, 1967, 296, en *D. Jb.*, II-3; Jeugdrb. Kortrijk, 3 juli 1967, *R.W.*, 1967-68; 940).

De eerste stroming benadrukt de onontbeerlijke medewerking van de ouders en ze versterkt de eigenheid van de maatregel van opvoedingsbijstand. Men kan dan ook principieel aanbevelen de ouders zo veel mogelijk zelf de uitvoeringsmodaliteiten van de maatregel te laten kiezen. Toch lijkt het in bepaalde gevallen aangewezen en in overeenstemming met de geest van de wet dat de jeugdrechtsbank dit, zo veel mogelijk met toestemming van de ouders of hun vervangers, zelf doet, bv. in het geval dat de minderjarige reeds op basis van een andere rechtsgrond is geplaatst en een overplaatsing traumatiserend zou werken (Verboven, E., en Piret, J.M., *l.c.*, 100), of wanneer te verwachten valt dat de ouders niet bij machte zullen zijn het nodige te doen opdat de maatregel kan worden uitgevoerd. Geen enkele juridische reden belet dit (anders: *Novelles, Protection de la jeunesse*, o.c., p. 270, nr. 798). Deze laatste opvatting werd ook gehuldigd in de ministeriële circulaire van 6 november 1972 (bij uittreksel opgenomen in *Novelles, Protection de la jeunesse*, o.c., p. 269, nr. 797).

6. *Toezicht op de nakoming van de verplichtingen.* De afgevaardigde bij de jeugdbescherming die belast is met de uitvoering van de maatregel waakt ook in voorkomend geval, onder toezicht van de jeugdrechtsbank, voor de vervulling van de opgelegde verplichtingen (art. 31, derde lid,

W. Jb.). Deze taak kan niet aan enige andere natuurlijke of rechtspersoon worden opgedragen (Brussel, Jk., 5 februari 1970, *D. Jb.*, II-36).

7. *Opvoedingsbijstand — kosten voortvloeiende uit de maatregel.* Er ontstond in de rechtspraak eveneens een controverse omtrent de kosten die voortvloeien uit de verplichtingen die zijn opgelegd in het kader van een maatregel van opvoedingsbijstand.

Volgens een deel van de rechtspraak dienen de ouders deze kosten zelf te dragen of dienen ze zich in voorkomend geval te wenden tot sociale instellingen (Jeugdrb. Brussel, 16 januari 1967, *J.T.*, 1967, 152, en *D. Jb.*, II-1; Jeugdrb. Brussel, 3 juli 1967, *D. Jb.*, II-5). Een ander deel van de rechtspraak beslist terecht dat er geen aanleiding bestaat om af te wijken van het algemene regime van de behandelingen- en plaatsingskosten zoals vastgelegd in de artikelen 70 en 71 van de Jeugdbeschermingswet (Brussel, Jk., 23 maart 1967, *J.T.*, 1967, 296, en *D. Jb.*, II-2; Jeugdrb. Kortrijk, 16 januari 1967, *D. Jb.*, II-21; Jeugdrb. Kortrijk, 8 maart 1967, *R.W.*, 1967-68, 940; Jeugdrb. Brussel, 25 september 1970, *D. Jb.*, II-39). Het algemene regime dat de staat de behandelingen- en plaatsingskosten voor zijn rekening neemt met het eventuele bepalen van een bijdrage voor rekening van de ouders, geldt dus ook voor deze kosten.

C. Ontzetting van de ouderlijke macht

8. *Aard van de maatregel.* Op vordering van het openbaar ministerie kan de jeugdrechtsbank in de in artikel 32 van de Jeugdbeschermingswet bepaalde gevallen de gehele of gedeeltelijke ontzetting van de ouderlijke macht uitspreken. De ontzetting van de ouderlijke macht is juridisch gezien een jeugdbeschermingsmaatregel en geen straf (Cass., 25 mei 1983, *Pas.*, 1983, I, 1075; Brussel, Jk., 3 april 1975, *D. Jb.*, II-55; Jeugdrb. Luik, 8 februari 1968, *D. Jb.*, II-20; *Novelles, Protection de la jeunesse, o.c.*, p. 274, nr. 807), al heeft het beschermende aspect t.a.v. de minderjarigen als feitelijk corollarium een sanctionerend aspect ten aanzien van de ouders (Jeugdrb. Brussel, 13 oktober 1972, *D. Jb.*, II-46; zie ook de memorie van toelichting, *Parl. St.*, Kamer, 1962-63, nr. 637/1, p. 7 en 21). De ontzetting van de ouderlijke macht vindt haar rechtvaardiging in de plicht van de staat aan de nodige vereisten strekkende tot de fysieke en morele ontplooiing van minderjarigen te voldoen wanneer de ouders hun eerste en fundamentele verplichtingen niet willen nakomen (Jeugdrb. Brussel, 25 juni 1974, *D. Jb.*, II-56). De bepalingen van de Jeugdbeschermingswet betreffende de ontzetting van de ouderlijke macht houden uiteraard geen beperking in van de bevoegdheid die de rechter aan andere wettelijke bepalingen ontleent om de uitoefening van het ouderlijk gezag te controleren (Cass., 9 februari 1978, *Pas.*, 1978, I, 671, *Arr. Cass.*, 1978, 687, *R.W.*, 1978-79, 605, en *R. Trim. Dr. Fam.*, 1979, 76).

9. *Toepassingsgevallen.* Artikel 32 van de wet van 8 april 1965 bepaalt de gevallen waarin de ouders of een van hen kunnen worden ontzet van de ouderlijke macht. Het gaat om de volgende gevallen:

— wanneer de vader of moeder veroordeeld is tot een criminele of correctionele straf wegens enig feit gepleegd op de persoon of met behulp van een van de kinderen of afstammelingen (art. 32, 1°, W. Jb.);

— wanneer de vader of de moeder door slechte behandeling, misbruik van gezag, kennelijk slecht gedrag of erge nalatigheid, de gezondheid, de veiligheid of de zedelijkheid van het kind in gevaar brengt (art. 32, 2°, W. Jb.; Cass., 23 juni 1969, *Arr. Cass.*, 1969, 978, en *Pas.*, 1969, I, 978);

— wanneer de vader of de moeder huwt met een persoon die van de ouderlijke macht is ontzet (art. 32, vierde lid, W. Jb.).

De ontzetting mag enkel worden uitgesproken in zeer erge gevallen. Het ligt in de bedoeling van de wetgever om de ontzetting zo veel mogelijk te beperken door het aanwenden van andere jeugdbeschermingsmaatregelen (memorie van toelichting, *Parl. St.*, Kamer, 1962-63, nr. 637/1, p. 6 en 7; verslag Van Bogaert, *Parl. St.*, 1964-65, nr. 153, p. 4; Vanheule, F., *l.c.*, 1644, en Verboven, E., en Piret, J.M., *l.c.*, 103).

In de rechtspraak vinden we de volgende voorbeelden waarin de ontzetting werd uitgesproken:

— verwaarlozing van het kind en jarenlang gebrek aan interesse en genegenheid (Brussel, Jk., 20 februari 1975, *D. Jb.*, II-54);

— aanranding op de eerbaarheid met geweld gepleegd op de minderjarige, openbare zedenschennis in diens bijzijn en het onthouden van zorgen (Jeugdrb. Brussel, 26 juni 1967, *D. Jb.*, II-4);

— achterlating van het kind en jarenlange onverschilligheid (gedeeltelijke ontzetting — Jeugdrb. Brussel, 29 maart 1974, *D. Jb.*, II-52);

— het herhaaldelijk plegen van incest waarbij de minderjarige zwaar werd getraumatiseerd (Jeugdrb. Brussel, 29 maart 1977, *D. Jb.*, II-58);

— een totaal gebrek aan belangstelling t.a.v. zijn kind (Brussel, Jk., 21 februari 1980, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1980, 272).

Dit zijn louter voorbeelden. Er dient te worden benadrukt dat ieder geval afzonderlijk dient te worden onderzocht en dat de feiten die ten grondslag liggen aan de maatregel, bijzonder ernstig dienen te zijn. Tevens dient de voorkeur te worden gegeven aan andere jeugdbeschermingsmaatregelen wanneer deze mogelijk zijn (Vanheule, F., *l.c.*, 1644; Verboven, E., en Piret, J.M., *l.c.*, 103).

Een veroordeling van een man wegens moord op zijn echtgenote rechtvaardigt op zichzelf de ontzetting van de ouderlijke macht niet; er dient tevens te worden aangetoond dat de gezondheid, veiligheid of zedelijkheid van de minderjarige in gevaar is (Brussel, Jk., 8 november 1974, *D. Jb.*, II-59; Brussel, Jk., 3 april 1975, *D. Jb.*, II-55). Zo heeft ook een veroordeling wegens aanranding op de eerbaarheid met geweld en bedreigingen op de persoon van zijn kind, niet automatisch de ontzetting van de ouderlijke macht tot gevolg. De ontzetting is altijd facultatief en het opleggen van de maatregel dient te geschieden aan de hand van de concrete gegevens van de zaak (Jeugdrb. Brussel, 11 september 1970, *J.T.*, 1970, 674). Ook het niet-betalen van de bijdrage in de onderhouds- en opvoedingskosten van een geplaatste minderjarige wettigt de ontzetting niet, daar de kinderen hierdoor niet in gevaar worden gebracht (Brussel, Jk., 22 juni 1967, *D. Jb.*, II-10; Jeugdrb. Dinant, 7 juni 1968, *Jur. Liège*, 1968-69, 238, en *D. Jb.*, II-27). Wanneer een moeder, ondanks het feit dat ze het kind vroeger had achtergelaten en het daarom diende te worden geplaatst, een reële aanhoudende belangstelling voor het kind ver-

toont en het terug bij haar wil opnemen, is er geen aanleiding tot het uitspreken van een ontzetting van de ouderlijke macht maar wel van een maatregel van opvoedingsbijstand (Jeugdrb. Brussel, 4 maart 1971, *D. Jb.*, II-40).

10. *Toepassing ratione aetatis*. Hoewel de ontzetting ook bepaalde gevolgen heeft na de meerderjarigheid van het kind, kan ze enkel worden uitgesproken t.a.v. ouders van minderjarige kinderen (Jeugdrb. Brussel, 25 juni 1974, *D. Jb.*, II-56; zie evenwel *Novelles, o.c.*, p. 280, nr. 818). De maatregel is opgenomen in hoofdstuk III van de wet, «Maatregelen ter bescherming van de minderjarigen», en de ouderlijke macht houdt op te bestaan met de meerderjarigheid.

Er werd beslist dat de ontzetting van de ouderlijke macht ook mogelijk is t.a.v. ouders van een verlengd minderjarige wiens werkelijke leeftijd 21 jaar overschrijdt (Rb. Luik, 14 oktober 1977, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1978, 183, noot E.V.). Deze mening wordt gedeeld door de meerderheid van de rechtsleer (Pauwels, J., «De staat van verlengde minderjarigheid», *R.W.*, 1973-74, (673), 694 en 698; Rigaux, F., *Les personnes, I., Les relations familiales*, Mise à jour 1978, Brussel, Larcier, 1978, p. 154, nr. 287; Vieujean, E., «La minorité prolongée», *Ann. Dr. Lg.*, 1977, (15), 70; anders: Traest, G., «De verlengde minderjarigheid», *T.P.R.*, 1973, (581), 608-609). Toch heeft het statuut van verlengde minderjarigheid enkel louter burgerrechtelijke gevolgen (*Parl. St.*, Senaat, 1968-69, nr. 303, p. 2) en is de ontzetting van de ouderlijke macht een jeugdbeschermingsmaatregel (zie supra). Er wordt evenwel aangevoerd dat de ontzetting deel uitmaakt van het privaatrechtelijke beschermingsstatuut van de minderjarige (Pauwels, J.M., *l.c.*, 694 en 698).

Indien men aanvaardt dat de ontzetting van de ouderlijke macht ook t.a.v. ouders van verlengd minderjarigen wiens werkelijke leeftijd de 21 jaar overschrijdt, kan worden uitgesproken, rijst de vraag of de burgerlijke rechtbank dan wel de jeugdrechtbank bevoegd is om de ontzetting uit te spreken en om beslissingen te nemen die erop betrekking hebben. De Burgerlijke Rechtbank te Luik opteerde voor de jeugdrechtbank (Rb. Luik, 14 oktober 1977, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1978, 183, noot E.V.); terwijl in de rechtsleer meestal de burgerlijke rechtbank bevoegd wordt geacht (Pauwels, J.M., *l.c.*, 698 (genuanceerd); Vieujean, E., *l.c.*, 71), op grond van een evenwel vrij algemene verklaring in de kamercommissie (verslag-Collignon, *Parl. St.*, Kamer, 1972-73, nr. 417/1, p. 6). Men kan zich evenwel afvragen hoe de burgerlijke rechtbank de ontzetting kan uitspreken nu geen enkele wettekst die bevoegdheid aan deze rechtbank opdraagt (in dezelfde zin: R.v.St., Afdeling Wetgeving, advies van 16 oktober 1968, *Parl. St.*, Senaat, 1968-69, nr. 303, p. 7).

11. *Ontzetting van de ouderlijke macht van een geïnterneerde*. De Jeugdrechtbank te Antwerpen besliste, in overeenstemming met de meerderheid van de rechtspraak van vóór de inwerkingtreding van de wet van 1965 (zie *R.P.D.B.*, tw. «Tribunaux pour enfants», nr. 16 en *Novelles, o.c.*, p. 286-287, nr. 835), dat een internering van een ouder krachtens de wet van 1 juli 1964 de ontzetting van de ouderlijke macht niet uitsluit (Jeugdrb. Antwerpen, 24 juni 1968, *D. Jb.*, II-32). Strafrechtelijke begrippen als schuld vinden inderdaad geen automatische toepassing op jeugdbeschermingsmaatregelen, die een eigen finaliteit hebben

(*Novelles, o.c.*, p. 274, nr. 807, en p. 287, nr. 836). Toch kan een vordering tot ontzetting van de ouderlijke macht onontvankelijk zijn wegens de geestestoestand van de ouder(s) waardoor ze in de onmogelijkheid zijn hun wil te kennen te geven (zie nader *Novelles, o.c.*, p. 288, nr. 840).

11bis. *Ontzetting van de ouderlijke macht van de moeder na ontkenning van vaderschap*. Gelet op het feit dat een ontkenning van vaderschap de afstammingsband van moederszijde en de ouderlijke macht van de moeder niet tenietdoet, is de vordering tot ontzetting van de ouderlijke macht tegen de moeder onvankelijk (Jeugdrb. Brussel, 10 juni 1968, *D. Jb.*, II-28).

12. *Gevolgen van de ontzetting*. De volledige ontzetting slaat op alle rechten die uit de ouderlijke macht voortvloeien. Ze houdt voor de ouders met name de volgende gevolgen in (art. 33 W. Jb.):

— uitsluiting van het recht van bewaring en opvoeding. Onder bewaring wordt «materiële bewaring» verstaan, terwijl het recht van opvoeding alles behelst wat de morele en intellectuele leiding van het kind betreft (Jeugdrb. Brussel, 12 december 1966, *J.T.*, 1967, 262). De ontzette ouder heeft geen recht meer op persoonlijke verhoudingen met het kind, maar de provoogd (cf. infra, nr. 13) kan wel, onder toezicht van de jeugdrechtbank, bepaalde contacten met de ouders toelaten, of hun het kind op proef terug toevertrouwen (Jeugdrb. Kortrijk, 28 oktober 1969, *D. Jb.*, I-152);

— onbekwaamheid om de minderjarige of diens afstammelingen te vertegenwoordigen, tot hun handelingen toestemming te geven en om hun goederen te beheren. Zo dienen de ouders niet toe te stemmen in de adoptie van hun kind (Jeugdrb. Brussel, 29 oktober 1969, *D. Jb.*, I-151; Jeugdrb. Luik, 21 december 1970, *D. Jb.*, I-211; Jeugdrb. Brussel, 13 februari 1976, *D. Jb.*, I-331);

— uitsluiting van het wettelijk vruchtgenot;

— uitsluiting van het recht om levensonderhoud te vorderen;

— uitsluiting van erfrecht;

— uitsluiting van het actieve en passieve kiesrecht (art. 6, 3°, Kw.b.).

De volledige ontzetting brengt bovendien algemene onbekwaamheid mee om voogd, pleegvoogd, toeziende voogd, lid van een familieraad, curator of speciaal raadsman van de moeder-voogdes te zijn. A fortiori kan de ontzette ouder niet adopteren of wettigen door adoptie (Jeugdrb. Luik, 29 maart 1971, *D. Jb.*, I-204).

De ontzetting laat de ouderlijke plicht voortbestaan, doch artikel 1384, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek zou niet meer toepasselijk zijn daar dit artikel gebaseerd is op het bestuur van de ouders over de persoon van de minderjarige (Jeugdrb. Gent, 19 september 1975, *D. Jb.*, III-74).

Gedeeltelijke ontzetting slaat op de rechten die de jeugdrechtbank bepaalt (art. 33, laatste lid, W. Jb.), zo bijvoorbeeld het recht van bewaring en opvoeding (Jeugdrb. Brussel, 29 maart 1974, *D. Jb.*, II-52). De vraag is gerezen of de ontzetting van de ouderlijke macht volledig kan zijn wanneer de vader of de moeder niet meer alle attributen van het ouderlijk gezag uitoefenen, zoals na ontvoogding of na echtscheiding. De Jeugdrechtbank te Luik oordeelde dat de vordering van het openbaar ministerie tot gehele ontzetting van een uit de echt gescheiden ouder bij gebrek aan voor-

werp ongegrond was wat betreft het wettelijk vruchtgenot, dat een einde neemt bij echtscheiding (Jeugdrb. Luik, 30 mei 1968, *D. Jb.*, II-26). Men dient zich evenwel af te vragen of men bij het uitspreken van de ontzetting niet tevens rekening dient te houden met de gevolgen van eventuele latere wijzigingen m.b.t. de uitoefening van het ouderlijk gezag, bv. bij intrekking van de ontvoogding van de minderjarige, of het opnieuw huwen met elkaar van de vader en de moeder, zodat ook in het hier besproken geval een totale ontzetting van de ouderlijke macht mogelijk zou zijn (in die zin *Novelles, o.c.*, p. 295-296, nr. 862 en p. 299, nr. 867). Wanneer in het belang van de minderjarige een volledige breuk tussen ouder(s) en kind noodzakelijk wordt, moet deze kunnen slaan op alle attributen van het ouderlijk gezag, ook al komen bepaalde onderdelen ervan pas in de toekomst juridisch weer tot leven.

13. *Provoogdaanwijzing*. Krachtens artikel 34 van de wet op de jeugdbescherming wijst de jeugdrechtsbank een persoon (de provoogd) aan die het bewarings- en opvoedingsrecht zal uitoefenen, de goederen van de minderjarige zal beheren en hem in het rechtsverkeer zal vertegenwoordigen³. Indien slechts een der ouders is ontzet, dient de niet-ontzette ouder als provoogd te worden aangewezen, tenzij dit in strijd met het belang van het kind is (art. 34, eerste lid, *W. Jb.*; toepassing: Jeugdrb. Brussel, 29 maart 1977, *D. Jb.*, II-58). De ontzette ouder(s) dienen gehoord te worden omtrent de aanwijzing van de provoogd (art. 34, tweede lid, *W. Jb.*). Dit vereiste wordt beschouwd als een substantiële vormvoorwaarde (Brussel, Jk., 29 juni 1967, *D. Jb.*, II-9).

Bij de aanwijzing van de provoogd laat de jeugdrechtsbank zich leiden door het belang van de minderjarige. Het is niet aangewezen de directeur van de instelling waar de minderjarige is geplaatst — zelfs gedeeltelijk — aan te wijzen als provoogd wanneer er geen bijzondere banden zijn met het kind die hem a.h.w. tot vervanger van de ouders maken (Jeugdrb. Brussel, 30 januari 1967, *J.T.*, 1967, 260, *D. Jb.*, II-8). Er werd tevens geoordeeld dat het niet opportuun voorkomt om bij volledige ontzetting het recht van bewaring en opvoeding te splitsen en toe te vertrouwen aan twee provoogden, daar deze splitsing de onzekerheid bij de kinderen enkel kan doen toenemen (Brussel, Jk., 9 februari 1967, *J.T.*, 1967, 260, en *D. Jb.*, II-7).

14. *Provoogdvervanging*. Op basis van artikel 60 van de wet van 8 april 1965, waardoor de jeugdrechtsbank te allen tijde de genomen maatregelen kan wijzigen en kan optreden in het belang van de minderjarige, kan de jeugdrechtsbank de provoogd steeds vervangen (Brussel, Jk., 9 februari 1967, *J.T.*, 1967, 260, en *D. Jb.*, II-7; Jeugdrb. Brussel, 12 december 1966, *J.T.*, 1967, 262, en *D. Jb.*, II-6). Zo werd de provoogd vervangen wanneer de relaties met de minderjarige verstoord werden door een te possessieve houding van de provoogd, die geen rekening hield met de psychologische ontwikkeling van de minderjarige (Brussel, Jk., 16 februari 1978, *D. Jb.*, II-64), wanneer een door de provoogd ingeleide procedure tot wettiging door adoptie de

relatie tussen het kind en zijn natuurlijke ouders dreigde te vertroebelen (Jeugdrb. Brussel, 21 oktober 1975, *D. Jb.*, II-57) en wanneer de provoogd zijn taak feitelijk aan iemand anders overliet en weigerde samen te werken met de jeugdrechtsbank (Jeugdrb. Brussel, 7 juni 1974, *D. Jb.*, II-53).

15. *Overlijden van de ontzette ouders*. De provoogd neemt een einde bij het overlijden van de ontzette ouder om plaats te maken voor het gemeenschappelijke stelsel van het Burgerlijk Wetboek (Cass., 19 september 1984, *R.W.*, 1985-86, 316). Wanneer een van de ouderlijke macht ontzette vader overleden is, oefent de niet-ontzette moeder alleen het bestuur over de persoon van de minderjarige uit en wordt haar voor het overige van rechtswege de voogdij opgedragen. Deze principes gelden ook wanneer de jeugdrechtsbank haar niet krachtens artikel 34, derde lid, van de Jeugdbeschermingswet had aangewezen om de ontzette vader te vervangen (zelfde arrest).

16. *Provoogd — Rechten en plichten*. Krachtens artikel 34 van de wet van 8 april 1965 heeft de provoogd het recht van bewaring en opvoeding, het recht om de minderjarige te vertegenwoordigen, het recht om in zijn handelingen toe te stemmen en het recht om zijn goederen te beheren. De provoogd heeft uiteraard ook de met deze rechten samenhangende verplichtingen. De beoordeling van het al dan niet toestaan aan de minderjarige van bepaalde persoonlijke verhoudingen komt, onder toezicht van de jeugdrechtsbank, toe aan de provoogd. De jeugdrechtsbank is, *in het kader van zijn bevoegdheden inzake maatregelenrecht*, niet bevoegd om te oordelen over vorderingen van de ouders of van derden tot verkrijging van een bezoekrecht (Jeugdrb. Kortrijk, 21 oktober 1969, *D. Jb.*, I-152). De provoogd kan evenwel onder toezicht van de jeugdrechtsbank bepaalde contacten met de ouders toelaten (cf. supra, nr. 12). Derden kunnen echter wel een bezoekrecht afdwingen in het kader van de burgerrechtelijke bevoegdheden van de jeugdrechtsbank. Sinds het cassatiearrest van 11 mei 1984 (*R.W.*, 1984-85, 125, noot Laenens, J., en *J.T.*, 1984, 614, noot A.K.) leidt het geen twijfel meer dat zulke vorderingen bij de jeugdrechtsbank dienen te worden ingeleid (zie ook Cass., 13 september 1985, *R.W.*, 1985-86, 2340, noot Pintens, W., en *T. Not.*, 1985, 265, noot). Behoudens afwijkende wetteksten neemt de jeugdrechtsbank kennis van alle burgerrechtelijke jeugdangelegenheden (zie Laenens, J., «De bevoegdheid van de jeugdrechtsbank», noot onder Cass., 11 mei 1984, *R.W.*, 1984-85, 126).

Ook geschillen tussen de provoogd en de ouder die niet is ontzet van de ouderlijke macht, dienen beslecht te worden in het kader van de burgerrechtelijke bevoegdheden van de jeugdrechtsbank. Het gaat hier niet om het toezicht waarvan sprake in artikel 34 van de wet betreffende de jeugdbescherming, maar om geschillen als bedoeld in de artikelen 373 en 389 van het Burgerlijk Wetboek, die de jeugdrechtsbank beslecht in het kader van zijn burgerrechtelijke bevoegdheden (Brussel, Jk., 8 november 1973, *J.T.*, 1974, 8).

17. *Herstel in de ouderlijke macht*. Krachtens artikel 60 van de wet van 8 april 1965 kan de jeugdrechtsbank de ontzette ouder(s) herstellen in de ouderlijke macht (zie ook artikel 63, laatste lid, *W. Jb.*). Het herstel in de ouderlijke macht kan gepaard gaan met het instellen van een maatregel van opvoedingsbijstand (Jeugdrb. Brussel, 24 februari 1972, *D. Jb.*, II-42), op voorwaarde evenwel dat deze

³ Ten gevolge van de nakende afschaffing van de jeugdbeschermingscomités zal, wat de Vlaamse Gemeenschap betreft, ook de mogelijkheid verdwijnen om de provoogd te doen aanwijzen door deze comités (cf. art. 34, eerste lid, *W. Jb.*).

maatregel wordt gevorderd door het openbaar ministerie (zie supra, nr. 2; *Novelles*, o.c., p. 329-330, nr. 969).

De ontzetting van de ouderlijke macht kan evenwel geen voorwerp uitmaken van herstel in eer en rechten aangezien de ontzetting een jeugdbeschermingsmaatregel is en geen straf (Cass., 25 mei 1983, *Arr. Cass.*, 1982-83, nr. 531).

De jeugdrechtsbank beoordeelt de opportuniteit van het herstel. Een gunstige kentering in de levenshouding van de ontzette ouder rechtvaardigt niet automatisch het herstel; er dient tevens te worden nagegaan of de ontzette ouder zich om zijn kinderen heeft bekommerd en of hij zijn wil laat blijken en in staat is om zijn verplichtingen na te komen (Jeugdrb. Brussel, 16 oktober 1972, *D. Jb.*, II-45). Wanneer de vraag tot herstel enkel is ingegeven om het kiesrecht terug te krijgen, is er uiteraard geen aanleiding tot herstel (Jeugdrb. Brussel, 13 oktober 1972, *D. Jb.*, II-46).

In principe beoogt het herstel in de ouderlijke macht de familiale banden volledig te herstellen. Maar wanneer de kinderen zelf geen contact meer wensen met de ouders en dit niet aan deze laatste te wijten is, wanneer de levenswijze van de ouders ondertussen verbeterd is en het herstel geen nadeel berokkent aan de kinderen, kan een verzoek tot herstel gegrond worden verklaard (Jeugdrb. Brussel, 9 september 1977, *D. Jb.*, II-62; zie ook Jeugdrb. Brussel, 13 december 1968, *D. Jb.*, II-31). De ontzetting brengt immers incidenteel zware juridische gevolgen mee voor de ouders zodat dezen, wanneer hun levenssituatie is rechtgetrokken, op wettige wijze mogen wensen dat aan deze gevolgen een einde wordt gemaakt (Jeugdrb. Brussel, 9 september 1977, *D. Jb.*, II-62; zie ook Jeugdrb. Brussel, 5 juni 1973, *D. Jb.*, II-49).

18. *Herstel in de ouderlijke macht — Overleden, meerderjarige en geadopteerde kinderen.* Het herstel in de ouderlijke macht kan nog worden uitgesproken als de kinderen intussen meerderjarig zijn geworden (Jeugdrb. Kortrijk, 7 maart 1967, *R.W.*, 1967-68, 454, en *D. Jb.*, II-14; Jeugdrb. Dinant, 19 januari 1968, *D. Jb.*, II-19; Jeugdrb. Brugge, 28 maart 1968, *D. Jb.*, II-23 en 24 (twee vonnissen); Jeugdrb. Brussel, 5 juni 1973, *D. Jb.*, II-49). De ontzette ouder heeft hierbij nog belang omdat de ontzetting van de ouderlijke macht ook nog gevolgen heeft na de meerderjarigheid van de kinderen (*ibid.*): de ontzetting houdt uitsluiting in van het recht om levensonderhoud te vorderen, van het recht te erven van zijn kind, brengt het verlies mee van een aantal familiaalrechtelijke bevoegdheden (opgesomd in artikel 33, laatste lid, van de wet van 8 april 1965; cf. supra, nr. 12) en ten slotte verlies van kiesrecht (art. 6, 3°, Kwb.). Tevens is er een onbetwistbaar moreel belang aanwezig (Jeugdrb. Dinant, 19 januari 1968, *D. Jb.*, II-19).

Het herstel kan zelfs worden uitgesproken na het overlijden van het kind, omdat de ontzetting ook in dit geval nog bepaalde uitwerkingen heeft (Jeugdrb. Luik, 9 mei 1968, *D. Jb.*, II-25; Jeugdrb. Brussel, 24 februari 1972, *D. Jb.*, II-41). Ook hier is er uiteraard nog een moreel belang om herstel te vragen.

Om dezelfde redenen heeft de ontzette ouder nog een belang van het herstel in de ouderlijke macht te vragen na wettiging door adoptie door een andere persoon (Jeugdrb. Bergen, 27 november 1972, *D. Jb.*, II-44).

II. MAATREGELTEN AANZIEN VAN MINDERJARIGEN

A. Gronden

19. *Algemeen.* Artikel 36 van de wet op de jeugdbescherming bepaalt op welke gronden het openbaar ministerie een maatregel t.a.v. een minderjarige kan vorderen. Het gaat om de volgende gevallen:

— klachten ingediend door de personen die de ouderlijke macht uitoefenen, of in rechte of in feite een minderjarige beneden de leeftijd van achttien jaar onder hun bewaring hebben, die door zijn wangedrag of onbuigzaamheid ernstige redenen tot ontevredenheid geeft;

— vorderingen van het openbaar ministerie betreffende minderjarigen wier gezondheid, veiligheid of zedelijkheid gevaar loopt, hetzij wegens het milieu waarin zij leven, hetzij wegens hun bezigheden, of wanneer de omstandigheden waarin zij worden opgevoed, gevaar opleveren door het gedrag van degenen die hen onder hun bewaring hebben;

— vorderingen van het openbaar ministerie betreffende minderjarigen beneden de volle leeftijd van achttien jaar die bedelend of zwerfend worden aangetroffen of van bedelarij of landloperij een gewoonte maken;

— vorderingen van het openbaar ministerie ten aanzien van minderjarigen beneden de leeftijd van achttien jaar die vervolgd worden wegens een als misdrijf omschreven feit.

Bovendien neemt de jeugdrechtsbank ook kennis van de vorderingen van het openbaar ministerie tot het opleggen van een maatregel t.a.v. minderjarigen die artikel 1 van de wet tot zedelijke bescherming van de jeugd hebben overtreden (art. 7 van deze wet). In dit geval kan de jeugdrechtsbank slechts de maatregelen bedoeld in artikel 37, 1°, 2° en 3°, van de Jeugdbeschermingswet opleggen.

Enkel het openbaar ministerie kan bepalen of en op basis van welke rechtsgrond een maatregel wordt gevorderd. De jeugdrechter kan nooit de rechtsgrond van een aanhangig gemaakte zaak wijzigen (Basch, L., «Les mesures à l'égard des mineurs», *Ann. Dr.*, 1971 (115), 128; anders, maar ten onrechte: Jeugdrb. Brussel, 10 februari 1972, *D. Jb.*, III-54, waar een maatregel wordt genomen op basis van art. 36, 2°, W. Jb., i.p.v. op basis van art. 36, 4°, W. Jb., waarop de vordering van het openbaar ministerie was gebaseerd).

20. *Gronden — Onbuigzaamheid of wangedrag.* Een eerste grond tot een vordering van het openbaar ministerie tot het nemen van een maatregel is de ouderlijke klacht wanneer een minderjarige wegens wangedrag of onbuigzaamheid ernstige redenen tot ontevredenheid geeft (art. 36, 1°, W. Jb.). Wangedrag of onbuigzaamheid veronderstelt een ongeoorloofd of afkeurenswaardig gedrag van de minderjarige dat voldoende ernstig is (zie ook *Novelles*, *Protection de la jeunesse*, o.c., p. 341, nr. 399). Wanneer kinderen op basis van artikel 302, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek terug onder de hoede komen van hun moeder na er zeven jaar van gescheiden te zijn geweest, en ze weigeren hieraan gevolg te geven, is er geen onbuigzaamheid (Jeugdrb. Gent, 24 september 1971, *D. Jb.*, III-63). Het gaat hier om een normale psychologische reactie en niet om een ongeoorloofd en afkeurenswaardig gedrag.

21. *Gronden — Kind in gevaar.* Artikel 36, 2°, van de wet van 8 april 1965 heeft een zeer ruim toepassingsgebied

en kan in zeer diverse situaties worden aangewend. Ook feiten die als een als misdrijf omschreven feit zouden kunnen worden gekwalificeerd, kunnen aanleiding geven tot een vordering op basis van artikel 36, 2° (voorbeelden: Jeugdrb. Turnhout, 10 november 1967, *D. Jb.*, III-15; Jeugdrb. Doornik, 22 mei 1968, *D. Jb.*, III-22). In deze gevallen zal de jeugdrechter evenwel moeten onderzoeken of de specifieke voorwaarden voor de toepassing van artikel 36, 2°, aanwezig zijn (Jeugdrb. Turnhout, 10 november 1967, *D. Jb.*, III-15) en kan de jeugdrechtbank geen uitspraak doen over de burgerlijke vordering (Jeugdrb. Turnhout, 10 november 1967, *D. Jb.*, III-15; Jeugdrb. Doornik, 22 mei 1968, *D. Jb.*, III-22). Er dient dus te worden nagegaan of de aangevoerde feiten een gevaarstoestand opleveren. Tevens moet met omzichtigheid van deze mogelijkheid gebruik gemaakt worden. Aangezien de wetgever in artikel 36 van de wet betreffende de jeugdbescherming verschillende gronden tot aanhangigmaking heeft onderscheiden, moet de specificiteit van de aldaar beschreven feiten en toestanden in acht worden genomen om over de grondslag van de dagvaarding te beslissen (*Ministérielle circulaire van 29 augustus 1966 betreffende de gerechtelijke bescherming*, Brussel, 1966, Guyot, 33).

De jeugdrechtbank mag op basis van artikel 36, 2°, een maatregel, o.a. een maatregel van plaatsing bij een privé-persoon, nemen wanneer het kind gevaar loopt bij de persoon aan wie het bij gerechtelijke beslissing is toevertrouwd (Gent, Jk., 6 juni 1973, *D. Jb.*, III-62; Brussel, Jk., 21 november 1971, *D. Jb.*, III-53; zie ook Jeugdrb. Dendermonde, 20 maart 1974, *D. Jb.*, III-67). Dit is o.m. het geval wanneer de regeling inzake hoede- en bezoeksrecht tot grote moeilijkheden aanleiding geeft waarvan de kinderen het slachtoffer dreigen te worden. Het is evenwel absoluut noodzakelijk dat er hierbij een gevaarstoestand aanwezig is. Een vordering gebaseerd op artikel 36, 2°, W. Jb. mag en kan in geen geval worden aangewend om beslissingen van de voorzitter in het kader van een echtscheidingsprocedure te censureren (Gent, Jk., 6 juni 1973, *D. Jb.*, III-62), of om geschillen omtrent het hoederecht of betreffende alimentatie op te lossen (Jeugdrb. Gent, 10 november 1972, *D. Jb.*, III-58; zie hierover ook Basch, L., *l.c.*, 134-135).

Van artikel 36, 2°, W. Jb. kan ook nuttig gebruik worden gemaakt wanneer het «natuurlijke milieu» een kind dat in een pleeggezin verblijft, plots en zonder enige voorbereiding aan zijn milieu wil onttrekken (Brussel, Jk., 3 maart 1977, *D. Jb.*, III-83; Jeugdrb. Verviers, 3 maart 1970, *D. Jb.*, III-39; Jeugdrb. Dendermonde, 20 maart 1974, *D. Jb.*, III-67; zie ook Brussel, Jk., 19 september 1974, *D. Jb.*, III-71). Op basis van artikel 37, 3°, van de wet kan het kind dan in het pleeggezin worden gelaten en kan een vaste afgevaardigde de kansen op terugkeer naar het natuurlijke milieu afwegen en eventueel deze terugkeer voorbereiden.

22. Gronden — Als misdrijf omschreven feit. Een laatste belangrijke grond tot het vorderen van jeugdbeschermingsmaatregelen is het plegen door een minderjarige beneden de volle leeftijd van achttien jaar van een als misdrijf omschreven feit (art. 36, 4°, W. Jb.).

Om te beoordelen of de jeugdrechtbank dan wel de straf-gerechten bevoegd zijn, dient men te oordelen naar de dag van het feit (Cass., 4 mei 1982, *Arr. Cass.*, 1981-82, 1074). Als de jongere op dat ogenblik minder dan volle achttien jaar was, dient hij te worden berecht door de jeugdrecht-

bank (Cass., 19 februari 1968, *Arr. Cass.*, 1968, 819, en *Pas.*, 1968, I, 770). De ontvoogding heeft uiteraard geen invloed op de strafrechtelijke meerderjarigheid (Jeugdrb. Tongeren, 24 oktober 1968, *D. Jb.*, III-25), daar de ontvoogding enkel burgerrechtelijke gevolgen heeft.

Wanneer iemand die medeplichtig is aan het plegen van een misdaad of wanbedrijf door het geven van onderrichtingen (art. 67, tweede lid, Sw.), deze onderrichtingen heeft gegeven voordat hij de volle leeftijd van achttien jaar bereikte doch het misdrijf pas daarna werd uitgevoerd, zijn de strafgerechten bevoegd om hem te berechten, aangezien het geven van onderrichtingen pas strafbaar wordt vanaf het moment dat de dader ervan gebruik heeft gemaakt (K.v.I. Gent, 6 april 1982, *R.W.*, 1982-83, 366, met vordering O.M.; zie tevens de referenties in Screvens, R., e.a., «Chronique semestrielle de jurisprudence», *R.D.P.*, 1983, (473), 477).

Wanneer de aanhangig gemaakte feiten wegens eenheid van opzet één enkel misdrijf uitmaken met andere, reeds berechte feiten, kan de jeugdrechtbank op basis van deze feiten geen maatregel meer opleggen (Jeugdrb. Dendermonde, 21 november 1968, *D. Jb.*, III-26).

23. Artikel 36bis van de wet betreffende de jeugdbescherming. Een uitzondering op de principiële bevoegdheid van de jeugdrechtbank om minderjarigen beneden achttien jaar die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, te berechten, wordt omschreven in artikel 36bis van de wet betreffende de jeugdbescherming. De rechtbanken die bevoegd zijn op grond van het gemene recht nemen, behoudens samenhang met andere misdrijven, kennis van de vorderingen van het openbaar ministerie betreffende de volgende misdrijven wanneer deze gepleegd zijn door minderjarigen die op het ogenblik van de feiten (zie o.m. Cass., 24 december 1973, *Arr. Cass.*, 1974, 477, en *Pas.*, 1974, I, 447; Cass., 27 april 1982, *Arr. Cass.*, 1981-82, 1042, en *Pas.*, 1982, I, 977) meer dan zestien en minder dan volle achttien jaar oud zijn:

1° de bepalingen van de wetten en verordeningen betreffende het wegverkeer;

2° de artikelen 418, 419 en 420 van het Strafwetboek voor zover er samenhang is met een overtreding van de onder 1° bedoelde wetten en verordeningen;

3° de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen.

De bevoegdheid van de strafgerechten voor minderjarigen tussen zestien en achttien jaar oud is strikt beperkt tot de gevallen opgesomd in artikel 36bis van de wet betreffende de jeugdbescherming (Cass., 19 maart 1974, *Arr. Cass.*, 1974, 798, noot, en *Pas.*, 1974, I, 744). De bevoegdheid van de jeugdrechtbank is de algemene regel en de uitzonderingen hierop dienen, gelet op het vooropstaan van de beschermingsgedachte die de hele Jeugdbeschermingswet domineert, strikt te worden geïnterpreteerd.

De strafgerechten kunnen misdrijven van onopzettelijke slagen en verwondingen slechts berechten voor zover ze samenhangen met overtredingen van de wetten en reglementen betreffende het wegverkeer. Samenhang moet volgens het Hof van Cassatie worden verstaan in zijn gewone betekenis. Er moet een band zijn tussen verschillende misdrijven die in het belang van een goede rechtsbedeling vereisen dat ze gelijktijdig door een zelfde rechtbank worden berecht (Cass., 15 maart 1976, *Arr. Cass.*, 1976, 812 en *Pas.*,

1976, I, 773), wat uiteraard veronderstelt dat de overtredingen van de wetten en verordeningen betreffende het wegverkeer het voorwerp uitmaken van vervolgingen (Cass., 26 juni 1979, *Arr. Cass.*, 1978-79, 1286, en *Pas.*, 1979, I, 1244; Cass., 27 april 1982, *Arr. Cass.*, 1981-82, nr. 501). Volgens A. Vandeplas heeft de wetgever met «samenhang» samenloop bedoeld, wat uit het tekstverband tussen de verschillende onderdelen van artikel 36bis zou blijken (Vandeplas, A., «De strafrechtspleging volgens artikel 36bis van de wet betreffende de jeugdbescherming», *R. W.*, 1974-75, (2329), 2332). Met deze mening kan worden ingestemd. Het lag enkel in de bedoeling van de wetgever om misdrijven i.v.m. het wegverkeer aan de beoordeling van de strafrechter voor te leggen. De wetgever had duidelijk onopzettelijke slagen en verwondingen en onopzettelijk doden n.a.v. verkeersongevallen op het oog (verslag De Riemaecker-Ligot, *Parl. St.*, Kamer, 1969-70, nr. 756/2, p. 2-3; verslag Pier-son, *Parl. St.*, Senaat, 1971-72, nr. 238, p. 1-2).

Volgens een vonnis van de Correctionele Rechtbank te Dendermonde zijn de strafgerechten onbevoegd om een minderjarige tussen zestien en achttien jaar oud te berechten wanneer ze vaststellen dat op het ogenblik van de uitspraak de strafvordering gegrond op de verkeersovertreding is verjaard (Corr. Dendermonde, 7 oktober 1980, *R. W.*, 1981-82, 1568). Mede gelet op de bedoeling van de wetgever is het echter onmiskenbaar zo dat de samenhang dient te worden beoordeeld naar het ogenblik van de aanhangigmaking (zie ook Vandeplas, A., «De bevoegdheid van de correctionele rechtbank», noot onder Corr. Dendermonde, 7 oktober 1980, *R. W.*, 1981-82, 1570).

B. Gewone jeugdbeschermingsmaatregelen

24. Maatregelen t.a.v. de minderjarigen — Algemeen.

Artikel 37 van de Jeugdbeschermingswet somt de maatregelen op die de jeugdrechtsbank t.a.v. minderjarigen kan nemen. Ze kan, naar gelang van de omstandigheden:

1° hen berispen en hen laten bij of teruggeven aan degenen die ze onder hun bewaring hebben en dezen in voorkomend geval aanmanen in het vervolg beter toezicht op hen te houden;

2° hen onder het toezicht stellen van het jeugdbeschermingscomité of van een afgevaardigde bij de jeugdbescherming, die moet waken op de naleving van de door de rechtbank gestelde voorwaarden. De rechtbank kan het behoud van de minderjarigen in zijn milieu met name afhankelijk stellen van een of meer van volgende voorwaarden: a) geregeld een school voor gewoon of bijzonder onderwijs bezoeken; b) een prestatie van opvoedkundige of filantropische aard leveren in verhouding tot leeftijd en middelen; c) de pedagogische en medische richtlijnen van een centrum voor opvoedkundige voorlichting of geestelijke hygiëne in acht nemen;

3° hen, onder toezicht van het jeugdbeschermingscomité of van een afgevaardigde bij de jeugdbescherming, uitbesteden bij een betrouwbare persoon of in een geschikte inrichting, met het oog op hun huisvesting, behandeling, opvoeding, onderrichting of beroepsopleiding;

4° hen toevertrouwen aan de groep Rijksgestichten voor observatie en opvoeding onder toezicht.

De maatregelen opgesomd in artikel 37, 2° tot 4°, van de wet van 8 april 1965 duren, behoudens opheffing door de

jeugdrechtsbank tot de meerderjarigheid. Wanneer er, voor feiten of toestanden daterend van voor de betrokkene 18 jaar (art. 36, 1°, 3° en 4°, *W. Jb.*) of 21 jaar (art. 36, 2°, *W. Jb.*) werd, wordt gedagvaard nadat deze de meerderjarigheid bereikte, kan de jeugdrechtsbank bijgevolg geen maatregelen meer opleggen (Brussel, Jk., 6 december 1973, *D. Jb.*, III-66; Jeugdrb. Doornik, 7 februari 1973, *D. Jb.*, III-59bis).

Ondanks het feit dat de situatie of de feiten waarop de vordering van het openbaar ministerie gebaseerd is, bewezen zijn, is de jeugdrechtsbank nooit verplicht een maatregel op te leggen (Brussel, Jk., 4 december 1969, *D. Jb.*, II-36; Bergen, Jk., 22 april 1977, *D. Jb.*, III-84; Jeugdrb. Tongeren, 15 februari 1968, *R. W.*, 1969-70, 136). Dit blijkt zowel uit de tekst van de wet («kan») als uit de parlementaire voorbereiding van de wet (*Parl. St.*, Kamer, 1962-63, nr. 637/7, p. 38). Ook in de rechtsleer wordt benadrukt dat het opleggen van een maatregel steeds facultatief is (zie bv. *Novelles, Protection de la Jeunesse*, o.c., p. 365, nr. 1090). Zo werd geen maatregel opgelegd wanneer noch het feit, noch de persoonlijkheid van de minderjarige, noch de wijze waarop de ouders zich van hun plicht hadden gekwetend het opleggen van een maatregel rechtvaardigde (Brussel, Jk., 4 december 1969, *D. Jb.*, II-37) of wanneer, hoewel de gevaarsituatie voor de periode omschreven in de dagvaarding weliswaar bewezen was, de situatie sindsdien was verbeterd en de voogdes reeds vrijwillige bepaalde stappen had ondernomen (Jeugdrb. Tongeren, 15 februari 1968, *R. W.*, 1969-70, 136). Wanneer de zaak op regelmatige wijze op basis van artikel 36, 4°, *W. Jb.*, aanhangig is gemaakt, dient de jeugdrechtsbank in voorkomend geval wel uitspraak te doen over de burgerlijke vordering (Brussel, Jk., 4 december 1969, *D. Jb.*, II-37).

De jeugdrechter is natuurlijk bij het nemen van gewone jeugdbeschermingsmaatregelen gebonden door de maatregelen opgesomd in artikel 37. Een vonnis dat erop neer komt de minderjarige een soort probatieopschorting te verlenen is onwettig (Brussel, Jk., 21 mei 1981, *J. T.*, 1981, 395).

25. *Ondertoezichtstelling*. De ondertoezichtstelling van een minderjarige, die hem de hulp van een afgevaardigde bij de jeugdbescherming verzekert, kan gepaard gaan met een aantal voorwaarden. De wet somt een aantal van deze voorwaarden op. Deze opsomming is niet limitatief (zie tekst art. 37, 2°, *W. Jb.*: «met name»). Zo kan de jeugdrechtsbank het behoud van de minderjarige in zijn milieu afhankelijk stellen van de voorwaarde dat de benadeelde wordt vergoed (Jeugdrb. Luik, 9 maart 1984, *Jur. Liège*, 1984, 417).

26. *Plaatsing*. De jeugdrechtsbank kan de minderjarige ook, onder toezicht van een afgevaardigde bij de jeugdbescherming, plaatsen bij een betrouwbare persoon, in een privé-instelling (art. 37, 3°, *W. Jb.*), of in een groep rijks-gestichten voor opvoeding en observatie (art. 37, 4°, *W. Jb.*).

Het aanwijzen in de beschikking of het vonnis van de instelling waar de minderjarige wordt geplaatst, volstaat: het is niet vereist tevens aan te geven welke fysieke of rechtspersoon het tehuis beheert (Brussel, Jk., 19 februari 1970, *D. Jb.*, III-40).

De regeling van de uitvoeringsmodaliteiten van de plaatsing, waaronder het regelen van het bezoek aan de minder-

jarige en het toekennen van verlofdagen behoren krachtens art. 42 van de Jeugdbeschermingswet toe aan de jeugdrechter in zijn hoedanigheid van uitvoeringsrechter. Ze dienen niet in het vonnis dat de plaatsing beveelt te worden opgenomen (Brussel, Jk., 19 februari 1970, *D. Jb.*, II-40; Brussel, Jk., 13 mei 1971, *D. Jb.*, III-49; Brussel, Jk., 3 maart 1977, *D. Jb.*, III-83; zie evenwel Gent, Jk., 6 juni 1973, *D. Jb.*, III-62). De jeugdrechter oordeelt soeverein over de bezoeken en verlofregeling. Het recht van bewaring en bijgevolg ook de burgerrechtelijke beslissingen over hoede- en bezoekrecht blijven voorlopig zonder uitwerking (Jeugdrb. Gent, 9 januari 1976, *D. Jb.*, I-311; zie ook Kg. Luik, 20 oktober 1978, *Jur. Liège*, 1978-79, 419).

De vraag is gerezen of begeleid kamerwonen mogelijk is binnen het kader van een plaatsingsmaatregel. Een circulaire van de minister van Sociale Zaken van de Franse Gemeenschap die zulks inhield door een ruime interpretatie van het begrip «vakantie», werd door de jeugdkamer van het Hof van Beroep te Bergen onwettig verklaard. Deze beslissing was gegrond op de overweging dat de uitvoerende macht geen nieuwe jeugdbeschermingsmaatregelen kan invoeren en op het feit dat in strijd met artikel 42 van de Jeugdbeschermingswet het toezicht op de maatregel was opgedragen aan andere instanties dan de jeugdrechtbank (Bergen, Jk., 3 april 1981, *R. Trim. Dr. Fam.*, 1983, 317, noot Moerman, A.). De circulaire werd vervangen door een nieuwe circulaire waarin het beslissingsrecht over het begeleid zelfstandig wonen in handen wordt gelegd van de plaatsende instantie (circulaire 14ter van 19 januari 1981). Deze circulaire werd toegepast door de jeugdkamer van het Hof van Beroep te Luik (Luik, Jk., 10 juli 1981, *Jur. Liège*, 1981, 303). Het hof argumenteert dat men rekening moet houden met de sociologische evolutie. Volgens de geest van de wet van 1965, die het belang van de minderjarige als enige bestaansreden heeft, dient onder de behandeling van de geplaatste minderjarige ook het begeleid wonen te worden verstaan (*ibid.*). Dat een beroep moet worden gedaan op deze extensieve interpretatie, toont in ieder geval de vrij wankele juridische basis van het begeleid zelfstandig wonen aan.

C. Buitengewone maatregelen

27. *Overzicht.* Naast de gewone maatregelen kan de jeugdrechtbank, in de door de wet omschreven gevallen, besluiten tot uithandengeving van de zaak van een minderjarige (art. 38 W. Jb.), tot de terbeschikkingstelling van de regering (artt. 39-40 W. Jb.) en tot plaatsing in een psychiatrische inrichting (art. 43 W. Jb.).

28. *Uithandengeving — Algemeen.* Artikel 38 van de wet van 8 april 1965 bepaalt: «Indien de minderjarige die wegens een als misdrijf omschreven feit voor de jeugdrechtbank is gebracht, op het tijdstip van het feit ouder dan volle zestien jaar was en de jeugdrechtbank een maatregel van bewaring, behoeding of opvoeding niet geschikt acht, kan zij de zaak bij een met redenen omklede beslissing uit handen geven en ze naar het openbaar ministerie verwijzen met het oog op vervolging voor het bevoegde gerecht als daartoe grond bestaat.»

Het sociaal onderzoek dient volgens de duidelijke tekst van artikel 52 van de Jeugdbeschermingswet te worden verricht door een afgevaardigde van de jeugdbescherming.

Een sociaal onderzoek verricht door de politie volstaat dus niet (Jeugdrb. Brussel, 2 december 1975, *D. Jb.*, II-76). Bij de uithandengeving dient de jeugdrechter zich niet uit te spreken over het al dan niet bewezen zijn der feiten noch over de juiste strafrechtelijke kwalificatie. Wel dient hij te constateren dat het gaat om een als misdrijf omschreven feit (Luik, Jk., 12 juni 1981, *Jur. Liège*, 1981, 298). Voor het overige dient hij zich te beperken tot een onderzoek of jeugdbeschermingsmaatregelen al dan niet nog geschikt zijn.

29. *Uithandengeving — Criteria*⁴. De beslissing tot uithandengeving mag slechts in uitzonderlijke omstandigheden worden gevorderd. Ze mag enkel gebaseerd zijn op de persoonlijkheid van de minderjarige: slechts wanneer een jeugdbeschermingsmaatregel niet meer bij machte is gedragsverandering te bewerkstelligen, mag de uithandengeving worden overwogen (Luik, Jk., 31 januari 1967, *J.T.*, 1967, 205, en *D. Jb.*, III-8; Bergen, Jk., 7 november 1975, *D. Jb.*, III-75; Brussel, Jk., 21 mei 1981, *J.T.*, 1981, 395; Gent, Jk., 14 augustus 1984, *T.V.B.R.*, 1984, 95, noot Moeykens, F.; Jeugdrb. Dendermonde, 19 november 1968, *D. Jb.*, III-24). De ernst of de frequentie van de feiten op zichzelf vormt nooit een reden tot uithandengeving (Jeugdrb. Dendermonde, 19 november 1968, *D. Jb.*, III-24; Jeugdrb. Luik, 23 maart 1984, *Jur. Liège*, 1985, 168, noot Henry, P.). In sommige beslissingen wordt evenwel geoordeeld dat de feiten en de context waarin ze zijn gepleegd, een appreciatieëlement zijn bij het beoordelen van de persoonlijkheid van de minderjarige zijn of er een aanduiding van kunnen zijn (Luik, Jk., 31 januari 1967, *J.T.*, 1967, 205, en *D. Jb.*, III-8; Brussel, Jk., 15 januari 1981, *J.T.*, 1981, 398, en Brussel Jk., 19 februari 1981, *J.T.*, 1981, 397, noot Hirsch, J.L.; Luik, Jk., 12 juni 1981, *Jur. Liège*, 1981, 298; zie ook Gent, Jk., 26 juni 1969, *D. Jb.*, II-29). Hierbij dient evenwel te worden opgemerkt dat de persoonlijkheid van de minderjarige in de eerste plaats dient te worden beoordeeld aan de hand van de sociale en medisch-psychologische onderzoeken. De feiten en de context waarin ze zijn gepleegd, kunnen de bevindingen van deze onderzoeken bevestigen, maar mogen nooit als zelfstandig appreciatieëlement bij de beslissing tot uithandengeving worden gehanteerd.

30. *Uithandengeving — Eenheid van opzet.* In de rechtspraak ontstond een hele controverse rond de toepassing van het leerstuk van de eenheid van opzet i.v.m. de uithandengeving. De vraag rees of een uithandengeving van een reeks feit(en) ook de uithandengeving inhield voor feiten die door eenheid van opzet één enkel misdrijf vormden met de eerste reeks feiten. De kamer van inbeschuldigingstelling te Luik had deze vraag bevestigend beantwoord (K.v.I. Luik, 6 oktober 1981, *Jur. Liège*, 1982, 193), doch noch de correctionele rechtbank, noch het hof van beroep volgden deze mening (Corr. Luik, 30 oktober 1981, *Jur. Liège*, 1982, 195; Luik, 17 februari 1982, *Jur. Liège*, 1982, 197). Het Hof van Cassatie besliste ten slotte dat enkel de jeugdrechtbank kan beoordelen of een jeugdbeschermingsmaatregel al dan niet uit handen dient te worden gegeven. Dit principe geldt ook voor feiten die eventueel wegens eenheid

⁴ Zie ook HENRY, P., «Le dessaisissement des juridictions de la jeunesse au profit des juridictions répressives», *Jur. Liège*, 1984, (11), 15-18.

van opzet een enkel misdrijf zouden vormen met feiten waarvoor een uithandengeving is uitgesproken (Cass., 26 mei 1982, *Arr. Cass.*, 1981-82, 1199, en *Pas.*, 1982, 1127; 29 september 1982, *Arr. Cass.*, 1982-83, 158, en *Pas.*, 1983, 143).

31. *Terbeschikkingstelling van de regering.* Een andere buitengewone jeugdbeschermingsmaatregel is de terbeschikkingstelling van de regering. Deze maatregel kan worden opgelegd in de volgende twee gevallen:

— indien de krachtens artikel 37 genomen maatregel zijn uitwerking mist wegens het voortdurend wangedrag of de gevaarlijke gedragingen van de minderjarige (art. 39 W. Jb.);

— indien de minderjarige een als misdaad omschreven feit heeft gepleegd, kan de jeugdrechterbank, als zij een van de in artikel 37 bepaalde maatregelen neemt, beschikken dat de zaak haar opnieuw wordt voorgelegd voordat de minderjarige meerderjarig is geworden om hem, indien daartoe grond bestaat, ter beschikking van de regering te stellen voor niet langer dan tot de dag waarop de betrokkene vijftientwintig jaar wordt (art. 40 W. Jb.).

De terbeschikkingstelling van de regering heeft tot gevolg dat de minderjarige niet langer meer onder het toezicht van de jeugdrechterbank staat maar wel onder het toezicht van de minister van Justitie: deze kan beslissen op hem een van de in artikel 37, 2° en 4°, van de wet vermelde maatregelen toe te passen of hem, indien hij ouder is dan zestien jaar, te doen opsluiten in een strafinrichting, waar hij aan een bijzonder regime zal worden onderworpen (art. 41 W. Jb.).

De terbeschikkingstelling van de regering op basis van artikel 39 van de wet wordt opgelegd wanneer de minderjarige nog bewarings-, behoudings- of opvoedingsmaatregelen nodig heeft, maar wanneer de jeugdrechter van oordeel is dat de bestaande, te zijner beschikking staande maatregelen inadequaat zijn (Luik, Jk., 12 juni 1981, *Jur. Liège*, 1981, 298). In de praktijk lijkt deze maatregel evenwel soms louter als een maatregel ter bescherming van de maatschappij te worden aangewend (zie Bergen, Jk., 4 november 1977, *D. Jb.*, I-356). De aanwendbaarheid van de maatregel roept immers vragen op omdat de minister van Justitie over geen andere maatregelen beschikt dan de jeugdrechter (Jeugdrb. Brussel, 15 januari 1981, *J.T.*, 1981, 398), behalve dan de mogelijkheid om minderjarigen van ouder dan zestien jaar te doen opsluiten in een strafinrichting, wat echter bezwaarlijk een pedagogische maatregel kan worden genoemd.

De terbeschikkingstelling van de regering op basis van artikel 39 van de wet kan slechts worden opgelegd nadat er bij vonnis reeds een jeugdbeschermingsmaatregel was opgelegd (Luik, Jk., 2 december 1981, *Jur. Liège*, 1982, 196; Jeugdrb. Brussel, 15 januari 1981, *J.T.*, 1981, 398). Dit blijkt uit de plaats en het verband van de artikelen 37 en 39 in de wet.

Hetzelfde geldt voor de terbeschikkingstelling van de regering op basis van artikel 40 (Brussel, Jb., 6 december 1973, *D. Jb.*, III-66).

D. Voorlopige maatregelen

32. *Algemeen.* Krachtens artikel 52 van de Jeugdbeschermingswet, kan de jeugdrechter, indien noodzakelijk, voorlopig de maatregelen bedoeld in artikel 37, 2° tot 4°,

van de wet nemen tijdens een procedure die ertoe strekt maatregelen t.a.v. de ouders of minderjarigen te nemen; de buitengewone jeugdbeschermingsmaatregelen kunnen niet als voorlopige maatregel worden opgelegd (Brussel, Jk., 2 oktober 1969, *D. Jb.*, III-31).

Artikel 53 van de wet bepaalt evenwel dat, indien het feitelijke onmogelijk is een particulier of instelling te vinden die de minderjarige dadelijk kan opnemen zodat de voorlopige maatregelen niet kunnen worden uitgevoerd, de minderjarige voor ten hoogste vijftien dagen in een huis van arrest kan worden bewaard. Aldaar wordt hij van de gedetineerde volwassenen afgezonderd. De tijdelijke bewaring in een arresthuis kan uiteraard enkel als voorlopige maatregel worden toegepast en dus niet bij definitief vonnis (Brussel, Jk., 16 februari 1971, *D. Jb.*, III-46).

33. *Voorlopige bewaring in een arresthuis — Aard van de maatregel.* De voorlopige bewaring in een arresthuis ingevolge artikel 53 Jeugdbeschermingswet is juridisch een voorlopige bewaringsmaatregel die op gelijke voet staat met de andere voorlopige maatregelen als bedoeld in artikel 52 van deze wet (Cass., 8 februari 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 683, en *Pas.*, 1978, I, 664).

Het wettelijke begrip «ingrijpen in de opvoeding» in de zin van artikel 5.1 E.V.R.M. wordt niet miskend door de overweging dat: «het ingrijpen in de opvoeding waarvan sprake is in het Verdrag van de rechten van de mens niet uitsluit dat, in hopeloze gevallen, minderjarigen in gevangenissen worden opgesloten, wat door de bevoegde overheid wordt bevolen, wanneer alle andere minder strenge pogingen en middelen om in te grijpen in de opvoeding zijn mislukt; de gevangenisopsluiting, in een bijzondere afdeling voor jongelieden en voor een bij de wet beperkte korte tijd, kan immers opvoedend werken door de minderjarige te doen inzien dat de maatschappij, nadat ze getracht heeft hem te helpen, besloten heeft zich te verdedigen; die gevangenhouding kan dienen als overgang naar de strafrechtelijke meerderjarigheid die hij gaat bereiken en waarin de maatschappij te zijnen aanzien heel andere maatregelen zal toepassen dan die welke hij tijdens zijn minderjarigheid heeft gekend» (Cass., 18 november 1982, *Pas.*, 1983, I, 333, *Arr. Cass.*, 1982-83, 368, *R.W.*, 1982-83, 2260).

Het is noch evident, noch voor de hand liggend dat deze maatregel dient te worden beschouwd als een hechtenis in de zin van artikel 30 van het Strafwetboek (Brussel, 20 maart 1985, *J.T.*, 1985, 509).

34. *Bewaring in een arresthuis — Voorwaarden.* In de rechtspraak werd vooral de vraag behandeld wat dient te worden verstaan onder de term «feitelijke onmogelijkheid om een particulier of instelling te vinden die de minderjarige dadelijk kan opnemen». Het Hof van Cassatie besliste dat de appreciatie van de feitelijke onmogelijkheid een geschikte inrichting of particulier te vinden wordt overgelaten aan het geweten van de rechter. Deze motiveert — bij afwezigheid van conclusies dienaangaande — regelmatig zijn beslissing door vermelding van de materiële onmogelijkheid in de beschikking; de onmogelijkheid moet niet noodzakelijkerwijze blijken uit de stukken van het dossier (Cass., 8 februari 1978, *Pas.*, 1978, I, 667, en *Arr. Cass.*, 1978, 683). Het begrip «feitelijke onmogelijkheid om een particulier of instelling te vinden die de minderjarige dadelijk kan opnemen», is evenwel aan de controle van het Hof van Cassatie onderworpen. Door de overweging dat «het dossier aan-

toont dat het feitelijk onmogelijk is de minderjarige aan gelijk wie toe te vertrouwen, aangezien hij onmiddellijk uit de instelling ontvlucht om delicten te plegen en hij de opvoeding van andere geplaatsten belemmert door hen mee te sleuren in zijn vluchtpogingen» verantwoordt een vonnis wettig deze onmogelijkheid (Cass., 18 november 1982, *Pas.*, 1983, I, 333, *R.W.*, 1982-83, 2260).

Een arrest van de jeugdkamer van het Hof van Beroep te Bergen oordeelt dat ook veiligheidsoverwegingen de toepassing van artikel 53 kunnen verantwoorden (Bergen, Jk., 6 januari 1978, *J.T.*, 1979, 6, noot Van de Kerckhove, M.; zie ook Brussel, Jk., 21 november 1977, onuitg., vermeld in *Novelles, Protection de la jeunesse, o.c.*, p. 395, nr. 1169). Het hof voegt eraan toe dat, gelet op de feiten en de ernst van de schuld aanwijzingen t.a.v. de minderjarige, het beschermende karakter van de tussenkomst van de jeugdrechter de noodwendigheden van het onderzoek niet mag tegenwerken (*ibid.*).

De ernst van de feiten, de noodwendigheden van het onderzoek of de beveiliging van de samenleving kunnen evenwel nooit als dusdanig de toepassing van artikel 53 gronden. Dat zulke motieven de plaatsing in een arresthuis kunnen gronden, wordt tegengesproken door de parlementaire voorbereiding (zie Van de Kerckhove, M., «Questions relatives au placement provisoire d'un mineur dans une maison d'arrêt», noot onder Bergen, Jk., 6 januari 1978, *J.T.*, 1979, 8) en druist in tegen een der hoofdprincipes van de wet van 8 april 1965, nl. dat ze een uitsluitend beschermend en geen bestraffend karakter heeft (zie hierover bv. Charles, R., «Le jeune délinquant et le droit belge», in *Liber Amicorum F. Dumon*, Antwerpen, Kluwer, 1983, (362), 367; zie ook en vgl. Van de Kerckhove, M., *l.c.*, 9).

De feitelijke onmogelijkheid dient volgens de jeugdkamer bij het Hof van Beroep te Luik geapprecieerd te worden aan de hand van de persoonlijkheid van de minderjari-

ge en zijn behoedings- en opvoedingsnoden (Luik, Jk., 16 december 1980, *Jur. Liège*, 1981, 294, noot Vermeylen, P.). Deze rechtspraak kan slechts worden gevolgd voor zover hiermee bedoeld wordt dat men in concreto de opvangmogelijkheden voor de minderjarige jegens wie een voorlopige maatregel wordt gevorderd, dient te onderzoeken (vgl. Charles, R., en Denuit, M., «Réflexions sur l'application de la loi du 8 avril 1965 sur la protection de la jeunesse», *J.T.*, 1984, 17). Het feit dat een instelling waar plaatsen vrij zijn, niet geheel geschikt is gelet op de persoonlijkheid en de problematiek van de minderjarige is op zich nog geen reden om artikel 53 toe te passen. Men kan immers moeilijk zeggen dat een plaatsing in een arresthuis de opvoedings- en behandelingsdoeleinden meer dient dan een plaatsing in zulk een instelling (Maes, Ch., «La mesure de garde provisoire en maison d'arrêt», bijdrage voor het «Colloque sur l'enforcement et l'emprisonnement des mineurs», Luik, Conférence Libre du Jeune Barreau, 1985, 7). Enkel wanneer een plaatsing in zulk een inrichting tot gevolg zou hebben dat de opvoedings- en behandelingsdoeleinden in het geheel niet kunnen worden gerealiseerd doordat de minderjarige de instelling terstond zou ontvluchten, kan artikel 53 worden toegepast in afwachting dat een geschikte inrichting wordt gevonden.

Tot slot kan nog worden vermeld dat de maatregel van voorlopige bewaring in een arresthuis slechts eenmaal kan worden toegepast voor dezelfde feiten. Een verlenging is absoluut uitgesloten (Brussel, Jk., 4 maart 1971, *D. Jb.*, III-47). De toepassing van artikel 53 is immers uitzonderlijk en ook de tekst van de wet («voor niet langer dan vijftien dagen») laat geen twijfel bestaan over de eenmaligheid van de maatregel.

J. SMETS
K.U.Leuven

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER - 16 DECEMBER 1985

Voorzitter: de h. Soetaert

Raadsheer-rapporteur: de h. Vervloet

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaat: mr. Simont

1. Sociale zekerheid internationaal — Internationale verdragen — Bilateraal sociale-zekerheidsverdrag België-Marokko — Toepassingsgebied — Werkloosheidsreglementering — 2. Werkloosheid — Recht op uitkeringen — Pas afgestudeerde jonge werknemers van Marokkaanse nationaliteit — Bewijs van hoedanigheid van gerechtigde — Belgisch-Marokkaanse sociale-zekerheidsverdrag.

1. Uit het ontbreken van enige administratieve schikking ter zake volgt dat de in art. 36 van het Belgisch-Marokkaanse sociale-zekerheidsverdrag bedoelde regels inzake werkloosheidswetgeving nog geen toepassing vinden op Marokkaanse werknemers die in België op werkloosheidsuitkeringen aanspraak maken.

2. Ten aanzien van art. 124 van het Werkloosheidsbesluit dat de bijzondere voorwaarden bepaalt waaronder jonge werknemers na hun studie de hoedanigheid van gerechtigde kunnen verkrijgen, heeft het Belgisch-Marokkaanse verdrag nog geen uitwerking. Derhalve is, wat de Marokkaanse werknemers betreft, nog niet voldaan aan het vereiste van art. 125 van hetzelfde besluit, volgens hetwelk art. 124 op buitenlandse werknemers alleen toepasselijk is binnen de grenzen van een internationale overeenkomst.

R.V.A. t/A.

Conclusie van de advocaat-generaal Lenaerts

1. Om de voordelen van de sociale zekerheid te genieten wordt in de regel niet vereist dat de gerechtigde Belg is; zijn nationaliteit speelt doorgaans geen rol. Een buitenlander kan in beginsel aanspraak maken op de voordelen van een van de takken van de sociale zekerheid, wanneer hij aan dezelfde voorwaarden voldoet als de Belgische werknemer, d.i. wanneer hij in België tewerkgesteld is of geweest is door een in België gevestigde werkgever of gevestigd bedrijf. Vereist is dus niet dat zijn land een sociale-zeker-

heidsverdrag met België heeft gesloten.

2. Sociale-zekerheidsverdragen bepalen vooreerst welke nationale wetgeving toepasselijk is op de werknemer die in het buitenland werkt of gewerkt heeft, om te vermijden dat hij ofwel onder geen ofwel onder twee of meer nationale regelingen zou vallen. In beginsel is de wetgeving van het land van tewerkstelling toepasselijk.

Voorts passen de sociale-zekerheidsverdragen de twee volgende regels toe:

1° de samenstelling van de verzekeringstijdvakken voor het ontstaan, het behoud en de berekening van de prestaties; d.w.z. dat de tewerkstelling in alle betrokken landen in aanmerking komt voor de vaststelling van het recht op uitkering;

2° de uitbetaling van de prestaties op het grondgebied van alle verdragsluitende landen, ook beginsel van de export van de prestaties genoemd.

De buitenlandse werknemer die uitsluitend in België werkt of gewerkt heeft en er ook verblijft, hoeft geen beroep te doen op de voornoemde bepalingen van het sociale-zekerheidsverdrag dat met zijn land is gesloten. Het is zelfs niet nodig dat een verdrag bestaat. Vervult hij de door de Belgische wetgeving gestelde voorwaarden, dan heeft hij, zoals gezegd, dezelfde aanspraken als de Belgische werknemer.

3. Tegenover de buitenlandse arbeidskrachten neemt de werkloosheidsverzekering een enigermate strengere houding aan dan de andere takken van sociale zekerheid.

Artikel 125 van het Werkloosheidsbesluit eist dat de buitenlandse werknemers in regel zijn met de vreemdelingenwetgeving en dat de in België verrichte arbeid voldoet aan de wetgeving op de buitenlandse arbeidskrachten. Bovendien wordt hun recht op uitkering ontzegd of beperkt, wanneer hun verblijfs- of arbeidsvergunning is vervallen. Deze bepalingen beletten nochtans niet dat de buitenlanders niettemin aanspraak op werkloosheidsuitkering kunnen maken op grond van de Belgische wetgeving alleen zonder toepassing van enig internationaal verdrag.

Dit is echter niet meer het geval, wanneer de buitenlandse werknemer aanspraak maakt op de hoedanigheid van gerechtigde op grond van artikel 124 van het Werkloosheidsbesluit; dit artikel kent aan pas afgestudeerde jongeren die hoedanigheid toe na een korte wachttijd, gedurende welke zij zelfs geen arbeid moeten hebben verricht, maar een inschrijving als werkzoekende volstaat. Deze bepaling vormt een belangrijke uitzondering op de algemene regel dat de werkloze de hoedanigheid van gerechtigde maar verwerft nadat hij tijdens de referentieperiode vóór de werkloosheid gedurende een bepaald aantal dagen arbeid in loondienst heeft verricht. En de hoedanigheid van gerechtigde hebben is de eerste voorwaarde om aanspraak op werkloosheidsuitkering te kunnen maken.

Artikel 125 bepaalt uitdrukkelijk dat de uitzonderingsregeling van artikel 124 alleen toepasselijk is «binnen de grenzen van een internationale overeenkomst».

4. Deze voorwaarde alludeert duidelijk op het wederkerigheidsbeginsel dat aan de sociale-zekerheidsverdragen ten grondslag ligt; België verleent aan de onderdanen van het verdragsluitende land de voordelen van zijn sociale-zekerheidswetgeving, zo dit land hetzelfde doet voor de Belgische onderdanen.

Het wederkerigheidsbeginsel betekent niet dat de buiten-

landse wetgeving precies dezelfde voordelen moet verlenen of dezelfde voorwaarden moet stellen als de Belgische regeling. Vereist is dus niet dat de buitenlandse werkloosheidsverzekering ook aan jonge afgestudeerden de hoedanigheid van gerechtigde toekent zoals artikel 124 dat doet. En dezelfde betekenis dient te worden gehecht aan het vereiste dat dit artikel op buitenlanders maar toepassing vindt «binnen de grenzen van een internationale overeenkomst».

Dit vereiste betekent daarentegen wel dat er ten minste een sociale-zekerheidsverdrag met het land van de betrokken buitenlander moet bestaan en de werkloosheidsverzekering onder het verdrag valt.

5. Een aantal bilaterale verdragen sluiten de werkloosheidsverzekering uit¹. De memories van toelichting bij de wetten tot goedkeuring van de verdragen met Polen en Turkije verklaren de uitsluiting van deze tak van de sociale zekerheid door het ontbreken van een werkloosheidsregeling in die beide landen; dat maakt de toepassing van het wederkerigheidsbeginsel onmogelijk, welk beginsel «een essentieel bestanddeel in elk sociale-zekerheidsverdrag» wordt genoemd².

Ook in Portugal en Marokko bestaat, volgens de memories van toelichting bij de wetten tot goedkeuring van de met deze landen gesloten verdragen, geen werkloosheidsverzekering³. Niettemin neemt het verdrag met Portugal de desbetreffende regeling op in de opsomming van de wetgeving van de beide landen, waarop het verdrag toepassing vindt⁴. Het verdrag met Marokko, waarover het in deze zaak gaat, bepaalt dat de werkloosheidswetgeving in België eronder valt⁵. Volgens deze bepalingen zou dus de jonge afgestudeerde Portugees of Marokkaan gerechtigd op werkloosheidsuitkering kunnen worden met toepassing van artikel 124 van het Werkloosheidsbesluit.

6. Dit wordt echter minder zeker, wanneer men ook artikel 36 van beide verdragen in aanmerking neemt. Dat is het enige artikel dat een bijzondere regeling inzake werkloosheid bevat. Het stelt dat «de werknemers of de ermede gelijkgestelden van een van de verdragsluitende landen, die zich naar het grondgebied van het andere land begeven, in het land van hun nieuwe arbeidsplaats» recht op werkloosheidsuitkering hebben, op voorwaarde dat zij aldaar een verzekeringsperiode zijn begonnen; wat dus wil zeggen dat zij er in beginsel eerst moeten hebben gewerkt alvorens recht te hebben. Voorts bepaalt het artikel dat de verzekeringstijdvakken in beide landen worden samengesteld.

¹ Verdrag van 17 juni 1952 met Zwitserland, goedgekeurd bij de wet van 3 augustus 1952; verdrag van 26 november 1965 met Polen, goedgekeurd bij de wet van 1 april 1967; verdrag van 5 juli 1971 met Israël, goedgekeurd bij de wet van 2 april 1973; verdrag van 29 januari 1975 met Tunesië, goedgekeurd bij de wet van 4 augustus 1976; verdrag van 4 juli 1966 met Turkije, goedgekeurd bij de wet van 26 februari 1968.

² Kamer, 1965-66, *Gedr. St.*, nr. 258/1, blz. 2; Kamer, 1966-67, *Gedr. St.*, nr. 374/1, blz. 2.

³ Kamer, 1970-71, *Gedr. St.*, nr. 964/1, blz. 4; Kamer, 1968-69, *Gedr. St.*, nr. 480/1, blz. 1.

⁴ Verdrag van 14 september 1970, art. 2, goedgekeurd bij de wet van 27 maart 1972.

⁵ Verdrag van 24 juni 1968, art. 2, § 1, 2, f, goedgekeurd bij de wet van 20 juli 1970.

Belangrijk is de slotbepaling die luidt: «De datum en de modaliteiten van toepassing van dit artikel zullen bij Administratieve Schikking worden vastgesteld»⁶.

Volgens eiser volgt uit deze bepaling dat er geen verdragsregeling inzake werkloosheid is, zolang deze administratieve schikking niet is uitgevaardigd — en dat is tot op heden nog niet gebeurd. Artikel 2, volgens hetwelk de werkloosheidsverzekering onder het verdrag valt, is in die stelling maar een beginselverklaring, die door artikel 36 nader wordt uitgewerkt.

7. Deze stelling lijkt op het eerste gezicht enige steun te vinden in de parlementaire voorbereiding van de wet tot goedkeuring van het verdrag met Marokko. In de commentaar bij het toepassingsgebied van het verdrag, merkt de memorie van toelichting op dat «ten aanzien van de werkloosheidsuitkeringen, de datum en de toepassingsmodaliteiten van de bepalingen die er verband mee houden bij administratieve schikking (zullen) worden vastgesteld»⁷.

Men zou deze zin zo kunnen verstaan dat de datum van inwerkingtreding wat de werkloosheidsverzekering betreft, wordt bepaald bij administratieve schikking. Meer aannemelijk lijkt echter dat onder «bepalingen die er verband mee houden» moeten worden verstaan de voorschriften van artikel 36. Want bij de bespreking van dit artikel wordt opgemerkt: «Zoals reeds bij het begin van deze memorie van toelichting werd vermeld, zullen de datum en de toepassingsmodaliteiten van deze bepalingen bij Administratieve Schikking worden vastgesteld»⁸. En hier lijkt het geen twijfel dat «deze bepalingen» die van artikel 36 zijn. In de memorie van toelichting bij het verdrag met Portugal vinden wij dezelfde commentaar bij artikel 36⁹ en uitsluitend op die plaats, wat ook onmiskenbaar erop wijst dat het alleen over de inwerkingtreding van het artikel gaat.

Die interpretatie wordt overigens overduidelijk bevestigd door de tekst van artikel 36 van beide verdragen. Deze zegt uitdrukkelijk dat een administratieve schikking de datum van toepassing van deze bepalingen, dus van die van artikel 36, zal vaststellen en niet de datum van toepassing van het verdrag t.a.v. de werkloosheidsverzekering. Had men dat bedoeld, dan had men de besproken bepaling in artikel 2 moeten invoegen in plaats van in artikel 36. Een twijfelachtige passus uit de memorie van toelichting weegt niet op tegen de duidelijke tekst van het verdrag, die door een andere passus uit dezelfde memorie wordt bevestigd.

8. Rijst dan de vraag waarin de toepassing van het verdrag op de werkloosheidsverzekering kan bestaan, wanneer de enige desbetreffende bijzondere bepaling — artikel 36 — door het uitblijven van de administratieve schikking geen uitwerking heeft.

De bijzondere bepalingen van titel II, waartoe artikel 36 behoort, betreffen hoofdzakelijk de toepassing van de twee voormelde regels op de verschillende takken van de sociale zekerheid, m.n. de samentelling van de verzekeringstijdvakken en de export van de prestaties.

Daarnaast bevat titel I de algemene bepalingen. Deze stellen o.m. de toepasselijke wetgeving vast. In zoverre

deze de wetgeving van de plaats van tewerkstelling is, wat de algemene regel vormt¹⁰, heeft de desbetreffende regeling geen gevolg t.a.v. de werkloosheidsverzekering. Want ook krachtens de Belgische wetgeving moet de arbeid in België verricht zijn.

Anders is het, in zoverre het verdrag uitzonderingen op de algemene regels maakt¹¹. Deze uitzonderingen kunnen zonder bezwaar worden toegepast, ook al heeft artikel 36 nog geen uitwerking en bestaat de werkloosheidsverzekering alleen in België. Zo zal bijvoorbeeld de Belgische werknemer die normaal in België werkt en verblijft, maar tijdelijk naar Marokko wordt gezonden, met toepassing van artikel 3, § 2, a, van het verdrag, onder de Belgische wetgeving en dus ook onder de Belgische werkloosheidsverzekering blijven vallen.

Dit voorbeeld toont aan dat er wel plaats is voor toepassing van het verdrag inzake werkloosheid zonder het wederkerigheidsbeginsel te kort te doen. De bepalingen betreffende de toepasselijke wetgeving zijn alleen van belang voor de in België tewerkgestelde werknemers — Zowel Belgen als Marokkanen — omdat alleen in België een werkloosheidsverzekering bestaat.

9. Dat het ontbreken van zulke verzekering in het land waarmee België een sociale-zekerheidsverdrag heeft gesloten, geen beletsel is om het verdrag toch, althans ten dele toe te passen, bewijst het verdrag met Amerika¹². Volgens artikel 2, lid 1, b, (Vi) is het verdrag in België — niet in Amerika — van toepassing op de wetgeving betreffende de werkloosheidsverzekering, doch alleen voor titel III, dat de toepasselijke wetgeving regelt. Het verdrag met Amerika heeft dus precies die beperkte werkingssfeer die naar mijn mening ook aan de verdragen met Portugal en Marokko moet worden gegeven.

De voorgestelde interpretatie verklaart voorts ook het verschil met de reeds vermelde verdragen die de werkloosheid zonder meer uitsluiten. Wanneer men de werkloosheidsverzekering uit het verdragsrecht had willen weren ten aanzien van alle landen die zulke verzekering niet kennen, had men in alle verdragen dezelfde regeling moeten treffen, m.n. die verzekering gewoon uitsluiten. Heeft men dat in de verdragen met Portugal en Marokko niet gedaan, dan moet die bijzondere regeling toch enig gevolg hebben. Naar mijn mening is dat gevolg de voorgestelde beperkte werkingssfeer, zoals later uitdrukkelijk in het verdrag met Amerika is bepaald.

10. Wat is nu de weerslag van deze interpretatie op onderhavige zaak, dus op de toepassing van artikel 124 van het Werkloosheidsbesluit op de jonge Marokkaanse afgestudeerden?

Doordat artikel 36 van het verdrag nog geen uitwerking heeft, kan een Marokkaanse werknemer in België geen aanspraak op werkloosheidsuitkering maken met toepassing van het verdrag — hij kan dat alleen op grond van het Belgische Werkloosheidsbesluit. Dat geldt ook de voorwaarden om de hoedanigheid van gerechtigde te bekomen. Aangezien er nog geen samentelling van verzekeringstijd-

⁶ Citaat uit het verdrag met Marokko.

⁷ *Kamer*, 1968-69, *Gedr. St.*, nr. 480/1, blz. 1.

⁸ *Ibid.*, blz. 4.

⁹ *Kamer*, 1970-71, *Gedr. St.*, nr. 964/1, blz. 4.

¹⁰ Zie art. 3, § 1.

¹¹ Zie art. 3, §§ 2 en 3, en art. 4.

¹² Verdrag van 19 februari 1982, goedgekeurd door de wet van 3 mei 1984.

vakken kan plaatshebben, kan de tewerkstelling in Marokko nog niet in aanmerking komen om die hoedanigheid te verkrijgen.

Zoals reeds werd opgemerkt, bevat artikel 124 een bijzondere regeling voor jongeren om de hoedanigheid van gerechtigde te bekomen. Aangezien die hoedanigheid niet kan worden verkregen op grond van het verdrag, is er ook geen sprake van toepassing van dit artikel «binnen de grenzen van een internationale overeenkomst».

11. Neemt men artikel 36 van het verdrag letterlijk, dan zou men nog kunnen opmerken dat dit artikel alleen toepassing vindt op de werknemers die zich naar het grondgebied van het andere land begeven en aanspraak maken op uitkering in het land van hun nieuwe arbeidsplaats. Het zou dus alleen toepasselijk zijn op de Marokkaan die eerst in Marokko heeft gewerkt en daarna naar België komt en er werkloos wordt.

Het komt mij evenwel voor dat de werkingssfeer van artikel 36 niet op die wijze mag worden beperkt. De werkloosheidsverzekering geldt in beginsel voor werknemers, dit zijn personen die reeds arbeid in dienstverband hebben verricht. En wanneer die verzekering dan in een bilateraal sociale-zekerheidsverdrag wordt opgenomen, gaat het in de regel om werknemers die in beide landen hebben gewerkt. De tekst van artikel 36 verwijst naar die algemene regel. Maar daarom beoogt deze redactie nog niet de uitzonderingsregel van artikel 124 die ook aan jongeren die nog niet gewerkt hebben, de kans geeft om gerechtigd op werkloosheidsuitkering te worden, uit de door en krachtens het verdrag uitgevaardigde regeling te sluiten.

12. Artikel 36 van het verdrag heeft naar mijn mening betrekking op het geheel van de bepalingen die het recht op werkloosheidsuitkering en de hoedanigheid van gerechtigde regelen, artikel 124 van het Werkloosheidsbesluit inbegrepen. En aangezien dit artikel nog geen uitwerking heeft, is er ook nog geen internationale overeenkomst die de grenzen bepaalt waarbinnen artikel 124 kan worden toegepast op Marokkaanse jongeren.

Met reden beslist het arbeidshof dat de Belgische werkloosheidsverzekering onder het verdrag valt, behalve ten aanzien van de in artikel 36 bedoelde regelingen. Het vergist zich alleen, wanneer het die regelingen beperkt tot de artikelen 118 en volgende van het Werkloosheidsbesluit en artikel 124 daar niet bij rekent. Zo het niet uit het oog had verloren dat artikel 124 ook de hoedanigheid van gerechtigde regelt zoals de artikelen 118 tot 123, zou het tot de juiste beslissing gekomen zijn.

Nu beslist het ten onrechte dat verweerder, als Marokkaanse onderdaan, op grond van artikel 124 de hoedanigheid van gerechtigde op werkloosheidsuitkering heeft.

Het eerste onderdeel is gegrond.

Conclusie: vernietiging.

Arrest

Gelet op het bestreden arrest, op 13 oktober 1983 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 124, 125 van het koninklijk besluit van 20 december 1963 betreffende arbeidsvoorziening en werkloosheid, gewijzigd, wat artikel 124 betreft, door de koninklijke besluiten van 3 oktober 1968 en 22 november 1976 en wat artikel

125 betreft door het koninklijk besluit van 5 november 1965, 1, 2 en 36, inzonderheid tweede lid, van het Algemeen Verdrag betreffende de sociale zekerheid tussen het Koninkrijk België en het Koninkrijk Marokko, ondertekend te Rabat op 24 juni 1968 en goedgekeurd door het enig artikel van de wet van 20 juli 1970 (en voor zoveel nodig schending van dit enig artikel), voor zoveel nodig van de Administratieve Schikking van 14 september 1972 betreffende de toepassingsmodaliteiten van het Algemeen Verdrag betreffende de sociale zekerheid tussen het Koninkrijk België en het Koninkrijk Marokko, en van artikel 97 van de Grondwet,

doordat het arrest, met bevestiging van het vonnis van de eerste rechter, de administratieve beslissing vernietigt waarbij verweerder, pas afgestudeerde jonge werknemer van Marokkaanse nationaliteit, niet op werkloosheidsuitkeringen gerechtigd werd verklaard omdat artikel 124 van het koninklijk besluit van 20 december 1963 betreffende arbeidsvoorziening en werkloosheid voor vreemde werknemers alleen toepasselijk is binnen de grenzen van een internationale overeenkomst en dat er tussen België en Marokko ter zake geen internationale overeenkomst bestaat; het arrest daartoe steunt op de gronden: dat, in tegenstelling tot wat eiser beweert, de bepaling van artikel 36 van het Algemeen Verdrag betreffende de sociale zekerheid tussen België en Marokko, niet tot voorwerp heeft de algehele regeling van de sector onvrijwillige werkloosheid in de sociale-zekerheidsovereenkomst, bedoeld in artikel 2 van het verdrag, voor zijn toepassing afhankelijk te maken van het tot stand komen van een administratieve schikking; dat bedoelde bepaling van artikel 36 een zeer beperkt voorwerp heeft en enkel voorziet in een afwijkende regeling op de toelaatbaarheidsbepalingen bepaald bij de artikelen 118 en volgende van het Belgisch Werkloosheidsbesluit, terwijl het onderhavige geschil de toepasselijkheid van artikel 124 tot voorwerp heeft en niets te maken heeft met hetgeen beoogd wordt door de artikelen 118 en volgende; dat behoudens de afwijking bepaald bij artikel 36 van het verdrag, de overige bepalingen van het Belgische Werkloosheidsbesluit integraal deel uitmaken van het besproken Algemeen Verdrag zoals bepaald bij artikel 2, § 1, 2, f, van dit verdrag; dat, nu verweerder zich beroept op de bij de artikelen 1 en 2 van het verdrag toegekende gelijkheid tussen Belgische en Marokkaanse werknemers, diezelfde bepalingen de bij artikel 125 van het Werkloosheidsbesluit bedoelde «grenzen van een internationale overeenkomst» uitmaken; dat, aangezien niet wordt betwist dat verweerder voldoet aan de overige vereisten zowel van artikel 125 als van artikel 124 van voornoemd besluit, de eerste rechter terecht oordeelde dat belanghebbende gerechtigd was op de gevraagde uitkeringen;

terwijl, (...)

Overwegende dat, krachtens het enig artikel van de wet van 20 juli 1970 houdende goedkeuring van het Algemeen Verdrag betreffende de sociale zekerheid tussen het Koninkrijk België en het Koninkrijk Marokko, ondertekend te Rabat op 24 juni 1968, dit verdrag volkomen uitwerking zal hebben; dat artikel 1 van het verdrag bepaalt: «De Belgische of Marokkaanse werknemers die loonarbeider zijn of, ingevolge de in artikel 2 van dit Verdrag opgesomde wetgevingen betreffende de sociale zekerheid, met loonarbeiders

gelijkgesteld zijn, worden respectievelijk aan de in Marokko of in België van kracht zijnde wetgevingen onderworpen en genieten, evenals hun rechthebbenden, de voordelen ervan onder dezelfde voorwaarden als de onderdanen van elk dezer Staten»; dat artikel 2, § 1, 2, f, onder de wetgevingen betreffende de sociale zekerheid waarop dit verdrag in België toepasselijk is, de wetgeving betreffende de onvrijwillige werkloosheid vermeldt;

Overwegende dat artikel 36, eerste lid, van het verdrag bepaalt: «De werknemers of de ermede gelijk gestelden van een van de verdragsluitende landen, die zich naar het grondgebied van het andere land begeven, hebben in het land van hun nieuwe arbeidsplaats recht op de prestaties die zijn bepaald bij de wetgeving betreffende de steun aan de onvrijwillige werklozen, op voorwaarde dat zij een verzekeringsperiode zijn begonnen in het verband van een betrekking wier uitoefening werd toegelaten overeenkomstig de wetgeving betreffende de tewerkstelling van de buitenlandse werknemers. Om het recht op de uitkeringen van de werkloosheidsverzekering in een van de verdragsluitende landen vast te stellen, worden de verzekeringsperiodes en de ermede gelijkgestelde periodes die overeenkomstig de wetgeving van dit land werden volbracht, samengeteld met de verzekeringsperiodes en met de ermede gelijkgestelde periodes die werden volbracht overeenkomstig de wetgeving van het andere land»;

Dat het tweede lid van dit artikel luidt: «De datum en de modaliteiten van toepassing van de bepalingen van dit artikel zullen bij Administratieve Schikking worden vastgesteld»; dat deze administratieve schikking nog niet is uitgevaardigd;

Overwegende dat uit het ontbreken van de administratieve schikking volgt dat de in artikel 36 bedoelde regels nog geen toepassing vinden op Marokkaanse werknemers die in België op werkloosheidsuitkering aanspraak maken; dat artikel 36 betrekking heeft op alle voorschriften van de Belgische werkloosheidswetgeving die het recht op werkloosheidsuitkering regelen; dat hieronder ook vallen de bepalingen van hoofdstuk I, afdeling I, van het koninklijk besluit van 20 december 1963 die de voorwaarden vaststellen waaronder de werknemers de hoedanigheid van gerechtigde op werkloosheidsuitkering verkrijgen; dat een Marokkaanse werknemer derhalve de hoedanigheid van gerechtigde met toepassing van het verdrag niet kan verkrijgen zolang de in artikel 36, tweede lid, bedoelde administratieve schikking niet is uitgevaardigd;

Overwegende dat artikel 124 van het koninklijk besluit van 20 december 1963 de bijzondere voorwaarden bepaalt waaronder jonge werknemers na hun studies de hoedanigheid van gerechtigde kunnen verkrijgen; dat ook ten aanzien van dit artikel het verdrag nog geen uitwerking heeft; dat, wat de Marokkaanse werknemers betreft, derhalve nog niet is voldaan aan het vereiste van artikel 125 van hetzelfde koninklijk besluit volgens hetwelk artikel 124 op buitenlandse werknemers alleen toepasselijk is binnen de grenzen van een internationale overeenkomst;

(...)

RAAD VAN STATE

7e KAMER — 27 JUNI 1985

Voorzitter: de h. Depondt (verslaggever)

Staatsraden: de hh. Tacq en Verschooten

Eerste auditeurs: de hh. Claes (verslag) en Grommen (advies)

Advocaat: mr. Goffin

1. Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering — Erkenningsgraad voor opticiens, optredend als examencommissie — Gebruik der talen in bestuurszaken — 2. Examencommissie — Onpartijdigheid.

1. Het R.I.Z.I.V. is als gedecentraliseerde openbare dienst van de Staat, onderworpen aan de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken. De Erkenningsraad voor opticiens is een centrale dienst waarvan de werkring het gehele land bestrijkt en moet derhalve de zaak afdoen in de taal die door de betrokken particulieren wordt gebruikt. De leden van een examencommissie die de examinandati moeten beoordelen, moeten uiteraard de taal van deze laatste kennen.

2. Zonder tot het geschreven recht te behoren, is de onpartijdigheid van een examencommissie en van alle leden die er deel van uitmaken een substantieel vereiste voor de geldigheid van het examen en van de uitslag ervan.

M. en V. t/ R.I.Z.I.V.

Arrest nr. 25.529

Gezien het verzoekschrift ingediend op 30 april 1980 namens L.M. en P.V., door hun raadsman, advocaat L. Goffin, om de vernietiging te vorderen van de beslissingen d.d. 4 februari 1980 van het beheerscomité van de dienst voor geneeskundige verzorging van het R.I.Z.I.V. waarbij de inschrijving van verzoekers op de lijst van de erkende opticiens geweigerd wordt;

1. Overwegende dat de feiten als volgt kunnen worden samengevat:

Verzoekers zijn als niet erkende opticiens werkzaam bij de N.V. S., die een twintigtal «optiekwinkels» in het land heeft.

Op 31 januari 1980 legden zij voor de Erkenningsraad van opticiens een examen af om als opticien erkend te worden. De Erkenningsraad oordeelde dezelfde dag dat verzoekers niet geslaagd waren. Hoewel ze beiden ruimschoots voor het theoretisch gedeelte waren geslaagd — op 110 punten behaalde L.M. 106 en P.V. 105 punten — oordeelde de raad dat ze voor het praktisch (of mondeling) gedeelte niet voldaan hadden en dat ze derhalve voor het examen niet geslaagd waren.

In zijn vergadering van 4 februari 1980 nam het Beheerscomité van de dienst voor geneeskundige verzorging kennis van het advies van de Erkenningsraad, oordeelde eveneens dat het resultaat van het examen door verzoekers afgelegd onvoldoende was en weigerde daarop de inschrijving van verzoekers op de lijst van de erkende opticiens.

2. Overwegende dat verzoekers in een eerste middel de schending aanvoeren ten eerste van de artikelen 124 en 125

van het koninklijk besluit van 4 november 1963 tot uitvoering van de wet van 9 augustus 1963 houdende instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, ten tweede van het algemeen rechtsbeginsel van behoorlijk bestuur en ten slotte van de grondbeginselen van de bij koninklijk besluit van 18 juli 1966 gecoördineerde wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, doordat sommige leden van de Erkenningsraad die het examen van verzoekers hebben afgenomen, de Nederlandse taal onkundig waren; dat verzoekers daaraan toevoegen dat ook het gelijkheidsbeginsel geschonden wordt wanneer bepaalde leden van de jury wél de taal van bepaalde examinandi kennen maar niet die van verzoekers;

Overwegende dat de artikelen 124 en 125 van het voornoemd koninklijk besluit van 4 november 1963 de erkenning betreffen van de opticiens; dat luidens deze artikelen de Erkenningsraad de aanvragers van een erkenning desgevallend aan een examen omtrent hun technische bekwaamheid onderwerpt en dat het programma van dit examen door de Koning wordt bepaald nadat de Erkenningsraad hieromtrent zijn advies heeft uitgebracht;

Overwegende dat niet betwist wordt dat sommige leden van de Erkenningsraad die als examenjury optrad, onder wie de voorzitter, het Nederlands, voertaal van het door verzoekers afgelegd examen, niet kenden; dat de tegenpartij in haar laatste memorie uiteenzet op welke wijze het bedoelde bevoegdheidsexamen verloopt, dat aldus wat het schriftelijk examen betreft de vragen en antwoorden die de examinandi daarop geven, door de secretaris van de Erkenningsraad worden voorgelezen en door een vertaler simultaan vertaald, dat uit het proces-verbaal van de examenzitting van januari 1984 blijkt dat een «hoofdvertaler» aanwezig was;

Overwegende dat luidens artikel 1, § 1, 1°, van de bij koninklijk besluit van 18 juli 1966 gecoördineerde wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken; het R.I.Z.I.V. als gedecentraliseerde openbare dienst van de Staat, aan deze wetten onderworpen is, dat artikel 41, § 1, van voornoemde wetten voorschrijft dat de «centrale diensten voor hun betrekkingen met de particulieren gebruik maken van die van de drie talen waarvan de betrokkenen zich hebben bediend»; dat de Erkenningsraad voor opticiens een centrale dienst is d.i. een dienst waarvan de werkring het gehele land bestrijkt; dat de artikelen 39, § 1, en 17, § 1, B, 2°, van dezelfde taalwetten, de verplichting inhouden om in de centrale diensten de zaken af te doen in de taal die door de betrokken particulier — ter zake de verzoekers — gebruikt wordt «zonder een beroep te doen op vertalers»; dat de leden van een examenjury die de examinandi o.m. over een mondelinge proef moeten beoordelen, uiteraard de taal van deze laatsten moeten kennen om hen in hun mondelinge uiteenzetting te verstaan en door hen begrepen te worden; dat de onwetendheid van de taal van de examinandus het jurylid verhindert vragen te stellen zoals dit zijn recht is maar ook zijn plicht kan zijn om de ondervraagde met kennis van zaken te kunnen beoordelen; dat het eerste middel gegrond is;

3. Overwegende dat in een tweede middel verzoekers nog de schending aanvoeren van de artikelen 123 en 124 van het koninklijk besluit van 4 november 1963, van het algemeen rechtsbeginsel van behoorlijk bestuur en van het gelijkheidsbeginsel doordat de Erkenningsraad die ter zake als

examenjury optrad, leden telde die rechtstreeks concurrenten zijn van de N.V. S., of van verzoekers en zelf persoonlijk betrokken zijn in een proces met de heer D., gedelegeerd bestuurder van de N.V. S.;

Overwegende dat de tegenpartij daarop antwoordt dat de Erkenningsraad die als examenjury ter zake optrad samengesteld was zoals bepaald in artikel 121 van het meergenoemde koninklijk besluit van 4 november 1963;

Overwegende dat in hun memorie van wederantwoord en in hun laatste memorie verzoekers stukken voorleggen waaruit o.m. blijkt:

— dat de gedelegeerd bestuurder van de N.V. S. op 18 mei 1976 bij de procureur des Konings te Brussel klacht heeft ingediend tegen J.T. — lid van de Erkenningsraad waarvoor verzoekers hun examen aflegden — wegens het ronselen van leden voor beroepsverenigingen van opticiens waarvan hij voorzitter is;

— dat dezelfde J.T. op 24 april 1978 op vordering van de N.V. S. veroordeeld werd door de Rechtbank van Koophandel te Brussel wegens oneerlijke handelsreclame ten nadele van de N.V. S.;

Overwegende dat luidens artikel 21 van het hierboven vermelde koninklijk besluit van 4 november 1963, de Erkenningsraad o.m. is samengesteld uit «zes werkende en zes plaatsvervangende leden door de minister van Sociale Voorzorg gekozen uit kandidaten die, in dubbel aantal van dat der toe te wijzen mandaten, worden voorgedragen door de representatieve organisaties van opticiens», dat J.T. als vertegenwoordiger van deze representatieve organisaties van opticiens zitting had toen verzoekers op 31 januari 1980 hun bevoegdheidsexamen aflegden;

Overwegende dat zonder tot het geschreven recht te behoren, de onpartijdigheid van een examenjury en van alle leden die er deel van uitmaken, een substantieel vereiste is voor de geldigheid van het examen en van de uitslag ervan; dat leden van een examenjury zich moeten terugtrekken wanneer ze wegens hun houding in het verleden ernstig verdacht kunnen worden de onpartijdigheid van de jury in het gedrang te brengen; dat om deze reden J.T., tegen wie de N.V. S. in 1976 een klacht had ingediend bij de procureur des Konings en die in 1978 in een andere zaak, op vordering van dezelfde N.V. veroordeeld werd, geen deel mocht uitmaken van de examenjury die de bekwaamheid moest testen van verzoekers die als tewerkgestelden bij de N.V. S. hun erkenning vroegen als opticiens, dat de gespannen toestand die sinds jaren tussen de N.V. S. en J.T. heerste, aan deze laatste de nodige waarborg van onpartijdigheid ontnam om in deze examenjury op behoorlijke wijze te kunnen optreden en dat het algemeen rechtsbeginsel van behoorlijk bestuur hem noopte zich door zijn plaatsvervanger te laten vervangen; dat het middel gegrond is, dat uit de schending van dit beginsel volgt dat het examen en zijn uitslag t.o.v. verzoekers onregelmatig waren en dat de bestreden beslissing om verzoekers niet op de lijst van de erkende opticiens in te schrijven, die uitsluitend op de uitslag van dit examen gegrond is, worden vernietigd;

(...)

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

5e KAMER — 26 MAART 1985

Voorzitter: de h. Janssens

Raadsheren: de hh. Van Gelder en Libert

Advocaten: mrs. Van de Wynckel en Coel

Handelspraktijken — Verkoop met verlies — Verkoopweigerings.

Verkoop met verlies kan geen rechtvaardiging vinden in lage of zelfs verlieslatende prijzen die andere handelaars voor andere produkten toepassen.

Er mag geweigerd worden aan een concurrent een grote hoeveelheid te verkopen wanneer een eventuele levering de bevoorrading voor de eigen klanten-verbruikers in het gedrang kan brengen.

N.V. V. t/ N.V. D.

Gelet op de geregistreerde dagvaarding op 6 mei 1983 betekend op verzoek van de N.V. V., waardoor aan de Voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Mechelen, zitting houdend op de wijze van het kort geding, gevraagd werd ten laste van de N.V. D. overtredingen vast te stellen van de artikelen 20, 4°, 22, 23 en 54 W.H.P. en de staking daarvan te bevelen, meer bepaald, van de verkoop met verlies van bepaalde voedingswaren en produkten, onder verbeurte van een dwangsom van 50.000 fr. per overtreding van het verbod van verkoop met verlies; bepaalde publikaties te bevelen, de sluiting van het bedrijf van de N.V. D. te bevelen; D. in de kosten te verwijzen;

(...)

De N.V. D. maakt deel uit van de groep N. en de N.V. V. van de groep A. D. heeft een N.-zaak te Duffel. V. heeft een supermarkt o.a. te Lier.

V. brengt een reeks reclamefolders van N.-Duffel voor, waaruit zij afleidt dat die zaak bepaalde artikelen met verlies verkoopt. D. ontkent dit en beweert dat integendeel V. en nog meerdere andere supermarkten in de omgeving met verlies verkopen.

Bij brieven van 21 en 23 maart 1983 bestelt V. bij N.-Duffel bepaalde waren die in de folders van N. vermeld waren, tegen de in die folders vermelde prijzen: 4.995 kg koffie Douwe Egberts tegen 63 fr. het pakje van 250 gr; 50 kartons met telkens 6 emmers van 11 Reddy mayonaisse tegen 70 fr. per emmer; 50 kartons van elk 24 pakjes centwafers Parein-Lu, tegen 23 fr. het pakje; 50 kartons x 36 Knorr Vleesbouillon 12 tabletten, tegen 31 fr. per pakje van 12 tabletten.

In verband met die bestelling gaat gerechtsdeurwaarder P. naar de N. en stelt vast dat de persoon die door hem dienaangaande wordt aangesproken geen commentaar wenst te geven.

Bij brief van 19 april 1983 bestelt V. 2100 kg koffie Fort Record tegen 60,50 fr. per pakje.

Op 21 april 1983 vergezelt gerechtsdeurwaarder W. een door V. aangestelde vrachtovervoerder die de opdracht heeft de bestelling te gaan afhalen. De bevoegde persoon antwoordt hem dat hij een kleinhandel heeft en niet in het groot levert, dat zijn zaak een zelfbedieningszaak is en dat het V.

vrijstaat uit de winkel mee te nemen wat zij wenst.

De door V. aangestelde vervoerder laadt alle pakjes koffie Fort Record uit de winkelruimte op en betaalt aan de kassa 49.187 fr. (60,50 fr. per pakje). Het hof wenst geen commentaar te geven op deze zonderlinge methode om een onderlinge concurrentieoorlog uit te vechten.

Op 25 mei 1983 dagvaardde de N.V. V. de N.V. D. voor de Rechtbank van Koophandel te Antwerpen in schadevergoeding wegens verkoopweigerings.

(...)

Verkoop met verlies (artt. 22 en 23 W.H.P.)

Overwegende dat, volgens art. 22 W.H.P., het ieder handelaar verboden is de verbruiker een produkt te koop te bieden of te verkopen met verlies;

Overwegende dat als een verkoop met verlies wordt beschouwd «iedere verkoop tegen een prijs die niet ten minste gelijk is aan de prijs waarvoor het produkt werd gefactureerd bij de bevoorrading of waarvoor het gefactureerd zou worden in geval van herbevoorrading»;

Overwegende dat volgens art. 22, derde lid, W.H.P. met een verkoop met verlies wordt gelijkgesteld, iedere verkoop die, rekening houdend met deze prijzen evenals met de algemene onkosten, aan de verkoper slechts een uitzonderlijk beperkte winstmarge oplevert;

Art. 23, § 1, f, W.H.P.

Overwegende dat volgens art. 23, § 1, f, W.H.P. het in artikel 22 bedoelde verbod niet geldt, wanneer de prijs van het produkt om dwingende mededingingsredenen wordt afgestemd op de prijs die in het algemeen wordt toegepast door andere handelaars voor hetzelfde produkt;

Overwegende dat het geen zin heeft te onderzoeken of D. inderdaad met verlies verkocht, indien haar beroep op art. 23, § 1, f, W.H.P. gegrond is en zij derhalve met verlies mocht verkopen;

Overwegende dat volgens bepaalde auteurs, art. 23, § 1, f, W.H.P. betrekking zou hebben op verlieslatende prijzen vóór de inwerkingtreding van de W.H.P., daar, in een andere interpretatie, art. 22 al te gemakkelijk zou kunnen worden uitgehold (Viaene, L., «Commentaar op de Wet van 14 juli 1971», in *Bulletin van de handelsreglementering*, Min. econ. zaken, Brussel, augustus 1973, nr. 4, p. 16-17, randnummers 23 en 24);

Overwegende dat deze mening — hoe redelijk ze ook zijn mag — geen steun vindt in de tekst van art. 23, § 1, f, waaruit immers niet kan worden opgemaakt dat het om een overgangsbepaling gaat;

Overwegende dat D., die de bewijslast draagt i.v.m. de voorwaarden voor de toepassing van art. 23, § 1, f, W.H.P., aantoon:

— in een reclamefolder van «Super V.», met vestiging in Schoten, Lier en Leuven, uitgegeven n.a.v. een nieuwe vestiging in Beveren, een folder die betrekking heeft op de periode 1 april tot 13 april 1982, wordt vermeld: «V. De Goedkoopste. Ergens anders goedkoper? U krijgt het bij ons tegen dezelfde prijs (mits met bewijsstuk van dezelfde week)»; er worden gratis aangeboden: waardebons, 1 pot Camp's Pickels en o.a. volgende artikelen (waarop D. de nadruk legt): een pakje Douwe Egberts Dessert koffie van 250 gr: 57,80 fr., 250 gr Vitelma: 22,80 fr.; Centwafers Parein-Lu: 22,80 fr.; Gancia Americano (3/4): 94 fr.;

— in een reclamefolder van Supermarkt «De Wolf» (levensmiddelen A.) van 2 november 1981, uitgegeven n.a.v. «83 jaar Supermarkt De Wolf» (vestiging te Boechout), wordt hetzelfde pakje Douwe Egberts Dessert aangeboden tegen 55 fr.;

— in een reclamefolder van dezelfde Supermarkt De Wolf van 1 november 1982, uitgegeven n.a.v. de 84e verjaardag, wordt 250.000 fr. aan geldprijzen aangekondigd en wordt o.a. aangeboden: Knorr Vleesbouillon: 31 fr. per tablet, 250 gr koffie Fort Record tegen 59,50 fr.;

— in een reclamefolder van de Supermarkt Vets, in St.-Katelijne-Waver, betrekking hebbend op de periode van 9 t.e.m. 19 maart 1983, wordt aangekondigd dat 10 deelnemers aan een «plezierig verjaardagsspel» 5000 fr. kunnen winnen in aankoopbons en dat 50 deelnemers kans hebben op 1000 fr.; telkens met de vermelding «Vets' prijs» wordt o.a. aangeboden: Centwafers Parein: 50 fr. voor 2 pakjes van 190 gr; «cigarettes succes Delacre, 175 gr, 30,50 fr. (zijnde, volgens Duma, de inkoopprijs);

Overwegende dat D. nog verscheidene andere folders voorbrengt die echter van na de periode maart-april 1983 dateren en die dus het inroepen van art. 23, § 1, f, niet kunnen staven;

Overwegende dat het met reden inroepen van die wetsbepaling immers een reactie impliceert op een voordien bestaande toestand;

Overwegende dat de klachten van V. specifiek betrekking hebben op de volgende door N.-Duffel aangekondigde prijzen: (...)

Overwegende dat het, voor de toepassing van art. 23, § 1, f, W.H.P. niet voldoende is aan te tonen dat verscheidene concurrenten in de buurt een reeks artikelen tegen lage prijzen of zelfs tegen verliesprijzen verkopen of op één of andere al dan niet toegelaten wijze (geschenken, tombola's, attracties, enz.) klanten trachten te lokken;

Overwegende dat degene die deze bepaling inroept moet bewijzen dat, in het algemeen, andere handelaars een lage of verlieslatende prijs toepassen voor hetzelfde produkt;

Overwegende dat D. in concreto aantoonde:

Voordat N.-Duffel haar gewraakte aanbiedingen deed: verkocht V. (een jaar voordien) de koffie Douwe Egberts en Centwafers en de Gancia goedkoper dan N. in de lente 1983; verkocht De W. in 1981, een pakje Douwe Egberts Dessert tegen 55 fr.; verkocht diezelfde supermarkt, eind 1982, het pakje Fort Record tegen 59,50 fr. en Knorr Vleesbouillon tegen 31 fr.; verkocht V. in maart 1983, Centwafers Parein tegen 58: 2 = 29 fr. per pakje (duurder dan N.);

Overwegende dat uit deze gegevens — de enige die ter zake relevant zijn — niet kan worden besloten dat andere handelaars, in het algemeen, voor de produkten waarvan beweerd wordt dat D. ze met verlies verkocht, een lage of verlieslatende prijs toepassen;

Overwegende dat het hof, in deze context en gelet op wat het beslist heeft, zelfs niet moet onderzoeken of de prijs waarop wordt afgestemd, een niet-verlieslatende prijs moet zijn opdat art. 23, § 1, f, ingeroepen kan worden;

Overwegende dat D. ten onrechte een beroep doet op art. 23, § 1, f (zie: De Caluwé, A., Delcorde, A.C., en Leurquin, X, *Les pratiques du commerce*, Brussel, Larcier, Deel I, 2, nr. 361; De Vroede, o.c., randnummer 144; De Vroede, P., *Handboek van het Belgisch Economisch Recht*,

Antwerpen, Kluwer, 1981, nrs. 1168-1171; Swennen en Van den Bergh, o.c., nr. 75; Nelissen, J.M., noot onder Voorz. Kh. Oudenaarde, 17 juli 1979, *B.R.H.*, 1980, 541-546);

Overwegende dat D. de houding van V., die volgens haar zelf met verlies zou verkopen, bespreekt in het raam van de toepassing van art. 23, § 1, f, doch zij geen gebrek aan rechtmatig belang bij V. opwerpt;

Overwegende dat trouwens het feit dat V. eventueel ook met verlies verkocht of andere met de handelsreglementering strijdige daden zou hebben gesteld, niet belet dat V. een vordering kan inleiden, terwijl ook niets D. belette om desgewenst een vordering tegen V. in te stellen zo zij meende dat deze de W.H.P. overtrad;

Overwegende dat een dief die door een collega bestolen wordt, een rechtmatig belang heeft bij het terugvorderen van zijn eigendom;

Art. 22 W.H.P.

Overwegende dat thans moet worden onderzocht of D. art. 22 W.H.P. heeft geschonden;

Overwegende dat V. bij conclusie expliciet zegt dat het niet gaat om de hypothese dat D. met een uitzonderlijk beperkte winstmarge zou hebben verkocht, maar duidelijk om verkoop met verlies;

Overwegende dat D. zich inspant om aan te tonen dat haar concurrenten ook bepaalde produkten tegen lage prijzen verkoopt — klaarblijkelijk met de bedoeling art. 23, § 1, f, W.H.P. te kunnen inroepen — doch vrijwel niets zegt over haar eigen prijzen en geen aankoopfacturen voorbrengt van de produkten waarover V. het heeft;

Overwegende dat V. de verkoop met verlies, door D., moet bewijzen doch het bewijs van eventueel aftrekbare kortingen op D. berust (Swennen en Van den Bergh, o.c., nr. 74);

Koffie Ford Record — pakje van 250 gr. — 60,50 fr.

Overwegende dat V. dienaangaande geen enkel stuk voorbrengt waaruit een verkoop met verlies zou kunnen blijken;

Koffie Douwe Egberts Dessert — pakje van 250 gr. — 63 fr.

Overwegende dat uit een brief van 18 april 1983 van Douwe Egberts aan V. blijkt dat tijdens de maand februari 1983, de bewuste koffie aan V. werd aangeboden tegen 68,90 fr. per pakje (inclusief B.T.W.) of 67,91 fr. als rekening wordt gehouden met een publicitaire interventie à ratio van 1,5% van V.'s omzetcijfer;

Overwegende dat zelfs niet onderzocht moet worden of de verschillende op die brief voorkomende kortingen inderdaad mogen worden afgetrokken om tot de inkoopprijs te komen, daar zelfs nu de inkoopprijs verre de verkoopprijs (ook inclusief B.T.W.) overtreft;

Overwegende dat D., uiteraard dit stuk kennend, niet aantoonde noch zelfs beweert dat zij gunstiger voorwaarden kreeg, zodat uit de brief van Douwe Egberts het vermoeden moet worden afgeleid dat D. met verlies verkocht;

Emmer van 1 kg Mayonnaise Reddy — 70 fr.

Overwegende dat de N.V. Vandemoortele, in antwoord op een brief van V., op 5 april 1983 liet weten dat N. in de

periode $\pm$ 10 maart 1983 t.e.m. 30 maart 1983, zelfs na aftrek van alle kortingen, netto meer dan 70 fr. moest betalen;

Overwegende dat de N.V. Vandemoortele daarenboven schreef: «Ook voor deze produkten kunnen wij U de verzekering geven dat, rekening houdend met de geldende eindejaarscondities voor N., deze klant onmogelijk een verbruikersprijs naar voren kan brengen van 70 fr. per kg»;

Overwegende dat N. dus duidelijk met verlies verkocht;

Overwegende dat de N.V. Vandemoortele op 13 april 1983 aan D. schreef om haar te wijzen op het ten onrechte toepassen van «bradageprijzen» door D. én door andere concurrenten in de streek en zelfs dreigt met het stopzetten van de samenwerking;

Maisolie Vandemoortele — fles 1 l — 54 fr.

Overwegende dat uit de hierboven reeds vermelde brief van de N.V. Vandemoortele blijkt dat de inkoopprijs per liter, voor N., in de gegeven periode, netto 57,35 fr. beliep.

Overwegende dat de N.V. Vandemoortele «de 100% verzekering» gaf dat «zelfs met verrekening van eindejaarscondities, het deze klant onmogelijk is om met een verkoopprijs van 54 fr. per liter naar verbruiker te komen»;

Overwegende dat ook hier de verkoop met verlies vaststaat;

Centwafers Parein-Lu — 190 gr. — 23 fr of 23,50 fr.

Overwegende dat V., nog steeds i.v.m. dezelfde periode, inlichtingen vroeg aan General Biscuits België en deze, na herhaaldelijk aandringen van V., op 8 juni 1983 antwoordde: «Wij bevestigen U dat de voorwaarden die wij toestaan aan de groepering A. en die U als A.-lid geniet, niet lager zijn dan de voorwaarden die wij toekennen aan de N.-groep waarvan N.V. D. te Duffel deel uitmaakt»;

Overwegende dat hieruit moet opgemaakt worden dat D. dezelfde of een hogere prijs betaalde;

Overwegende dat V. een prijslijst voorbrengt van 12 juli 1982 waaruit blijkt dat zij per pakje 26,36 fr. moest betalen (exclusief B.T.W.);

Overwegende dat daaruit volgt dat een verkoop aan de verbruiker, inclusief B.T.W., van 23 of 23,50 fr., verlieslatend is;

Overwegende dat D. eens te meer geen kortingen of gunstiger voorwaarden aanvoert, zodat door vermoedens beezen is dat zij met verlies verkocht;

Knorr-vleesbouillon — 12 tabletten: 31 fr.

Overwegende dat, nog steeds betreffende dezelfde periode, de N.V. Mais-Monda aan V. op 6 april 1983 liet weten dat, op basis van de door haar toegepaste nettoprijzen aan de distributie, de gewraakte prijs voor het produkt in kwestie, door haar niet verklaarbaar was;

Overwegende dat ook dit schrijven, waarvan de inhoud niet weerlegd wordt door D., afdoende bewijst dat D. met verlies moet verkocht hebben;

Gancia Americano — 3/4 L fles — 98 fr.

Overwegende dat de N.V. Et., Fourcroy op 27 april 1983 aan V. antwoordde (steeds dezelfde periode betreffend) dat N.-Duffel 101 fr. per fles betaalde, - 10 fr. promotietussenkomst op de factuur;

Overwegende dat deze prijs klaarblijkelijk zonder

B.T.W. is (91 fr. + 25% B.T.W. = 113,75 fr.), aangezien Fourcroy schrijft: «De door ons toegestane voorwaarden maken het de klant onmogelijk Gancia 3/4 aan te bieden tegen de prijs van 98 fr. aan verbruiker»; (98 fr.: B.T.W. inclusief);

Overwegende dat om dezelfde redenen als hierboven reeds uiteengezet, vaststaat dat D. dit produkt met verlies verkocht;

Art. 20, 4°, W.H.P.

Overwegende dat het voeren van reclame met de vermelding van de verlieslatende prijzen i.v.m. de hierboven besproken koopwaren strijdig is met de bepaling van art. 20, 4°, W.H.P.;

Art. 34 W.H.P.

Overwegende dat V. grote hoeveelheden waren bestelde bij N. en zij voor één bepaald produkt de hele winkel leeghaalde;

Overwegende dat, zelfs na dat leeghalen, V. nog niet over de bestelde hoeveelheid beschikte en de andere bestelde waren haar niet werden geleverd;

Overwegende dat V. D. verwijt art. 34 W.H.P. te hebben geschonden;

Overwegende dat volgens dit artikel, indien een prijsverlaging met tijdsbeperking wordt aangekondigd, de verkoper ertoe gehouden is over de voorraad te beschikken, die normaal moet voorzien worden, rekening houdend met de duur van de verkoop en de omvang van de publiciteit;

Overwegende dat V. klaarblijkelijk het bestaan van art. 32 W.H.P. uit het oog verloren heeft, waaruit blijkt dat enkel de tekoopaanbiedingen en verkopen in het klein onder de toepassing van art. 34 W.H.P. vallen;

Overwegende dat trouwens uit niets blijkt dat de voorraden niet zouden hebben volstaan om de vraag van de gebruikelijke klanten-verbruikers te kunnen volgen;

Overwegende dat het hof in deze betwisting niet te oordelen heeft over de vermelding op de folders «zolang de voorraad strekt» (zie daarvoor: Viaene, L., o.c., nr. 6, juni 1974, randnummer 37, p. 19-20);

Art. 54 W.H.P.

Overwegende dat V. nog opwerpt dat de verkoopweigering van D. onder de toepassing valt van art. 54 W.H.P.;

Overwegende dat N. een zelfbedieningszaak is, bestemd voor de verkoop in het klein, wat blijkt uit de grondregels van de N.V. D.: «De vennootschap heeft tot doel het exploiteren van een kleinhandel met meer dan één afdeling, ...»;

Overwegende dat de aard van het bedrijf (supermarkt) ook blijkt uit de reclamefolders en bepaalde briefwisseling, evenals uit aan de gerechtsdeurwaarder gedane verklaringen;

Overwegende dat de (gedeeltelijke) weigering om aan een concurrent een grote hoeveelheid te verkopen, met mogelijk gevaar de bevoorrading voor de eigen klanten-verbruikers in het gedrang te brengen, in casu niet onder de toepassing van art. 54 W.H.P. valt, doch een volkomen gewettigde weigering is;

Overwegende dat de verkoop trouwens tegen de grondregels van de N.V. D. zou hebben ingedruist (over de verkoopweigering: Swennen en Van den Bergh, o.c., nrs. 152-

155; De Vroede, *T.P.R.*, o.c., randnummers 350-356);

Overwegende dat het slechts ten overvloede is dat het hof opmerkt dat de bestellingen klaarblijkelijk enkel tot doel hadden een concurrent te tegen;

Formulering van het bevel tot staken

Overwegende dat het hof, na te hebben vastgesteld dat D. de artikelen 22 en 20, 4°, W.H.P. heeft overtreden in verband met welbepaalde produkten, zich afvraagt wat het praktisch nut van die vaststelling kan zijn;

Overwegende dat het zonder meer duidelijk is, dat een bevel tot staking terwijl de gewraakte handelingen nog bezig waren, zin zou hebben gehad;

Overwegende dat het hof D. niet in het algemeen kan bevelen het aankondigen en het verkopen van produkten met verlies te staken, daar een dergelijk te ruim verbod zou neerkomen op een herhalen van het wettelijk opgelegd verbod;

Overwegende dat het hof enkel de staking kan bevelen van het maken van reclame voor, en het aanbieden en/of verkopen van de volgende produkten, tegen een prijs lager dan of gelijk aan:

63 fr.: pakje van 250 gr koffie Douwe Egberts Dessert;

70 fr.: emmer van 1 kg mayonnaise Reddy;

54 fr.: fles 1 l maïsolie Vandemoortele;

23,50 fr.: pakje van 190 gr Centwafers Parein-Lu;

31 fr.: Knorr-vleesbouillon: 12 tabletten;

98 fr.: fles 3/4 l Gancia Americano (Fourcroy);

Overwegende dat het hof, alleen reeds omdat het niet gevraagd werd, bij die prijzen geen bedrag of percentage kan voegen om ook de mogelijkheid van een uitzonderlijk beperkte winstmarge in zijn verbod te sluiten;

Overwegende dat het dus neerkomt op een loutere «morele» overwinning van appellante, daar de prijzen die hierboven vermeld werden, waarschijnlijk reeds lang door de uiterst snel stijgende levensduurte onbestaande zijn geworden en omdat D., zo ze te kwader trouw is, eenvoudig andere produkten met verlies kan gaan verkopen (zie betreffende deze problemen: Nelissen, J.M., o.c., meer algemeen aangaande de formulering van een stakingsbevel: De Vroede, P., *T.P.R.*, o.c., nr. 441 e.v.; De Vroede, *Handboek*, nr. 132 e.v.; Swennen en Van den Bergh, o.c., nr. 199);

Overwegende dat het niet de rol is van het hof, te onderzoeken of, bij vastgestelde verkoop met verlies, art. 61 W.H.P. geen efficiënter middel inhoudt dan een rechterlijke beslissing, tot stand gekomen na ernstige inspanningen van partijen en van het hof, die de kans loopt een «slag in het water» te zijn;

Overwegende dat gelijkaardige bedenkingen wellicht een verklaring vormen voor het «wegwuiwend» vonnis van de eerste rechter;

Overwegende dat het hof een dwangsom oplegt van 20.000 fr. per vastgestelde overtreding van het verbod (per produkt en niet per eenheid van elk produkt); (indien bv. wordt vastgesteld dat D. op een bepaalde dag koffie Douwe Egberts Dessert verkoopt tegen 63 fr. of minder — wat een weinig realistische hypothese is — wordt de dwangsom van 20.000 fr. verbeurd, zonder acht te slaan op het aantal pakjes dat die dag verkocht wordt. Gaat de verkoop de volgende dag of later nog door, dan is andermaal de dwangsom verschuldigd enz.)

Overwegende dat het hof enige publikatie niet wenselijk acht tenzij om het publiek bekend te maken met de weinig stichtelijke concurrentiemethodes die beide partijen toepassen — daar zij maar olie op het vuur zou zijn en het zeer te betwijfelen valt of een dergelijke publikatie, gelet op de verbetering waarmee partijen elkaar van de markt trachten te verdringen, van aard zou zijn bij te dragen tot de staking van de aangeklaagde daad (die zeer waarschijnlijk al lang afgelopen is) of van haar nawerking;

Overwegende dat het hof appellante akte geeft van haar voorbehoud, schadeloosstelling te vragen;

(...)

NOOT—Verkoop met verlies

In de hier besproken zaak werd de schending ingeroepen van de artikelen 22, 23, 54 en 20, 4° WHP¹

1. De schending van art. 54 WHP steunend op een verkoopswijgering wordt niet aangehouden. Geweigerd werd om aan een concurrent een grote hoeveelheid te verkopen wat het gevaar inhield de bevoorrading voor de eigen klanten-verbruikers in het gedrang te brengen. Het ging dus om gewettigde verkoopswijgering.

2. Om de schending van art. 22 te billijken beriep de geïntimeerde zich op de uitzonderingsbepaling gesteld in artikel 23, § 1, f. Terecht verwerpt het hof dit verweer. Uit de overgelegde stukken blijkt dat weliswaar onmiddellijke concurrenten ook tegen lage, eventueel verlieslatende prijzen verkopen, maar het geldt niet de in de zaak besproken produkten.

Terloops herinnert het hof er aan — en terecht — dat de omstandigheid dat de aanlegger zich aan dezelfde tekortkomingen bezondigt als die waarvan hij de staking in hoofde van een concurrent benaastigt niet van aard is een invloed uit te oefenen op de ingestelde vordering².

3. Uit de overgelegde stukken blijkt dat het bepaalde in art. 22 WHP werd miskend. Het wordt voor het hof pas moeilijk wanneer het erop aankomt het bevel tot staken te formuleren.

Terecht stelt het hof dat het geen zin heeft een verbod te formuleren dat de wettekst herhaalt³. Het hof wenst ook niet in zijn arrest een bevel in te bouwen dat de verkoop verbiedt tegen de inkoopprijs verhoogd met een bepaalde winstmarge. En nochtans is dit m.i. de enige zinnige manier om in geval van verkoop met verlies een sluitend verbod te formuleren⁴.

De kritiek die tegen deze stellingname werd geformuleerd⁵ beschouw ik als ongegrond⁶; ze is trouwens achterhaald door art. 4 van de wet van 26 juli 1985 dat aan art. 22 WHP een vierde lid toevoegt. Het luidt als volgt: «de Koning kan voor de aan de verbruiker verkochte of te koop aangeboden produkten of categorieën van produkten die Hij aanwijst, bij een in Ministerraad overlegd besluit de minimale handelsmarge vaststellen, waaronder een verkoop als verkoop met verlies wordt beschouwd».

Nu het hof deze mogelijkheid verwerpt ziet het zich genoodzaakt zijn stakingsbevel te beperken tot een verbod produkten te verkopen — of te koop aan te bieden⁷ — tegen een prijs die lager is dan of gelijk aan prijzen waarvan is bewezen dat ze verlieslatend zijn. Het wordt aldus mogelijk het stakingsbevel te eerbiedigen door de verkoopprijzen lichtjes te verhogen zonder dat aldus de garantie

wordt gegeven dat art. 22 zal worden geëerbiedigd. Van een «morele» overwinning gesproken.

Prof. Dr. P. De Vroede
V.U.B.

¹ Ook al werd er niet gevraagd de schending van art. 34 WHP te doen vaststellen, onderzocht het hof ook deze eventualiteit om tot het juiste besluit te komen dat in deze art. 34 WHP geen toepassing vond. Wel werd door de appellante de sluiting van verweerders winkel gevraagd; een eis die vanzelfsprekend het bevelen van de staking van een bepaalde tekortkoming overstijgt.

² Zie gelijkaardige beslissingen in DE VROEDE, «Overzicht van Rechtspraak (1976-1982), Wet op de handelspraktijken», T.P.R., 1983, blz. 997, nr. 425.

³ In dezelfde zin Voorz. Kh. Brussel, 2 september 1975, B.R.H. 1976, 497.

⁴ Zie Voorz. Kh. Brussel, 6 februari 1976, R.W., 1976-77, 1916, met instemmende noot van BALLON G.L.

⁵ NELISSEN-GRADE, J.M., noot onder Voorz. Kh. Oudenaarde, 17 juli 1979, B.R.H. 1980, 539.

⁶ DE VROEDE, P., en BALLON, G.L., «Handelspraktijken», nr. 748; in dezelfde zin STUYCK, J. en VAN GERVEN, W., *Handels- en Economische Recht — deel 2 — Mededingingsrecht — A. Handelspraktijken*, nr. 161.

⁷ Ook de rond deze verkoop of tekoopaanbieding gevoerde reclame wordt verboden.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

14e KAMER — 13 DECEMBER 1985

Voorzitter: de h. Durant

Raadsheren: de hh. Bellemans en Verougstraete (rapporteur)

Advocaat-generaal: de h. Moens

Advocaten: mrs. De Gendt en Vande Winkel

Verjaring — Strafzaken — Stuiting — Rechtstreekse dagvaarding.

De betekening door een gerechtsdeurwaarder van de rechtstreekse dagvaarding van de beklaagde, die overeenkomstig art. 182 Sv. de zaak op verzoek van de rechtstreeks dagende partij aanhangig maakt bij het strafgerecht, stuit de verjaring van de strafvordering op voorwaarde dat deze betekening geschiedt binnen de in art. 21 van de voorbereidende titel bepaalde termijn.

H. t/ H.

Overwegende dat de feiten van de telasteleggingen zich, naar luid van de rechtstreekse dagvaarding hebben voorgedaan «in de loop van de jaren 1981 en 1982»;

Dat de eerst nuttige stuiting van de verjaring van de openbare vordering dateert van 8 maart 1984; dat in correctionele zaken, de betekening door een gerechtsdeurwaarder van de rechtstreekse dagvaarding die, overeenkomstig artikel 182 van het Wetboek van Strafvordering, de strafvordering instelt ten verzoeken van de rechtstreekse dagende

en burgerlijke partij, de openbare vordering immers stuit voor zoverre deze betekening geschiedt binnen de termijn van drie jaar bepaald bij artikel 21, eerste lid, V.T. Sv.;

Overwegende dat uit de overgelegde stukken (onder meer uit de verklaring van De C. van 4 oktober 1982) blijkt dat er zich nog feiten voordeden na 8 maart 1981;

Dat alle ten laste gelegde feiten, in zoverre ze bewezen zijn, de uiting zijn van een zelfde strafbare gedraging; dat de stuiting van 8 maart 1984 dan ook dienend is;

Dat de publieke vordering nog steeds voortgang kan vinden;

(...)

NOOT—De stuiting van de verjaring in strafzaken door de benadeelde partij

1. De rechtstreekse dagvaarding van de beklaagde stuit de verjaring van de strafvordering. Een nietige akte kan evenwel de verjaring niet stuiten: quod nullum est, nullum producit effectum.

2. Ongeacht of de rechtstreekse dagvaarding uitgaat van het openbaar ministerie of van een andere vervolgende partij (bv. het Ministerie van Financiën met toepassing van art. 145, § 4, van de Algemene wet inzake douane en accijnzen, het Ministerie van Landbouw met toepassing van art. 11 van de wet van 28 december 1931 of het Instituut van de wissel met toepassing van art. 6 van de besluitwet van 6 oktober 1944).

3. Ook de rechtstreekse dagvaarding door de benadeelde partij stuit de verjaring van de strafvordering daar ze de strafvervolgung op gang brengt. Reeds eerder werd aangenomen dat de burgerlijke-partijstelling voor de onderzoeksrechter, die het gerechtelijk onderzoek opent, de verjaring van de strafvordering stuit (G. Schuind, *Traité pratique de droit criminel*, 4e ed., II, p. 152 A).

A. Vandeplass

CORRECTIONELE RECHTBANK TE ANTWERPEN

11e KAMER — 15 FEBRUARI 1985

Voorzitter: de h. Walravens

Rechtsheren: de hh. Carette (rapporteur) en Van Driessche

Openbaar ministerie: de h. Van Hemel

Spoorwegen — Perron — Wachtzaal.

Als niet blijkt dat de toegang tot de wachtzaal van een station afhankelijk wordt gesteld van het bezit van een persoonkaartje of van een vervoerbewijs, kan deze wachtzaal niet worden gelijkgesteld met een perron en is de toegang er vrij voor personen zonder perronkaartje of zonder vervoerbewijs.

N.M.B.S. t/ V.

Overwegende dat beklaagde, volgens de vaststelling gedaan door de inspecteur van gerechtelijke politie, op 4 mei 1982 omstreeks 6.45 uur in de wachtzaal van het Centraal

Station te Antwerpen, slapende uitgestrekt op een zitbank en also deze met zijn schoenen bevuilend ;

Overwegende dat echter uit deze vaststelling noch uit enig ander element van het strafdossier blijkt dat de toegang tot genoemde wachtzaal afhankelijk is gesteld van het in bezit zijn van een perronkaartje of vervoerbewijs en dat een wachtzaal niet kan worden gelijkgesteld met een perron, zodat de telastlegging A in hoger beroep, ook niet bewezen is ;

Overwegende dat echter vaststaat dat beklaagde met zijn schoenen de zitbank bevuilde zodat de telastlegging B zoals aangenomen door de eerste rechter, in hoger beroep bewezen is gebleven ;

(...)

NOOT—De toegang tot stations en treinen

1. Het koninklijk besluit van 5 november 1895 regelt de toegang tot de stations van de staatsspoorwegen. Die toegang wordt afhankelijk gesteld van een toegangsbewijs, een perronkaartje. Ofschoon het K.B. het niet vermeldt, spreekt het vanzelf dat een reiziger in het bezit van een geldig vervoerbewijs geen perronkaartje moet nemen. Uit de lezing van de artt. 2 en 3 van het K.B. blijkt dat onder station verstaan wordt: de perrons, waar de bezoekers en de reizigers toegelaten zijn mits zij in het bezit zijn van een perronkaartje of een vervoerbewijs, en de werkplaatsen, magazijnen en de ruimten voorbehouden voor de dienst, waar het publiek niet mag komen. Men heeft, weliswaar onder vigeur van een oudere reglementering, dit al eens het inwendige station genoemd (Cass., 20 april 1885, *Pas.*, I, 129). De andere gedeelten van de stationsgebouwen behoren niet tot het eigenlijke station in de zin van het K.B. van 5 november 1895.

Krachtens art. 3, § 4, van het algemeen reglement toepasselijk op de reizigers en de personen aanwezig in de instellingen van de spoorweg, als gewijzigd op 1 mei 1982, moet de persoon die zonder vervoerbewijs of een perronkaartje op de perrons wordt aangetroffen naast de prijs van een perronkaartje ook een bijkomend forfaitair bedrag betalen. Kinderen minder dan zes jaar hebben gratis toegang tot de perrons. Sommigen zouden dit algemeen reglement verstaan in de zin dat het verplichte bezit van een vervoerbewijs of een perronkaartje nog verder beperkt werd, namelijk van het inwendige station tot het eigenlijk perron. Deze interpretatie lijkt ons verkeerd. Het inwendige station dat toegankelijk is voor het publiek is de perrons. Overigens zou het algemeen reglement geen afbreuk kunnen doen aan het koninklijk besluit.

In de praktijk wordt het gedeelte van een station waarvoor een vervoerbewijs of perronkaartje nodig is, aangekondigd door bordjes.

Maakt nu een wachtzaal deel uit van de perrons of niet ? Er zijn wachtzalen of -lokaaltjes die zich op de perrons bevinden. Daarvoor heeft men stellig een perronkaartje of vervoerbewijs nodig. Indien evenwel uit niets blijkt dat ze tot de perrons behoren en/of ze slechts mogen betreden worden door houders van een perronkaartje of een vervoerbewijs, dan is er vanzelfsprekend, zoals de rechter het hier besliste, geen overtreding.

2. Het reizen met de trein, zelfs gewoon maar het plaatsnemen in een rijtuig is ingevolge art. 3 van het koninklijk

besluit van 4 april 1895 onderworpen aan het bezit van een geldig vervoerbewijs, dat gebruikt wordt in de reglementaire voorwaarden. In 1955 mocht bijvoorbeeld een ploegbaas niet reizen met een weekabonnement voor werklieden (Pol. Herentals, 22 november 1955, *R.W.*, 1956-57, 260). Een reiziger die de dag na verloop van de geldigheid gebruik maakte van een retourbiljet, werd wegens overmacht vrijgesproken, omdat hij zijn biljet wegens een staking niet binnen de reglementaire termijn had kunnen gebruiken (Pol. Beauraing, 16 september 1983, *J.T.*, 1983, 637).

De overtredingen van het koninklijk besluit worden krachtens art. 9 ervan geacht met opzet gepleegd te zijn. De overtreding van art. 3 vereist geen bijzonder opzet en met name niet de bedoeling om kosteloos te reizen (Cass., 19 mei 1982, *Pas.*, I, 1101).

Hij die in een compartiment plaats neemt zonder in het bezit te zijn van een geldig vervoerbewijs ervoor, is reeds in staat van overtreding, zelfs wanneer hij ingevolge een opmerking van de treinwachter en nog vóór het vertrek van de trein het compartiment verlaat (Rb. Luik, 4 november 1988, *Pas.*, III, 1899, 25).

De reiziger die heeft plaatsgenomen in een compartiment waarvoor zijn vervoerbewijs niet geldig is, moet krachtens art. 8, eerste lid, van het koninklijk besluit van 4 april 1895, zoals dat toegevoegd werd bij art. 2 van 18 oktober 1929, onmiddellijk gevolg geven aan het bevel van de agent van de spoorwegen de door het reglement bepaalde forfaitaire schadevergoeding te betalen. Deze verplichting is wettelijk (Cass., 23 mei 1932, *Pas.*, 1932, I, 169).

Vroeger bestond de tolerantie, dat wanneer er geen plaats meer beschikbaar was in het compartiment van een bepaalde klas, men dan plaats mocht nemen in een compartiment van een andere klas (zie noot bij Pol. Bergen, 25 februari, 26 mei, 9 juni 1908 en Pol. Luik, 29 maart 1893, *J.J.P.*, 1909, 92). Volgens de handleiding voor de hoofdwachter, art. 2.2.2, beslist vandaag de treinchef, met akkoord van het toezichtspersoneel, of, bij afwezigheid ervan, op eigen initiatief, of wegens overbelasting een eerste klas afdeling mag gedeklasseerd worden in een tweede klas afdeling.

L. Huybrechts

ARBEIDSRECHTBANK TE GENT

1e KAMER — 13 JANUARI 1986

Voorzitter : de h. Petit

Rechters in sociale zaken : de hh. Wynsberghe en Goethals
Advocaten : mrs. De Vos loco De Lathauwers en Danneels

Burgerlijke rechtspleging — Verzet — Grieven — Vrijwillige verschijning.

Wanneer de partijen na een verstekvonnis vrijwillig willen verschijnen om de zaak op verzet te laten behandelen, moet de geopposeerde het gemis aan grieven opwerpen voordat hij het proces-verbaal van vrijwillige verschijning ondertekent. Door het proces-verbaal te ondertekenen toont hij aan dat hij geen grieven heeft tegen het verzet.

G. t/ Gemeenschappelijke kas D.

Partijen zijn op 16 september 1985 vrijwillig voor de arbeidsrechtbank verschenen, waarvan overeenkomstig artikel 706 van het Gerechtelijk Wetboek proces-verbaal werd opgesteld, met verzoek verzet aan te tekenen tegen het vonnis van 15 april 1985.

In zijn conclusie van 16 oktober 1985 meent de verzeke- raar, verweerder op verzet, dat de getroffene, eiser op ver- zet, geen enkel grief tegen het verstekvonnis aanbrengt. Hij meent dat het verzet dan ook onontvankelijk, minstens on- gegrond is. Eiser op verzet weerlegt die stelling op uitge- breide wijze met verwijzing naar rechtspraak en rechtsleer.

Luidens artikel 1047, vierde lid, van het Gerechtelijk Wetboek omvat de akte van verzet, op straffe van nietig- heid, de middelen van de eiser op verzet.

Het betreft een relatieve nietigheid (art. 861 Ger. W.; Vred. Berchem, 27 november 1984, *Jur. Falc.*, 1985, 617).

Het aangeklaagde verzuim (geen opgave van middelen) moet de belangen van de partij die de exceptie van nietig- heid opwerpt, schaden.

De opgave van de middelen moet het de verweerder op verzet immers mogelijk maken zijn verweer voor te berei- den.

Verweerder op verzet had vooreerst het gemis aan motie- ven moeten opwerpen vooraleer hij het proces-verbaal van vrijwillige verschijning ondertekende.

Door het proces-verbaal te ondertekenen toonde deze partij aan dat zij geen grieven had tegen het verzet (Le Paige, A., *Rechtsmiddelen*, d.IV Gerechtelijk recht, Ant- werpen, 1973, 36-38).

Vervolgens hebben partijen in hun verzoek tot vrijwillige verschijning duidelijk het geschilpunt en derhalve de motie- ven van het verzet aangetoond.

De verzekeraar stelt 15% blijvende arbeidsongeschikt- heid voor, terwijl de getroffene op grond van een medisch attest van zijn behandelende arts, 25% vraagt.

De partijen voegen eraan toe dat zij tot geen minnelijke overeenkomst zijn gekomen.

Welnu, voorafgaande besprekingen tussen partijen kun- nen de afwezigheid van middelen zelf vervangen (Cass., 2 februari 1905, *Pas.*, 1905, I, 119).

Ten slotte legt verweerder op verzet niet uit welk nadeel zij ervaren heeft (Vred. Brussel, 13 december 1979, *T. Vred.*, 1980, 51; vgl. Cass., 17 maart 1972, *Arr. Cass.*, 1972, 675).

De exceptie van verweerder op verzet komt dan ook on- gegrond voor.

(...)

NOOT—Zie Goossens, B., «De motiveringsverplichting in een akte van verzet: een conditio sine qua non voor een snel proces», *Jura Falconis*, 1985-86, 20-21.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1e Kamer), 21 maart 1985

Burgerlijke rechtspleging — Materiële bevoegdheid — Kort geding — Foutief lijkende aantasting door de be-

stuursoverheid van subjectieve rechten die de rechter moet vrijwaren — Overheidshandeling die behoort tot een strafvordering — Voorlopige maatregelen — Be- voegdheid van de rechter in kort geding — Vereisten.

De procureur des Konings te Bergen had veertien paar- den in beslag genomen. Toen de ontvanger van de Registra- tie en Domeinen de dieren in het openbaar wilde doen ver- kopen, dagvaardde de eigenares ervan de Belgische Staat in kort geding; zij vorderde dat openbare verkoping verboden zou worden totdat de rechtbank van eerste aanleg uitspraak zou hebben gedaan over de geldigheid of nietigheid van de inbeslagneming en van de verkoopprocedure. Het bestre- den arrest (Hof Bergen, 20 maart 1984) verklaart de voor- zitter in kort geding bevoegd. Het daartegen gericht middel wordt als volgt verworpen:

«Overwegende dat de rechter in kort geding zich niet mengt in de bevoegdheden van de Uitvoerende Macht, wanneer hij, in een uitspraak bij voorraad in een geval dat hij spoedeisend acht, zich zoals ten deze bevoegd verklaart om, binnen de grenzen van zijn opdracht, aan de bestuurs- overheid maatregelen, inzonderheid verbodsmaatregelen, op te leggen die noodzakelijk zijn ter voorkoming of stop- zetting van een ogenschijnlijk foutieve aantasting door die overheid van de subjectieve rechten die de hoven en recht- banken moeten vrijwaren;

«Dat, behoudens het geval dat het optreden van de rech- ter in kort geding niet verenigbaar zou zijn met de wetten en beginselen houdende regeling van de bevoegdheid van de strafgerechten, wat ten deze niet het geval is, de omstandig- heid dat de ogenschijnlijk onrechtmatige handeling van de overheid afhangt van een strafvordering, geen beletsel kan zijn voor dat optreden, ook al is die handeling verricht ter uitvoering van een beslissing van een magistraat van het openbaar ministerie;

«Dat het arrest, door te beslissen dat de rechter in kort geding bevoegd was om uitspraak te doen over de vorder- ing van verweerder, de in het middel aangewezen bepalin- gen en beginsel niet schendt.»

(Voorzitter: de h. Mahillon — Raadsheer-rapporteur: de h. Kreit — Advocaat-generaal: de h. Velu — In de zaak: Procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Bergen t/ V. en Belgische Staat)

NOOT—Zie de conclusie van de advocaat-generaal Velu in *J.T.*, 1985, 697.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 17 mei 1985

Burgerlijke rechtspleging — Plaatsopneming — Ver- plichting voor de rechter die ze heeft verricht, zitting te nemen wanneer er uitspraak over wordt gedaan — Niet voorgeschreven op straffe van nietigheid — Ver- hindering — Vermoeden — Geen vaststelling vereist.

Bij tussenvonnis had de rechtbank een plaatsopneming bevolen en de rechter V. aangewezen om tot die maatregel over te gaan. Tegen het eindvonnis (Rb. Kortrijk, 3 april 1984) wordt schending van de artt. 779, 946 en 1014 Ger. W. aangevoerd, op grond dat de rechter V. geen zitting

nam toen het werd uitgesproken en niet vastgesteld wordt dat hij in de onmogelijkheid verkeerde zijn ambt uit te oefenen. Het middel faalt naar recht:

«Overwegende dat in de wet van 10 oktober 1967 het oorspronkelijk artikel 946, eerste en tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek luidde: 'De rechter die het getuigenverhoor heeft gehouden, moet op straffe van nietigheid, zitting nemen wanneer er uitspraak wordt gedaan over de uitslag van de getuigenissen. Hij kan daarvan alleen worden ontslagen, indien het hem op dat tijdstip volstrekt onmogelijk is zijn ambt uit te oefenen, hetgeen in voorkomend geval in het vonnis zal worden vastgesteld'; dat artikel 1014 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt: 'De artikelen 945, tweede en derde lid, en 946 zijn mede van toepassing op de plaatsopneming'; dat artikel 1014 ongewijzigd is gebleven; dat artikel 36 van de wet van 15 juli 1970 zonder enig voorbehoud artikel 946 heeft gewijzigd; dat het eerste lid van dat artikel 946 sedert de inwerkingtreding van die wet luidt: 'De rechter die het getuigenverhoor heeft gehouden, neemt zitting wanneer er uitspraak wordt gedaan over de uitslag van de getuigenissen, tenzij hij verhinderd is';

«Dat het oorspronkelijk artikel 946 van het Gerechtelijk Wetboek aldus opgeheven werd vanaf de inwerkingtreding van de nieuwe bepaling die de plaats van dat artikel heeft ingenomen; dat dit meteen ook geldt voor de verwijzing naar artikel 946 in artikel 1014 van het Gerechtelijk Wetboek;

«Overwegende dat de wetgever in 1967 een parallellisme nastreefde tussen getuigenverhoor en plaatsopneming en dit parallellisme niet verlaten werd in 1970;

«Dat, zo hij verhinderd is, de rechter die de plaatsopneming heeft verricht en de rechter die het getuigenverhoor heeft gehouden, geen zitting behoeven te nemen wanneer er uitspraak wordt gedaan over de uitslag van de plaatsopneming respectievelijk het getuigenverhoor;

«Overwegende dat, ingeval de rechter die de plaatsopneming heeft verricht geen zitting neemt wanneer over de uitslag van de plaatsopneming uitspraak wordt gedaan, vermoed wordt dat hij verhinderd is; dat de verhindering niet behoeft te worden vastgesteld.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Janssens — Advocaat-generaal: de h. D'Hoore — Advocaat: mr. Bützler — In de zaak: V. t/ V.)

NOOT—Vgl. Cass., 13 september 1974, *R. W.*, 1974-75, 659.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 17 mei 1985

Rechterlijke organisatie — Onverenigbaarheden — Bloed- of aanverwanten — Verbod zitting te nemen in een zelfde zaak — Geldt slechts binnen een zelfde hof of rechtbank.

Tegen het bestreden arrest (Hof Gent, 26 april 1984) wordt schending aangevoerd van art. 302 Ger. W., op grond dat in hoger beroep uitspraak heeft gedaan een raadsheer wiens broer in eerste aanleg zitting had genomen.

«Overwegende dat artikel 302 van het Gerechtelijk Wet-

boek handelt over echtgenoten, bloed- of aanverwanten tot en met de graad van oom en neef, die in het geval van vrijstelling bedoeld in artikel 301, samen van een zelfde hof of rechtbank deel uitmaken;

«Dat het middel faalt naar recht.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Janssens — Advocaat-generaal: de h. D'Hoore — Advocaaten: mrs. Van Ryn en Bayart — In de zaak: D. t/ L.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 13 juni 1985

Burgerlijke rechtspleging — Territoriale bevoegdheid — Verstek van de verweerder — Vermoeden ingesteld bij art. 630, derde lid, Ger. W. — Bevoegdheidsincident.

De vennootschap B. had de vennootschap P. in kort geding gedagvaard voor de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Luik. Na te hebben vastgesteld dat de vennootschap P. niet verscheen, voerde de voorzitter ambts-halve een middel aan dat voortkwam uit zijn onbevoegdheid ratione loci en verwees de zaak naar de Arrondissementsrechtbank te Luik. Het vonnis van 26 februari 1985 waarin deze rechtbank beslist dat zij niet rechtsgeldig geadieerd is door het middel van de voorzitter, wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat artikel 630, derde lid, van het Gerechtelijk Wetboek weliswaar bepaalt dat van de verweerder die niet verschijnt wordt vermoed dat hij de bevoegdheid afwijst van de rechter voor wie de zaak aanhangig is, maar dit vermoeden enkel bestaat in de in het eerste en tweede lid van dat artikel bedoelde gevallen;

«Overwegende echter dat de verweerder die niet verschijnt mogelijk niet in staat kan zijn geweest zijn verweermiddelen te doen gelden en dat derhalve de rechter, zelfs bij ontstentenis van een wettelijk vermoeden dat de verweerder ze betwist, zijn territoriale bevoegdheid moet nagaan;

«Dat, krachtens artikel 640, wanneer een rechter ambts-halve een middel dient aan te voeren dat uit zijn onbevoegdheid voortkomt, hij de verwijzing van de zaak naar de arrondissementsrechtbank gelast opdat over het middel wordt beslist;

«Overwegende dat de arrondissementsrechtbank, door te verklaren dat zij niet op geldige wijze geadieerd was door het middel van onbevoegdheid, op grond dat van de verweerder die niet verschijnt, krachtens artikel 630, derde lid, van het Gerechtelijk Wetboek, wordt vermoed dat hij de territoriale bevoegdheid afwijst van de rechter voor wie de zaak aanhangig is, zelfs wanneer de dwingende regels van de artikelen 627, 628 en 629 van dat wetboek niet van toepassing zijn, en dat derhalve de rechter voor wie de zaak aanhangig is zelf over zijn bevoegdheid uitspraak moet doen, artikel 630, derde lid, van het Gerechtelijk Wetboek, de enige wettelijke bepaling waarvan de schending wordt aangevoerd, schendt.»

(Voorzitter: de h. Mahillon — Raadsheer-rapporteur: mevr. Charlier — Advocaat-generaal: de h. Janssens de Bisthoven — In de zaak: Procureur-generaal bij het Hof

van Beroep te Luik in zake van P.V.B.A. B. t/ P.V.B.A. P.)

NOOT—Zie Fettweis, A., «Absens, si bonam causam habuit, vincet», *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1986, 121.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 13 juni 1985

Burgerlijke rechtspleging — Uitvoerend beslag op onroerend goed — Art. 1582 Ger. W. — Verkoopsvoorwaarden — Zwarigheden — Beslagene die uitstel vraagt — Geschil dat dan niet aan de beslagrechter kan worden voorgelegd.

Eiseres heeft uitvoerend beslag gelegd op een onroerend goed van verweerders. Toen eiseres in 1981 het daaraan voorafgaand bevel deed, maakten verweerders geen gebruik van de mogelijkheid om daartegen verzet te doen en met toepassing van art. 1334 Ger. W. uitstel van betaling als bedoeld in art. 1244 B.W. te vragen. Op 1 maart 1982 werden zij aangemaand om inzage te nemen van de verkoopsvoorwaarden. Tegen die voorwaarden brachten zij als geschil aan dat zij op het achterstallige bedrag van 158.843 fr. reeds 70.000 fr. hadden betaald en dat de maandelijkse termijnen regelmatig waren betaald. De bestreden beslissing (Rb. Bergen, beslagrechter, 19 mei 1983), die de schorsing beveelt van de verrichtingen die aan de veiling voorafgaan, wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat de in artikel 1582 van het Gerechtelijk Wetboek bedoelde geschillen enkel betrekking hebben op de verkoopsvoorwaarden zelf en dat de beslagrechter, in dat beperkte kader, geen andere bevoegdheid heeft dan geschillen over de verkoopsvoorwaarden te berechten;

«Overwegende dat artikel 1334 van hetzelfde wetboek aan de schuldenaar wiens goederen in beslag zijn genomen, de mogelijkheid geeft om zich te beklagen over rechtsmisbruik en om een aanvraag tot het verkrijgen van uitstel bedoeld in artikel 1244 van het Burgerlijk Wetboek te doen; dat een dergelijke aanvraag niet meer kan worden gedaan wanneer de schuldenaar, overeenkomstig artikel 1582 van het Gerechtelijk Wetboek, door de notaris die de verkoopsvoorwaarden heeft opgemaakt, is aangemaand om bij hem de geschillen over die verkoopsvoorwaarden aan te brengen; dat ze geen zwarigheid is die, in de staat waarin de rechtspleging zich bevindt, nog aan de beslissing van de beslagrechter kan worden voorgelegd;

«Overwegende dat het vonnis, dat in het kader van de bij dat artikel 1582 voorgeschreven procedure de schorsing beveelt van de verrichtingen die voorafgaan aan de veiling van de in beslag genomen goederen, en dat beslist dat de verweerders de enige hun geboden gelegenheid hebben aangegrepen om te protesteren tegen rechtsmisbruik, niet naar recht is verantwoord.»

(Voorzitter: de h. Mahillon — Raadsheer-rapporteur: de h. Kreit — Advocaat-generaal: de h. Velu — Advocaat: mr. De Gryse — In de zaak: N.V. S. t/ L. en M.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 19 september 1985

Burgerlijke rechtspleging — Verzet — Grieven —

Geen verplichting een reden van niet-verschijning op te geven.

«Overwegende dat naar luid van artikel 1047, vierde lid, van het Gerechtelijk Wetboek de akte van verzet, op straffe van nietigheid, de middelen van eiser in verzet bevat;

«Overwegende dat noch die wettelijke bepalingen, noch enige andere bepaling de eiser in verzet verplicht te zeggen waarom hij voor de rechter die het verstekvonnis heeft gewezen, niet is verschenen;

«Dat het bestreden vonnis (Vred. Virton, 16 april 1984), door het verzet niet ontvankelijk te verklaren op grond onder meer dat eiseres 'geen verklaring geeft voor haar niet-verschijning op de zitting betreffende het hoofdgeding', artikel 1047, vierde lid, van het Gerechtelijk Wetboek schendt.»

(Voorzitter: de h. Mahillon — Raadsheer-rapporteur: de h. Bosly — Advocaat-generaal: de h. Velu — Advocaat: mr. De Bruyn — In de zaak: H. t/ D.)

Hof van Cassatie (3e Kamer), 30 september 1985

Burgerlijke rechtspleging — Materiële bevoegdheid — Tussenkost — Samenhang.

Een partij vorderde van de Intercommunale Vereniging voor de Autosnelweg E3 betaling van 14.500 fr. als vergoeding van de schade veroorzaakt door een verkeersongeval. Een verzekeringsmaatschappij kwam vrijwillig tussen in het geding voor de vrederechter en vorderde als gesubrogeerde «verzekerder-eigen-schade» de veroordeling van voormelde Intercommunale tot betaling van 202.716 fr. In cassatie stelt de Intercommunale dat de geadieerde vrederechter *ratione summae* onbevoegd was om kennis te nemen van de eis in tussenkost. Dit middel wordt niet aangenomen:

«Overwegende dat het bestreden vonnis, op grond van de vorenvermelde gegevens, zonder schending van artikel 564 en van de overige in het middel vermelde artikelen van het Gerechtelijk Wetboek, wettig het beroepen vonnis bevestigt in zoverre dit de vordering van verweerster, ingesteld bij tussenkost, ontvankelijk verklaart; dat immers noch uit artikel 564 noch uit de overige aangevoerde artikelen van het Gerechtelijk Wetboek volgt dat een vordering die samenhangend is met een reeds aanhangige vordering, alleen dan door middel van tussenkost kan worden ingesteld indien zij behoort tot de volstreekte bevoegdheid van de rechtbank waarbij de zaak reeds aanhangig is.»

(Eerste voorzitter: de h. Châtel — Raadsheer-rapporteur: de h. Rauws — Advocaat-generaal: de h. Lenaerts — Advocaten: mrs. De Bruyne en Bützler — In de zaak: Intercommunale Vereniging voor de Autosnelweg E3 en Wegenfonds t/ A. en de N.V. D.V.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 4 oktober 1985

Burgerlijke rechtspleging — Berechting van een zaak — Motivering van vonnissen — Hoger beroep — Conclusie in eerste aanleg.

Het Hof van Beroep te Antwerpen was in zijn arrest van 28 mei 1984 van oordeel dat het er niet toe gehouden was de conclusie van een partij voor de eerste rechter te beantwoorden, indien die niet *expressis verbis* in de conclusie in hoger beroep werd herhaald en herverwoord. Eiser verwees nochtans in zijn akte van hoger beroep naar de middelen in zijn conclusie voor de eerste rechter genomen. Het arrest wordt vernietigd:

«Overwegende dat artikel 97 van de Grondwet de appelrechter verplicht om, wanneer een partij in haar akte van hoger beroep verklaart haar voor de eerste rechter genomen conclusie opnieuw te nemen en zij voor de appelrechter verschijnt, deze conclusie te beantwoorden; dat daartoe niet vereist is dat de partij die conclusie 'herverwoordt'; dat het arrest derhalve, door te beslissen dat het hof van beroep niet gehouden is de voor de eerste rechter genomen conclusies te beantwoorden 'indien deze niet *expressis verbis* — met eventuele diverse onderdelen — in de (appelconclusie) worden herhaald en herverwoord, artikel 97 van de Grondwet schendt.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Caenepeel — Advocaat-generaal: de h. D'Hoore — Advocaten: mrs. Bayart en Bützler — In de zaak: P.V.B.A. G. t/ S.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 10 oktober 1985

Erfrecht — Voorrecht van boedelbeschrijving — Nalatigheden of onjuistheden — Verval van voorrecht slechts als de erfgenaam willens en wetens en te kwader trouw heeft gehandeld.

Het bestreden arrest (Hof Luik, 28 juni 1984) wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat de nalatigheden of onjuistheden in de boedelbeschrijving die een erfgenaam, die onder voorrecht aanvaardt, heeft doen opmaken, slechts tot verval van het voorrecht van boedelbeschrijving leiden als zij willens en wetens en te kader trouw gebeuren;

«Overwegende dat uit geen enkele overweging van het arrest blijkt dat eiser willens en wetens en te kwader trouw heeft gehandeld;

«Dat het hof van beroep, door te beslissen dat eiser als een gewone erfgenaam dient te worden behandeld, op grond dat, aan de hand van de gegevens die hij vermeldt, 'niet kan worden gesteld dat de boedelbeschrijving getrouw en nauwkeurig is', zijn beslissing niet naar recht verantwoordt.»

(Voorzitter: de h. Bosly — Raadsheer-rapporteur: mevr. Charlier — Advocaat-generaal: de h. Velu — Advocaten: mrs. Kirkpatrick en De Bruyn — In de zaak: G. t/ N.V. O.)

Hof van Cassatie (2e Kamer), 16 oktober 1985

Burgerlijke rechtspleging — Samenstelling van het rechtcollege — Strafzaken — Na een eerste behandeling van de zaak verklaart de anders samengestelde rechtbank de zaak opnieuw te behandelen — Geen verklaring van de partijen dat zij hun vroegere conclusies opnieuw nemen — Vroegere conclusies zonder waarde.

De voorziening van eiser B. is gericht tegen een vonnis van 22 januari 1985 van de Correctionele Rechtbank te Bergen, dat gewezen is in de volgende omstandigheden. Op 24 april 1984 was de rechtbank samengesteld uit de rechters X, Y en Z; de zaak werd behandeld en door eiser en verweerder werden conclusies neergelegd. Bij vonnis van 29 mei 1984 werd de heropening van het debat bevolen. Op de terechtzitting van 4 december 1984, waarop het debat werd heropend, was de rechtbank samengesteld uit de rechters X, Y en W. De rechtbank verklaarde de zaak in haar geheel te hervatten en behandelde ze op 4 en 11 december 1984. Het bestreden vonnis werd door de rechters X, Y en W gewezen.

In het middel van eiser wordt beweerd dat de zaak niet in haar geheel opnieuw werd behandeld door de anders samengestelde rechtbank, omdat niet blijkt dat de conclusies die op 24 april 1984, vóór het vonnis tot heropening van het debat, waren neergelegd, opnieuw werden genomen, zodat niet is aangetoond dat de anders samengestelde rechtbank het debat volledig heeft hervat. Eiser leidt daaruit af dat art. 779, eerste lid, Ger. W. is geschonden. Het middel wordt als volgt verworpen:

«Overwegende dat artikel 779, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek in de regel niet vereist dat een vonnis, dat na een beslissing alvorens recht te doen wordt gewezen in één en dezelfde zaak, wordt uitgesproken door dezelfde rechters als degenen die tijdens de debatten vóór het vonnis alvorens recht te doen of bij de uitspraak daarvan zitting hebben gehad; dat die regel evenwel niet geldt na een vonnis waarbij enkel de heropening van de debatten wordt bevolen over een welbepaald onderwerp zoals ten deze het geval is; dat het in dit geval gaat om de voortzetting van de vroegere debatten over het door de rechter vastgestelde onderwerp;

«Dat wanneer, in dit tweede geval, het rechtcollege niet is samengesteld uit dezelfde rechters als degenen die de vroegere zittingen hebben bijgewoond, het vonnis door het anders samengestelde rechtcollege alleen dan regelmatig kan worden gewezen wanneer de debatten voor dat rechtcollege in hun geheel zijn hervat;

«Overwegende dat het bestreden vonnis en het procesverbaal van de terechtzitting van 4 december 1984 vermelden dat de correctionele rechtbank in haar nieuwe samenstelling de behandeling van de zaak 'in haar geheel' heeft hervat op die terechtzitting; dat die authentieke akten bewijs opleveren van de vermeldingen die ze bevatten;

«Overwegende dat, wanneer een rechtcollege in een andere samenstelling beslist de behandeling van de zaak ab initio te hervatten, de partijen, zo ze dat dienstig oordelen, de conclusies die ze vóór de eerste rechter hadden genomen, opnieuw moeten neerleggen of eventueel andere conclusies moeten nemen; dat, zo de partijen niet uitdrukkelijk hun conclusies hernemen, de conclusies die vroeger voor andere magistraten werden neergelegd geen enkele waarde hebben voor de rechters die uitspraak doen na de behandeling van de zaak volledig te hebben hervat;

«Dat bijgevolg het bestreden vonnis is gewezen door rechters die alle zittingen hebben bijgewoond.»

(Voorzitter: de h. Screvens — Raadsheer-rapporteur: de h. Resteau — Advocaat-generaal: de h. Velu — Advocaten: mrs. Gérard en Simont — In de zaak: B. t/ H.)

WETGEVING

DIENTSPICHT EN HUWELIJK

1. Artikel 99 van de bij koninklijk besluit van 30 april 1962 gecoördineerde dienstplichtwetten bepaalde dat «vanaf de leeftijd van 17 jaar tot die van volle 45, niemand in het huwelijk mag treden tenzij hij een getuigschrift overlegt waaruit blijkt dat hij aan de dienstplichtwetten heeft voldaan».

De bepalingen inzake dienstplicht vormden een verbiedend, maar geen vernietigend beletsel. Wie de ambtenaar van de burgerlijke stand had verschalkt en bekomen had dat het huwelijk werd voltrokken zonder overlegging van het bedoelde getuigschrift was rechtsgeldig gehuwd. Artikel 99 was in feite een administratief voorschrift dat alleen de ambtenaar van de burgerlijke stand aanbelangde.

2. De wetgever hoopte door middel van dit huwelijksbeletsel de personen te kunnen opsporen die op de militielijsten dienden te worden opgenomen en die verzuimd hadden hun toestand te regulariseren.

In de praktijk ging het meestal om personen die wegens hun vast verblijf in het buitenland bij de onderscheiden volkstellingen niet meer waren opgenomen in de bevolkingsregisters. Bij hun eventuele terugkeer werd dan meestal vastgesteld dat ze reeds in het buitenland gehuwd waren zonder dat ooit de overlegging van bedoeld militiegetuigschrift werd gevorderd.

3. Deze controle op de naleving van de militiewetten door middel van een huwelijksverbod was wellicht uniek in de wereld ... maar het originele huwelijksbeletsel had het nadeel in te druisen tegen een van de meest elementaire natuurrechten. Zelfs de zwaarste misdadigers van gemeen recht, de verstokte recidivisten of de onverbeterlijke gruweldaders wordt niet het recht ontzegd een huwelijk te sluiten.

Ten einde te voorkomen dat België eens te meer voor het Europese Hof voor de Rechten van de Mens wordt aangeklaagd, heeft volksvertegenwoordiger E. Desutter op 7 januari 1986 een wetsvoorstel ingediend om artikel 99 van het bovenvermelde koninklijk besluit op te heffen (*Parl. St.*, Kamer, 1985-86, nr. 205/1).

4. Als het huwelijksbeletsel niet meer bestaat, heeft de sanctie ten aanzien van de ambtenaar van de burgerlijke stand die een huwelijksafkondiging doet of een huwelijk voltrekt zonder het bewijs te vorderen dat de aanstaande echtgenoot aan de dienstplichtwetten heeft voldaan geen bestaansreden meer. De minister van Binnenlandse Zaken heeft dan ook terecht voorgesteld het laatste lid van artikel 264 van het Strafwetboek op te heffen (*Parl. St.*, Kamer, 1985-86, nr. 205/2).

Noch de opheffing van artikel 99 van de bij koninklijk besluit van 30 april 1962 gecoördineerde dienstplichtwetten, noch deze van artikel 264, laatste lid, van het Strafwetboek hebben aanleiding gegeven tot enige discussie in het Parlement.

5. Het eerste lid van artikel 99 van de gecoördineerde dienstplichtwetten dat bepaalde dat de militairen in actieve dienst de machtiging van de minister van Landsverdediging dienden te verkrijgen om in het huwelijk te treden werd

reeds eerder, door artikel 49, § 1, 18°, van de wet van 14 januari 1975 houdende het tuchtreglement van de Krijgsmacht opgeheven.

6. De wet van 19 juni 1986 tot opheffing van artikel 99 van de bij het koninklijk besluit van 30 april 1962 gecoördineerde dienstplichtwetten en van artikel 264, laatste lid, van het Strafwetboek werd gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 8 augustus 1986 (*B.S.*, 1986, 11025). Wie de parlementaire werkzaamheden van nabij volgt kan slechts blij verrast zijn door de efficiënte, deskundige en doortastende behandeling van het wetsvoorstel.

A. Vandeplas

KANTTEKENINGEN

Verlengde minderjarigheid en medisch geheim

De wet van 29 juni 1973 (Belgisch Staatsblad van 3 juli 1973) tot invoering van de staat van verlengde minderjarigheid houdt een belangrijke juridische lacune in. Het gaat hier niet zozeer om artikel 487bis B.W. betreffende de minderjarigen, dat tot geen bepaalde moeilijkheden aanleiding geeft. Het knelpunt betreft artikel 487ter, tweede en derde lid:

«Voor een meerderjarige wordt de staat van verlengde minderjarigheid bij de rechtbank van eerste aanleg van zijn woon- of verblijfplaats aangevraagd bij een verzoekschrift ondertekend door enig bloedverwant, door de voogd van de onbekwaamverklaarde meerderjarige of door de procureur des Konings.

«Bij het verzoekschrift wordt een geneeskundig attest van niet meer dan vijftien dagen gevoegd, dat de geestelijke onvolwaardigheid beschrijft.»

De vraag rijst aan welke persoon het bewuste geneeskundig attest mag of moet worden afgeleverd. Immers, de Code van Geneeskundige Plichtenleer, opgesteld door de Nationale Raad van de Orde van de Geneesheren (1975), artikelen 55 tot en met 70, is inderdaad formeel en imperatief:

— Art. 55: «Het beroepsgeheim dat de geneesheer moet bewaren, is van openbare orde ...»

— Art. 57: «Het beroepsgeheim omvat alles wat de geneesheer heeft gezien, gehoord, vernomen, vastgesteld, ontdekt of opgevangen tijdens of bij gelegenheid van de uitoefening van zijn beroep.»

— Art. 64: «De verklaring van een zieke ontheft de geneesheer niet van zijn verplichting ...»

De artikelen 58 tot en met 62 vermelden de gevallen waarin de geneesheer het recht heeft, in beperkte mate althans, van die richtlijnen af te wijken. Maar nergens wordt er vermeld dat hij een getuigschrift mag overhandigen aan een niet door de Code — of door de wet — bepaald persoon.

Welnu, wie is het, die zulk een getuigschrift verlangt? De betrokkene zelf voorzeker niet. Het is onvoorstelbaar dat een persoon, die vooralsnog over al zijn rechten beschikt,

de wens zou uitdrukken om onmondig te worden verklaard!

Het is dus iemand anders, gewoonlijk een naast familielid, die het verzoek indient. Het is wel waar dat zulks in 't algemeen geen problemen stelt. Het is immers in het belang van betrokkene zelf dat de bewuste maatregel wordt getroffen.

Maar het kan gebeuren dat die maatregel door anderen wordt betwist en bestreden. Onnodig te zeggen dat het hoofdzakelijk om geldelijke motieven gaat. En als het om geld gaat, deinzin mensen voor niets terug. Zij kunnen de opgetreden geneesheer aanklagen uit hoofde van schending van het beroepsgeheim. En dan zit die geneesheer in de klem: hij zal onvermijdelijk door de Orde ter verantwoording opgeroepen worden.

O.i. bestaat er slechts één oplossing: het aanstellen van een deskundige die, door de rechtbank benoemd, geen vertrouwensrelatie met betrokkene hoeft te hebben en zodoende geen valstrik te vrezen heeft. Anders moet de wet aangepast worden.

Dr. Julien Sévery

BALIE

In memoriam

STAFHOUDER MR. HUBERT SEGERS

Rede uitgesproken door stafhouder Fred Erdman bij de begrafenisplechtigheid op 9 juli 1986

Met verstomming en ongeloof werd de droeve mare snel verspreid. Stafhouder Hubert Segers, weggerukt uit ons midden, in deze eerste vakantiedagen, waar rust en ontspanning de stress van het dagelijkse advocatenleven moesten wegvegen.

Degenen, die kort voordien nog met hem gesproken hadden, met hem gewerkt hadden, meenden vooreerst een nare droom te beleven.

Plots, onverwacht, in tegenstelling met de rustige stap, de bedaardheid, het overwogen stellen van daden, werd de eigen zelfzekerheid verrast.

Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem Iudicium.

Mevrouw,
Geachte Familie,

Het onmetelijke verlies, dat U lijdt, wordt schrijnend door de balie ervaren, wanneer een man met die hoedanigheden, die zoveel gegeven heeft en nog zo veel te geven had, verdwijnt, neergeveld door het onverbidde lot.

Opgevoed in een geest van sociale rechtvaardigheid, na schitterende studies, kwam hij tot de balie, opgeleid door stafhouder Ooms in die waarden, die de grondslag van het beroep vormen; ondanks de enorme eerbied voor zijn patroon, bracht hij door zijn eigenheid, zijn encyclopedische

kennis en zijn zin voor humor zijn onbegrensde belangstelling, gaande van een banale sportgebeurtenis over wiskundige problemen en historische gegevens naar de meest filosofische problemen, zijn eigen karakteristieken aan in zijn vorming.

Indien Giraudoux het recht als de machtigste school van de verbeelding heeft beschreven, dan werd door stafhouder Segers het recht benaderd als vooreerst een menselijke wetenschap: de mens waarderen, de mens beoordelen, de mens verdedigen!

Aan de balie bekend voor de kalme bezadigdheid en tegelijk de wiskundige demonstratie van de juridische kennis, die overtuiging gaf aan de betoogtrant van zijn pleidooien.

Als vanzelfsprekend werd deze schitterende advocaat geroepen tot het voorzitterschap van de Vlaamse Conferentie, en als een normale evolutie, na herhaaldelijk verkozen te zijn als lid van de raad van de Orde, werd hem de taak van stafhouder toevertrouwd: onwrikbaar voor essentiële waarden, toegevend en begripvend voor menselijk falen; wars van roem en eer en lofbetuigingen, verwierf hij een aristocratie van het gezag door wijs oordeel.

Ontegensprekelijk beleefde hij zijn geloof, maar sloot niemand uit in een brede verdraagzaamheid; met diepe eerbied voor iedere mening wist hij een sfeer van wederzijds begrip te waarborgen.

Beheerst in zijn uitlatingen, met gewikte woorden die steeds nauw omlinnde gedachten moesten weergeven, werden gevoelens, zelfs trouwe vriendschap, niet zozeer veruitlijkt als verwoord en vertaald in daden: steeds bereid de anderen te aanhoren, werd hij als vanzelfsprekend een vertrouwensman-raadsman in de volle zin van het woord.

De man die voor alle confraters de waarborg van ons deontologisch denken werd, de vertaler van de gedragslijn van de advocaat, schetste zelf zijn benadering van dit beroep als voorzitter van de Conferentie met de volgende woorden:

«De verhoogde techniciteit en rationalisatie van ons beroep, de drang naar grotere produktiviteit door associatie, door specialisatie en zelfs door het verhoopte gebruik van een nuttige computerdocumentatie zullen het vertrouwde beeld van de advocaat: pleiter en raadsman, doen vervagen. Het moderne streven naar efficiëntie in steeds technischer wordende arbeid zal ieder van ons voor de opgave stellen datgene te verdedigen en te redden wat het leven menselijk maakt: persoonlijke vrijheid, cultuur, fantasie, ontspanning en de heerlijke economische nutteloze uren voor gezin en vrienden. Vooral in onze vrije tijd zullen we die waarden moeten terugvinden. Ik vrees soms dat wij advocaten in de samenleving van morgen de laatsten zullen zijn, die behept zijn met het vreemde idee dat het volstrekt noodzakelijk is te werken van 's morgens tot 's avonds laat, op weekdays, zaterdag en zondag.»

Hoe treffend de samenvatting van zijn eigen leven, hoe typerend de facetten die hij zowel aan het beroepsleven als aan zijn familieleven gegeven heeft; hoe leerzaam, komende van hem, die generaties medewerkers en stagiairs opgeleid heeft.

Een wijs man, die hoewel doordrongen van het beroep dat hij zo graag beoefende, de relativiteit ervan situeerde in de waarden die voor hem evenveel, zo niet meer, belang hebben.

Consequent in zijn eigenheid, maar strijdend voor zijn persoonlijke vrijheid in alles wat hem meegegeven werd of opgedrongen werd; een zin voor cultuur die de enge grenzen van beperktheid verre overtroffen; in alle ernst getuigend van fantasie en humor, open voor vernieuwing, maar modernismen zonder grondslag en enkel bedoeld als constatacie zonder meer verwerpend.

Bekommerd om de zijnen in een sfeer van zachtheid en vreugde, die voor hem die «heerlijke economisch nutteloze uren» vulden in de familiekring; dan soms wandelend, de handen op de rug, de ogen ietwat dichtgeknepen, het lichte sigaartje in de mond, maar steeds denkend: een menselijke geest die enkel tot rust kwam in weloverwogen, doordachte benadering.

Wie kan de zorgvuldig, tijdens een korte wandeling, voorbereide improvisaties vergeten, voorzeker het werk van een gedisciplineerd intellect, dat goed geordend had, vooraf, wat gezegd moest worden en mocht worden, en daarvoor dan ook, op het ogenblik zelf, de vorm vond op het rijke klankbord dat hij op zulke ogenblikken kon bespelen.

Diep gehecht aan zijn familie, vertrouwde hij niet gemakkelijk aan derden zijn persoonlijke gevoelens, maar mocht een ieder een diepe bewondering voor wijlen zijn ouders, een grote liefde voor echtgenote en kinderen ervaren; bekommerd om de jeugd, smaakte hij het geluk zijn kinderen zelf aan de balie te mogen ontvangen en op te leiden.

Nu hij is neergeveld op een ogenblik, waarin hij zijn volle rijpheid had bereikt, zal de leemte, die hij in de schoot van de balie achterlaat, nog sterker worden gevoeld, wanneer nu niet meer op zijn wijze raad een beroep kan worden gedaan.

Mevrouw,
Geachte Familie,
Vrienden en Confraters,

Verrast en onvoorbereid werd hij uit ons midden weggerukt en zou zijn ingeboren bescheidenheid mij waarschijnlijk hebben belet dit eresaluut te brengen aan deze grote stafhouder, de uitmuntende confrater, de lieve echtgenoot en toegewijde vader, de vriend.

En indien volgens de dichter «Vriendschap ogen geeft aan de afstand en een stem aan de stilte», dan is de leemte onmetelijk, de smart zwaar te dragen, maar zal zijn stem zelfs in de stilte nog weerklink vinden in ons hart.

Mijnheer de Stafhouder Hubert Segers,
Mijn confrater en vriend,
rust in vrede.

BOEKEN

F.T. OLDENHUIS, *Aansprakelijkheid voor onrechtmatige daden van anderen. Een onderzoek naar de kwalitatieve aansprakelijkheid volgens Nieuw Burgerlijk Wetboek in rechtsvergelijkend perspectief*, Deventer, Kluwer, 1985, 198 p.

F.T. OLDENHUIS, *Onrechtmatige daad: aansprakelijkheid voor personen*, Serie Monografieën Nieuw BW, nr. 46, Deventer, Kluwer, 1985, 98 p.

Het enige inhoudelijke verschil tussen deze twee boeken is dat in het eerste ook twee opstellen zijn opgenomen die ingaan op de

rechtshistorische en rechtsvergelijkende aspecten van de buitencontractuele aansprakelijkheid voor andermans daad. Daar deze gegevens ook beknopt in het gemeenschappelijke deel zijn weergegeven, wordt het onbegrijpelijk waarom auteur en uitgever twee boeken onder verschillende titels hebben gepubliceerd die grotendeels dezelfde lading dekken. Bovendien heeft het eerste boek door de twee toegevoegde opstellen een wat bizarre structuur gekregen. Hoe dan ook, potentiële kopers kan de raad worden gegeven slechts één van deze twee werken aan te schaffen.

Inhoudelijk kan deze studie omschreven worden als een voortreffelijke commentaar op de regeling van de kwalitatieve aansprakelijkheid voor personen in de artikelen 6.3.2.1-4 Ontwerp Nieuw Nederlands Burgerlijk Wetboek (hierna: Ontwerp) en dit in rechtshistorisch en rechtsvergelijkend perspectief.

In het eerste hoofdstuk wordt het begrip kwalitatieve aansprakelijkheid — in ons land wordt meer gesproken over risico-aansprakelijkheid of objectieve aansprakelijkheid — kort toegelicht. Voorts komen o.m. de historische ontwikkeling van de kwalitatieve aansprakelijkheid, de invloed van de toename van aansprakelijkheidsverzekeringen en de roep om beperking van het verhaalsrecht van verzekeraars zeer summier aan bod.

Het tweede hoofdstuk is gewijd aan de *aansprakelijkheid van ouders/voogden voor hun minderjarige kinderen*. Na enkele historische en rechtsvergelijkende notities, verstrekt de auteur ook wat gegevens i.v.m. de verzekeringsdichtheid — het gaat om de zgn. «familiale» verzekeringspolissen — in enkele Westeuropese landen: Nederland 80 à 90%, West-Duitsland 60%, Frankrijk 60 à 65%, België 55%. Jammer genoeg vermeldt de auteur de bron van die cijfers niet. Artikel 6.3.2.1. Ontwerp kiest voor een risicoaansprakelijkheid van de ouders/voogd voor schade veroorzaakt door hun kinderen die de leeftijd van veertien jaar niet hebben bereikt. Zelf kunnen deze kinderen niet aansprakelijk worden gesteld; de ouders beschikken ook niet over een regresvordering tegen hen. Door hantering van slechts één formeel criterium — uitoefening van de ouderlijke macht — staat voor het slachtoffer duidelijk vast tot wie hij zijn schadevordering moet richten. Deze regeling houdt in dat de aansprakelijkheid van de ouders zich ook uitstrekt tot hun kinderen die min of meer permanent onder toezicht van anderen staan (scholen, internaten, ziekenhuizen, verpleeginrichtingen, enz.). Ongetwijfeld verleent deze regeling zowel de slachtoffers als de kinderen de gewenste bescherming. Men kan zich echter afvragen waarom deze zware risico-aansprakelijkheid van de ouders niet gepaard gaat met de invoering van een wettelijke verplichting tot het afsluiten van een aansprakelijkheidsverzekering. Oldenhuis gaat op deze vraag niet in, daar de ontwerpers van het Nieuw Nederlands Wetboek zo'n verplichting afwijzen, een argument dat op zichzelf op een buitenlander niet zoveel indruk maakt.

Ingevolgeder is de nieuwe aansprakelijkheidsregeling in Nederland voor schade veroorzaakt door onrechtmatige gedragingen van kinderen van veertien tot zestien jaar. Op de ouders rust hier — zoals bij ons (art. 1384, tweede lid, B.W.) — een weerlegbaar foutvermoeden (art. 6.3.2.1, lid 2 Ontwerp). Dit foutvermoeden betreft in Nederland echter uitsluitend verzuim in toezicht; opvoedingsfouten vallen daar buiten. In tegenstelling tot de kinderen tot veertien jaar, zijn de veertien- en vijftienjarigen ook persoonlijk aansprakelijk voor de door hen onrechtmatig aan derden berokkende schade. Hantering door de rechter van het matigingsrecht (art. 6.9.12a Ontwerp) kan ertoe leiden dat te hoge claims, die op het kind zouden worden gelegd, tot een aanvaardbaar niveau worden teruggebracht. Interessant is dat Oldenhuis uit familierechtelijke wetsbepalingen afleidt dat de ouders t.o.v. hun kind verplicht zijn voor dat kind een aansprakelijkheidsverzekering af te sluiten, en bij ontbreken daaraan het kind dus verhaal heeft op zijn nalatige ouders. Hoewel deze visie de steun heeft van H.C.F. Schoordijk (*W.P.N.R.*, 1986, nr. 5784, p. 340), durf ik toch enigszins te betwijfelen of deze opvatting de overhand zal krijgen. Immers, het resultaat zou zijn dat ook hier de uiteindelijke aansprakelijkheid steeds op één of beide ouders rust. De vraag rijst dan onmiddellijk waarom er een verschillende wettelijke aansprakelijkheidsregeling moest worden gemaakt voor kinderen van minder dan veertien jaar enerzijds en voor de veertien- en vijftienjarigen anderzijds (aangezien de schadelast in beide gevallen in laatste instantie toch gelegd wordt op de al dan niet verzekerde ouders). Mochten Oldenhuis en Schoordijk geen gelijk krijgen, dan kan het weerlegbaar karakter van het foutvermoeden ten laste van de ouders de kansen op schadeloosstelling van het slachtoffer sterk verminderen, daar kinderen

van veertien tot zestien jaar meestal onvermogen zijn. Het is trouwens bevreemdend voor een buitenlander waarom Oldenhuis niet ingaat op de vraag waarom de Nederlandse wetgever de scheidslijn legt op veertien jaar. Heeft dat te maken met het type schadeveroorzakende gedragingen — bij zeer jonge kinderen concentreert de aansprakelijkheidsproblematiek zich rondom verkeersongelukken en spelletjes, bij de categorie 14-16 jarigen rond min of meer ernstige vormen van jeugdcriminaliteit —, met de verzekeringsmogelijkheden, met de «rijpheid» van betrokkenen, met de controle-mogelijkheden van de ouders op pubers of met andere omstandigheden? Vanuit Belgisch en Frans standpunt is het ook een leemte dat niet onderzocht wordt waarom het weerlegbaar foutvermoeden van art. 6.3.2.1, lid 2, Ontwerp hier alleen op de ouders rust en niet op anderen die toezicht uitoefenen op deze jongeren. Ik denk hier aan scholen, internaten, jeugdehuizen, vakantiekampen, enz. Interessant is de stelling van Oldenhuis dat bij niet-weerlegging van het foutvermoeden ten laste van één der ouders, de weerlegging van het foutvermoeden door de andere ouder geen gevolg kan hebben, daar de ouderlijke macht door de ouders *gezamenlijk* wordt uitgeoefend en het hier om een huishoudelijke schuld gaat die volgens de regels van het Nederlands huwelijksvermogensrecht een hoofdelijk karakter bezit (art. 85 Boek 1 N.B.W.).

Ten slotte is er de aansprakelijkheid van de ouder/voogd voor minderjarige kinderen van zestien jaar en ouder. Voor deze categorie minderjarigen schaft het Nederlands ontwerp het foutvermoeden ten laste van de ouders zonder meer af. De gelaedeerde die de ouder of voogd niettemin aansprakelijk wil stellen, zal dus de fout in opvoeding of in toezicht van de vader en/of moeder dienen te bewijzen. In dat verband verdedigt Oldenhuis de stelling dat in het geval de minderjarige onverzekerd met een auto of brommer rondtoert en door zijn schuld een ongeval veroorzaakt, de ouders die welbewust nagelaten hebben voor die verzekering te zorgen, onder omstandigheden — m.n. wanneer de benadeelde van de minderjarige geen schadevergoeding kan ontvangen — voor die schade aansprakelijk gesteld kunnen worden (zie wat ons recht betreft Hamelink, P., «Over de ouderlijke aansprakelijkheid», *De Verz.*, 1978, 370 e.v.). Ook hier meent Oldenhuis dat de aansprakelijkgestelde minderjarige in de regel regres kan uitoefenen op zijn ouders die nagelaten hebben een aansprakelijkheidsverzekering voor hem af te sluiten. Mocht deze visie niet aanvaard worden, dan rijst ook hier de vraag of deze regeling het slachtoffer voldoende bescherming biedt, daar het merendeel van de hier bedoelde minderjarigen nog niet over een volwaardig eigen inkomen beschikken. Ik kom dan ook tot het besluit dat de nieuwe Nederlandse aansprakelijkheidsregeling voor schade veroorzaakt door kinderen beneden de veertien jaar nog slechts verbeterd kan worden door de invoering van een verplichte aansprakelijkheidsverzekering, maar dat de regeling voor schade veroorzaakt door oudere minderjarigen ofwelodeloos ingewikkeld is — in de hypothese dat de visie van Oldenhuis aanvaard wordt — ofwel soms onvoldoende bescherming biedt aan het onschuldige slachtoffer, m.n. in het geval dat de minderjarige niet verzekerd is (cf. Kruithof, R., «Aansprakelijkheid voor andermans daad, Kritische bedenkingen bij enkele ontwikkelingen», *R.W.*, 1978-79, 1408-1409).

Het derde hoofdstuk is gewijd aan wat in ons land de *aansprakelijkheid van meesters en aanstellers voor de onrechtmatige daden van hun dienstboden en aangestelden* wordt genoemd. In de historische en rechtsvergelijkende uiteenzetting van Oldenhuis over deze problematiek valt op dat het onweerlegbare foutvermoeden of de risico-regel van art. 1384, derde en vijfde lid, B.W. in deze materie niet op een lange traditie steunt en dat de juridische grondslag van deze regeling niet helemaal duidelijk is. Schrijver toont aan dat die grondslag van de *culpa in eligendo* naar de risico-aansprakelijkheid is verlegd. Het gevolg is dat de oorspronkelijke eis dat de meester of aansteller de dienstbode of aangestelde vrij moet hebben gekozen, thans moet wijken voor de band van ondergeschiktheid. En wat deze ondergeschiktheid betreft, wordt in Frankrijk en in ons land nu eens een feitelijke ondergeschiktheid geëist, dan weer een geformaliseerde ondergeschiktheid («voor andermans rekening» optreden of «in andermans dienst» staan). In art. 6.3.2.2 van het Nederlands Ontwerp wordt ter zake een risico-aansprakelijkheid in het leven geroepen, een regeling waarin het begrip «zeggenschap» centraal staat. Dit begrip dient volgens Oldenhuis ruim te worden geïnterpreteerd: «Ik acht reeds formele zeggenschap — waarbij de zeggenschap niet verder gaat dan aanstellings- en ontslagbevoegdheid — voldoende aanknopingspunt voor toe-

passing van art. 6.3.2.2. Daarnaast — en dat sluit aan bij de bestaande rechtspraak — kan zeggenschap bestaan op grond van feitelijke ondergeschiktheid» (p. 163). Deze interessante visie heeft in geval van uitleen van personeel tot gevolg dat niet alleen de formele werkgever steeds aansprakelijk zal zijn voor de onrechtmatige daden van zijn arbeider of bediende, maar dat ook de persoon aan wie het personeelslid werd uitgeleend tot vergoeding van de door die werkkraacht foutief veroorzaakte schade gehouden is, zo er tussen hen feitelijke ondergeschiktheid bestaat. Oldenhuis acht dan ook met betrekking tot terbeschikkingstelling van personeel aan derden cumulatieve aansprakelijkheid veeleer regel dan uitzondering (cf. Fagnart, J.-L., «Problèmes de responsabilité au cas de faute commise par un préposé mis à la disposition d'un tiers», *R.C.J.B.*, 1980, 315 e.v.).

Oldenhuis wijst op de belangrijke implicaties van deze visie op schadegevallen die zich in een ziekenhuis kunnen voordoen. Patiënten die ziekenhuizen betreden, worden ruwweg met twee contractstypen geconfronteerd: het «all-in»-contract (zgn. «gesloten» ziekenhuizen) en het «arts-out»-contract (zgn. «open»-ziekenhuizen). Bij het «all-in»-contract sluit de patiënt een overeenkomst met het ziekenhuis, die zowel de medische ingreep als de verzorging en verpleging omvat. Bij het «arts-out»-contract wordt wat betreft de te verrichten medische ingreep een afzonderlijke overeenkomst met de behandelende geneesheer gesloten. De geneesheer maakt in dat geval gebruik van het ziekenhuispersoneel, dat door het ziekenhuis aan hem ter beschikking wordt gesteld. Wie is in dit laatste geval aansprakelijk als aansteller, wanneer bv. door een fout van een operatiezuster een patiënt schade lijdt? Volgens bovengenoemde regel behoort de formele werkgever van de operatiezuster — de inrichtende macht van het ziekenhuis — aansprakelijk te blijven zolang de dienstbetrekking voortduurt. Worden de werkzaamheden van de operatiezuster feitelijk op aanwijzingen van de inlener — *in casu* de chirurg — verricht en kan gezegd worden dat dit (mede) ten behoeve van deze laatste geschiedt, dan is tevens de inlener als aansteller aansprakelijk. Wat de onderlinge bijdrageverplichting van de twee aanstellers betreft, deze wordt in Nederland geregeld door art. 6.1.9.8 Ontwerp. Degene die feitelijk de aanwijzingen gaf, zal als degene die het meest tot de ontstane schade heeft bijgedragen (art. 6.19.6 Ontwerp), beschouwd moeten worden. Voorwaar een regeling die voor de patiënt grote voordelen biedt, daar deze vaak geconfronteerd wordt met een ondoorzichtige structuur van de ziekenhuisorganisatie, m.n. kan deze dikwijls niet duidelijk vaststellen of er al dan niet sprake is van uitleen van personeel met de daaraan verbonden rechtsgevolgen. De patiënt kan er zich immers toe beperken de werkgever van de operatiezuster in rechte aan te spreken. In dit verband is ook belangrijk dat het volgens Oldenhuis voldoende is dat het slachtoffer bewijst dat een aangestelde de fout heeft begaan. Niet is vereist dat de identiteit van die ondergeschikte vaststaat. Dit zijn allemaal uiterst interessante stellingen waarvan de aanvaarding ook bij ons veel netelige problemen zou oplossen.

Minder perspectieven biedt het nieuwe Nederlandse recht i.v.m. de *bediening* waartoe de aangestelde wordt gebruikt. Hoofregel is in art. 6.3.2.2 Ontwerp dat de aansteller aansprakelijk is, indien «de kans op de fout door de opdracht tot het verrichten van deze taak is vergroot». Het is een criterium waarmee de rechter alle kanten uit kan.

Het *regresrecht* van de aansteller tegen de aangestelde wordt door art. 6.3.2.2, lid 3, Ontwerp uitgesloten tenzij «de schade een gevolg is van zijn opzet of bewuste roekeloosheid of, mede gelet op de aard van de verhouding, uit de omstandigheden van het geval anders voortvloeit». Deze regeling gaat nog heel wat verder dan art. 18 van de Arbeidsovereenkomstenwet van 3 juli 1978. Opge-merkt dient te worden dat Oldenhuis hier pleit — in navolging van Brunner (*Aansprakelijkheid naar draagkracht*, 1973, p. 13) — om het regresrecht afhankelijk te stellen van het antwoord op de vraag of de foutieve handelwijze van de aangestelde al dan niet alleen geringe, maar ook zware en zelfs opzettelijke fouten binnen die taakvervulling kunnen vallen en dan regres van de werkgever uitsluiten. Anderzijds is regres wel mogelijk voor de lichte fouten van de aangestelde die niet als taakvervulling beschouwd kunnen worden. Ook deze stellingen spreken mij sterk aan (cf. Kruithof, R., o.c., *R.W.*, 1978-79, 1419 e.v.).

Het is niet mogelijk om hier nog op een reeks andere interessante aspecten van deze verhandeling in te gaan. Ik vermeld niettemin toch de bespreking van de terecht in het Ontwerp ingevoerde gelij-

ke behandeling van ambtenaren en ondergeschikten in particuliere dienst (vgl. Kruithof, R., o.c., R.W., 1978-79, 1423 e.v.).

De aansprakelijkheid voor de niet-ondergeschikte opdrachtnemer en de aansprakelijkheid van de vertegenwoordiger voor de onrechtmatige daden van de vertegenwoordiger. Korte, kernachtige betogen die ook voor ons recht belangrijke gegevens en oplossingen bieden.

Ik besluit. Dit werk poogt het midden te houden tussen enerzijds een praktische commentaar op de artt. 6.3.2.1-4 Ontwerp Nieuw Nederlands Burgerlijk Wetboek en anderzijds een fundamenteel wetenschappelijk onderzoek inzake de buitencontractuele aansprakelijkheid voor onrechtmatige daden van anderen. Uiteindelijk blijkt het zwaartepunt toch meer op het eerste aspect te zijn gevallen dan op het tweede. Van een doctoraatsproefschrift — want dat is het — had men misschien eerder het tegenovergestelde verwacht. Wat er ook van zij, Oldenhuis heeft een boeiende studie geschreven waarvan de lectuur ten zeerste kan worden aanbevolen aan alle juristen die belangstelling voor deze problematiek hebben.

R. Kruithof

O. VANACHTER, red., *Arbeidsveiligheid en aansprakelijkheid*, Brugge, Die Keure, 1986, 161 p., 850 fr.

Onder de titel «Recht en veiligheid» werd door de uitgeverij Die Keure te Brugge het initiatief genomen tot de publikatie van een nieuwe reeks juridische uitgaven waarin de veiligheid onder al haar juridische facetten wordt behandeld.

Als eerste werk verscheen *Arbeidsveiligheid en aansprakelijkheid*. De reglementering van de arbeidsbescherming is reeds oud maar, met uitzondering van enkele technische werken over het A.R.A.B., bestaat desontrent zeer weinig rechtsliteratuur.

Het was vanwege de initiatiefnemers een uitstekende gedachte om de vragen nopens de aansprakelijkheid in het kader van de arbeidsveiligheid te onderzoeken op een zo eenvoudig mogelijke maar klare wijze zodat ook een niet-juridisch gevormd publiek wordt bereikt. In die opzet zijn zij zeker geslaagd.

Het werk werd opgesplitst in twee delen: enerzijds een beschrijvende commentaar met zes deelonderwerpen, anderzijds een overzicht van praktijkgevallen uit de rechtspraak.

1. O. Vanachter schetst de «Evolutie van de veiligheidsreglementering. Het A.R.A.B. in historisch perspectief». De allervroegste reglementering had niet tot doel de gezondheid en de veiligheid van de werknemers te beschermen, doch wel de gevaren voor de volksgezondheid in te dijken: milieurecht avant la lettre dus. Pas door het K.B. van 12 november 1849 werd meer rechtstreeks ingegrepen ten voordele van de veiligheid en de gezondheid van de werknemers zelf. Het huidige A.R.A.B.-stelsel combineert de twee verzuchtingen. De huidige dualiteit van het A.R.A.B. heeft gevolgen voor de bevoegdheidsverdeling.

2. In het helder beoogd, dat de uiteenzetting van de krachtlijnen beoogt, biedt L. Cornelis een «Overzicht van het Belgisch aansprakelijkheidsrecht». Die bijdrage moet worden bestempeld als een uitstekende inleiding voor wie een inzicht wil verwerven in de wettelijke gegevens van het aansprakelijkheidsrecht, waarbij enkel wordt verwezen naar de essentiële literatuur en rechtspraak.

3. Terecht heeft J. Van Steenberge aandacht besteed aan de groeiende «Aansprakelijkheid van de werkgever voor de arbeidsveiligheid». De werkgever is hoofdverantwoordelijke, terwijl door artikel 8 van de wet van 4 maart 1954 de bescherming van de werknemers werd vergroot. De auteur heeft onderstreept dat nog onduidelijkheid bestaat inzake de verhoudingen tussen de werkgever en het diensthoofd Veiligheid dat aan de ene kant rechtstreeks afhangt van de werkgever en anderzijds zijn opdracht in volledige onafhankelijkheid moet uitoefenen.

4. X. Verboven onderzoekt de «Aansprakelijkheid van de werknemer» in het licht van de artikelen 17, 18 en 19 van de wet van 3 juli 1978. Vanzelfsprekend werd daarbij in ruime mate geput uit de parlementaire voorbereiding, die interessante aanwijzingen bevat. Bij deze bijdrage passen twee kleine bedenkingen: de term «voorbereidende werken» is een hardnekkig gallicisme; de juiste Nederlandse uitdrukking is «parlementaire voorbereiding». Het citaat uit de parlementaire handelingen van de Kamer van 4 juni 1969 (p. 57-58) kon ook in het Nederlands worden weergegeven, aangezien

de parlementaire handelingen in de twee talen worden uitgegeven.

5. Nu de E.E.G.-richtlijn van 25 juli 1985 inzake produktenaansprakelijkheid werd gepubliceerd, was het aangewezen een beroep te doen op H. Cousy, die een bijdrage schreef over: «Arbeidsveiligheid en produktenaansprakelijkheid». De auteur onderstreept dat de arbeidsongevallen wel degelijk onder het toepassingsgebied van de gemelde richtlijnen vallen en dat produktongevallen die schade berokkenen aan de lichamelijke integriteit van werknemers in de onderneming ook arbeidsongevallen zijn. De auteur gaat dan dieper in op de precieze verhouding tussen produktenaansprakelijkheid en arbeidsongevallen.

6. De verzekeringswereld is in hoge mate betrokken bij de aansprakelijkheid voor arbeidsongevallen. H. Claassens behandelt het thema «Het verzekeren van aansprakelijkheid inzake arbeidsveiligheid», waarbij een hoofdonderscheid wordt gemaakt tussen het verzekeren van aansprakelijkheid ten aanzien van de eigen werknemers en ten aanzien van alle anderen of derden. Ook hier werd bondigheid nagestreefd zodat op enkele bladzijden een overzichtelijk geheel in het behandelde subthema wordt aangeboden.

In het tweede deel van het werk werd op een verantwoorde wijze markante rechtspraak verzameld over aansprakelijkheid, over de aanstelling, de verwijdering en de onafhankelijkheid van het diensthoofd V.G.V. en over werknemers en arbeidsveiligheid.

Dit eerste werk is een waardige inzet voor de nieuwe reeks «Recht en veiligheid».

W. Lambrechts

MEDEDELINGEN

Recyclage voor juristen: Het Centrum voor Beroepsvervolmaking in de Rechten

In het eerste nummer van de nieuwe jaargang werd herinnerd aan de oprichting van het CBR en werd een nieuw werkjaar van dit centrum aangekondigd. Die folder met bijzonderheden over het programma en een inschrijvingsstrook voor de diverse activiteiten is thans in dit nummer ingelast

BERICHTEN

Post-academische vormingscursus rond bedrijfsinformatica

De Administratieve en Economische Hogeschool te Brussel organiseert een post-academische vormingscyclus rond bedrijfsinformatica. De voordrachtenreeks beoogt mensen uit de bedrijfswereld een idee te geven van wat er reilt en zeilt op informaticagebied in de grote Belgische bedrijven.

De seminariereeks heeft plaats in het gebouw van de Bank Brussel Lambert, Sint-Michielswarande 60 te 1040 Brussel, op tien dinsdagmiddagen, gespreid over een periode van september 1986 tot juni 1987, telkens van 14u30 tot 15u45 en van 16u15 tot 17u30.

Inschrijvingen door betaling van 5.000 fr. voor de reeks of 600 fr. per afzonderlijke module op rekening nr. 310-0229274-52 van Adecho-Informatica, Trierstraat 84, 1040 Brussel. Inlichtingen tel. 02/230.45.02. Folder op aanvraag.

TIJDSCHRIFTEN

Revue de droit international et de droit comparé, 1985 nr. 3-4

Van der Kooij, P.A.C.E., Mulder, S.J.A., Van der Smit, E.J.R. en Tuit, P., L'influence du nouveau Code civil sur le droit commercial néerlandais; Storme, M., La tierce décision obligatoire ou

l'avis obligatoire comme moyen de prévention des litiges, une étude comparative des limites entre le droit des contrats et le droit de la procédure; Herinckx, Y., Le droit de la concurrence au Japon; Sace, J., Chronique de jurisprudence.

Revue de droit pénal et de criminologie, 1985

nrs. 8,9 en 10, augustus-oktober

Tiedemann, K., La recherche criminologique en matière de délinquance: un nouveau défi pour les magistrats et les policiers; Paulus de Chatelet, V., La communication du dossier en cours d'instruction à l'administration fiscale est-elle compétible avec le secret de l'instruction; Grandjean, I., XVII Journées franco-belge-luxembourgeoises de science pénale.

nr. 11, november

Borricand, J., Bilan du droit de l'extradition passive en France en matière politique; Barbero Santos, M., La défense sociale, trente ans après le programme minimum; Bosly, H.D., Les droits de la défense en matière pénale; Screvens, R., Le juge face à la délinquance juvénile.

nr. 12, december

Demanet, G., De l'utilisation frauduleuse des cartes bancaires. Une nouvelle incrimination est-elle nécessaire?; Delcuk, S., L'objet du délit d'escroquerie; Lascoumes, P., Le Commissariat aux comptes en France; Screvens, R., Bosly, H.D., Gorlé, F. en Quarre, Ph. Chronique semestrielle de jurisprudence.

Revue du notariat belge, 1985

nr. 2752, oktober

Du Faux, J.L., Le chèque au porteur, objet de don manuel.

nr. 2753, november

Ledoux, J.L., Les bases actuarielles de la vente en rente viagère; Du Faux, H., Sociétés anonymes, renonciation au droit de souscription préférentielle prévu par l'article 34bis des lois coordonnées.

nr. 2754, december

De Valkeneer, R., De quelques aspects de la société agricole; Dechamps, Y., La réforme du droit des sociétés, Renonciation au droit de souscription préférentielle. Nouvelle proposition de troisième voie.

Revue pratique des sociétés, 1985

nr. 4

T Kint, J., Les associations sans but lucratif et la faillite.

Revue trimestrielle de droit commercial et de droit économique, 1985

nr. 4

Supiot, A., Groupes de sociétés et paradigme de l'entreprise; Daverat, G., Approche administrative et judiciaire actuelle de la distribution sélective dans le secteur de l'automobile. Etude comparée Etats-Unis — Communauté européenne; Thieffry, J., La distribution des produits à l'étranger; Derruppe, J., e.a., Chroniques de législation et de jurisprudence françaises.

Revue trimestrielle de droit européen, 1985

nr. 3

Pescatore, P., Le commerce de l'art et le Marché commun; Bui-rette-Maurau, P., Les difficultés de l'internationalisation des droits de l'homme à propos de la Convention de Lomé; Schramme, A., Rapport entre les mesures d'effet équivalant à des restrictions quantitatives (art. 30 et s. C.E.E.) et les aides nationales (art. 92 et s. C.E.E.); Montagnier, G., Fiscalité (janvier 1981 - juin 1985); Blaise, J.B., Droit de la concurrence.

S.E.W., 1985

nr. 10, oktober

Bronckers, M.C.E.J., Ter Kuile, B.H. en Steenberg, J., Ondernemen en handelspolitieke instrumenten; Hiskes, W., PBO-Kroniek tweede halfjaar 1984.

nr. 11, november-december

Geelhoed, L.A., De rijksbegroting 1986 en de economische wetgeving; Van den Oosterkamp, J.S., Nationale en Communautaire Financiële Steunmaatregelen inzake Onderzoek en Ontwikkeling; Gonzales, H.M.C., Het wetsontwerp tot wijziging van de Wet Autovervoer Goederen; Audretsch, H.A.H., Een schot in de ruimte (noot onder H.v.J., 10 juli 1984: overeenkomst van Lomé II, contracten voor openbare werken); Audretsch, H.A.H., Niet alle steun is welkom (noot onder H.v.J., 11 juli 1984); M.R.M., noot onder H.v.J., 6 november 1984 (artt. 52 en 58 E.E.G.-Verdrag); Schermers, H.G. en Slot, P.J., noot onder H.v.J., 22 mei 1985 (Europees Parlement v. Raad van de Europese Gemeenschappen, beroep krachtens art. 175 E.E.G.-Verdrag).

Sociaalrechtelijke kronieken, 1985

nr. 9, november

Tijdschrift voor aannemingsrecht, 1985

nr. 3

Devroey, M., noot onder Hof Luik, 9 november 1983 (faillissement, endossement van factuur, schuldvergelijking, exceptie van niet-uitvoering, handeling gesteld in de verdachte periode, hoedanigheid om op te treden); Lietart, M., noot onder Rb. 29 juni 1984 (wet 30 maart 1976, art. 57, Prijssherzieningsformule, prijsaanpassing aanvaard door de hogere overheid), weigering van het visum van het Rekenhof); Denys, M., Planschadevergoeding, tien jaar rechtspraak; Biront, Gerechtsexperten.

Tijdschrift voor privaatrecht, 1985

nr. 3

Simont, L., De abstracte verbintenissen van de bankier naar Belgisch recht; Storme, M.L. en Storme, M.E., De bindende derdenbeslissing naar Belgisch recht; Polak, J.M., Het bindend advies in het Nederlandse recht; Herbots, J., Clarysse, D. en Werckx, J., Bijzondere overeenkomsten (1977-82).

Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie, 1985

nr. 5756, 12 oktober

Nieskens-Isphording, B.M.W. en Schoordijk, H.C.F., De memorie van antwoord op de Invoeringswet boeken 3, 5 en 6 en aanverwante wetgevingsstukken; Vranken, J.B.M., Toekomstige goederen; Vermeulen, H., artt. 3.9.2.2, lid 3, en 3.9.3.1; Nieskens-Isphording, B.M.W., art. 3.4.2.3a en volgende; Bordes, J.P., artt. 3.4.2.5a en 3.4.2.5b; Van Schilfgaarde, P. Ook bv's moeten hun jaarrekening publiceren!; Zwemmer, J.W., Overzicht der Nederlandse rechtspraak. Beslissingen inzake de Successiewet 1956.

nr. 5757, 19 oktober

Nieskens-Isphording, B.M.W. en Schoordijk, H.C.F., De memorie van antwoord op de Invoeringswet boeken 3, 5 en 6 en aanverwante wetgevingsstukken; Schaminee, P., Artikelen 3.4.2.10 en 3.5.4; Schoordijk, H.C.F., Art. 3.5.17; De Moor, R.R.M., Titel 3.7; Van Neer-Van den Broek, Titel 3.8; Soutendijk-Van Appeldoorn, M.H.J., Art. 3.11.2a; Zwemmer, J.W., Overzicht der Nederlandse rechtspraak. Beslissingen inzake de Successiewet 1956.

nr. 5758, 26 oktober

Van der Burg, V.A.M., Nogmaals, de van overheidswege benoemde commissaris; Van Arendonk, H.P.A.M., De renteloze betalingsregeling in de Successiewet; Funke, A.P., Artikel 1639w B.W. blijft de gemoederen bezig houden; Loonstra, C.J., Naschrift; Zwemmer, J.W., Overzicht der Nederlandse rechtspraak. Beslissingen inzake de Successiewet 1956.

nr. 5759, 2 november

Westbroek, W., Uitkoopregeling en geschillenregeling; Brahn, O.K., Ons allernieuwste 2014 alweer vernieuwd; Gebhardt, D.O.E., Een verenigingsbesluit strijdig met de statuten. Beschrijving van een casus; Van Schilfgaarde, P., Opinieuitspraken van verenigingen. Naschrift; Hardenberg, L., Boekbespreking «Gentlemen's agreements».